

Kingdom of the Netherlands

**GRAĐANSKA
ALIJANSA**

Civic Alliance - Aleanca qytetare

Prava lica lišenih slobode u Crnoj Gori 2018

Podgorica, jul, 2018

Građanska alijansa, Crna Gora

jul, 2018

Za izdavača
Boris Raonić

Urednik
Milan Radović

Saradnici na projektu
Boris Raonić
Bojana Jokić
Dejan Bašanović
Milan Radović
Samir Jaha
Zoran Vujičić

Prelom i dizajn
Zoran Zola Vujačić

Štampa i dizajn
AP Print, Podgorica

Tiraž
200 primjeraka

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji isključivo su stavovi autora i istraživačkog tima i ne odražavaju stavove Ambasade Kraljevine Holandije.

Izrazi koji se u ovom izvještaju koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju izraze u ženskom rodu.

*CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе,
Цетиње*

*ISBN 978-9940-741-00-6
COBISS.CG-ID 36011280*

SADRŽAJ

I PRETHODNE INFORMACIJE	4
II METODOLOGIJA.....	5
III REZIME	6
IV ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (ZIKS)	9
V ZU SPECIJALNA BOLNICA ZA PSIHIJATRIJU KOTOR	45
VI UPRAVA POLICIJE	50
VII KOMUNALNA POLICIJA	94

I PRETHODNE INFORMACIJE

Izveštaj koji je pred vama predstavlja dvogodišnje nadgledanja poštovanja prava lica lišenih slobode, koji je dio projekta „Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija“. Nakon 12 mjeseci realizacije projekta objavili smo prvi izvještaj.¹ Sada predstavljamo ažuriranje prethodnog sa najnovijim informacijama po pitanju procesuiranih slučajeva torture i zlostavljanja, uslova u kojima borave lica lišena slobode i svih drugih bitnih činjenica za ovu oblast. Projekat je realizovala nevladina fondacija „Građanska alijansa“ (GA) uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije. Realizacija projekta počela je 2016. godine i planirano je da traje do kraja avgusta 2018. godine. Izvještaj je nastao nakon 22 monitoring posjete Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS), policijskim stanicama i Specijalnoj bolnici za psihijatriju.

Nastavili smo sa praksom formiranja NVO koalicije u cilju kvalitetnije realizacije monitoring posjeta. GA je uključila više nevladinih organizacija i stručnjaka iz različitih oblasti. U radu su učestvovala organizacije: Udruženje paraplegičara, LGBT Forum progress, NVO Mladi Romi, romska NVO „Phiren Amenca – koračajte sa nama“, Islamska zajednica i stručnjaci iz oblasti medicine, psihijatrije, i dr. Takođe, GA je ostvarila saradnju sa Savjetom za građansku kontrolu rada policije, ispred kojeg je u sastavljanju izvještaja u dijelu koji se odnosi na policiju, učestvovao Aleksandar Saša Zeković. GA se zahvaljuje svima koji su doprinijeli kvalitetu izvještaja.

Cilj monitoring posjeta i izvještavanja jeste da se javnosti i donosiocima odluka predstave problemi koji ugrožavaju poštovanje i ostvarivanje ljudskih prava lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora i drugih lica koja su lišena slobode.

Pored ovih aktivnosti sproveli smo i niz treninga za službenike ZIKS-a i policije na temu prevencije torture, Burn out-a, postupanja prema maloljetnicima, metode prevencije nasilja među osuđenima i pružanja prve pomoći, prevencija suicida, standardi u primjeni sredstava vezivanja i izolacije, borbe protiv nekažnjivosti. Takođe, uradili smo i Izvještaj o zatvorskom sistemu Crne Gore sa aspekta bezbjednosti i procedura.

Na kraju, zahvaljujemo se Ministarstvu pravde, Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS), Upravi policije, upravi Specijalne bolnice za psihijatriju kao i svim državnim institucijama, na saradnji koju smo ostvarili tokom realizacije monitoring posjeta.

---

¹ Izvještaj je dostupan na sljedećem linku: <http://gamn.org/images/docs/cg/ljudska-prava-lica-lisenih-slobode.pdf>

II METODOLOGIJA

Metodologija koju smo koristili tokom realizacije ovog istraživanja razvijena je tokom prethodnih istraživanja u ovoj oblasti rada GA i njenih članica - NVO „Inicijative mladih za ljudska prava“ (YIHR) i „35 mm“.

Izveštaj je zasnovan na redovnom pregledu institucija i prostorija u kojima su se nalazila ili su se mogla naći u skladu sa zakonom lica lišena slobode. Zatim, na osnovu analiza slučajeva kršenja ljudskih prava i njihovom praćenju pred nadležnim državnim institucijama, razgovoru sa osuđenim licima i članovima njihovih porodica. Pratili smo i analizirali izvještaje i realizaciju preporuka koje su predstavljale državne institucije i međunarodne organizacije u ovoj oblasti, analizirali smo medije i dr. Važna alatka koju smo koristili tokom našeg istraživanja prilikom prikupljanja informacija jesu zahtjevi za slobodan pristup informacijama, koje smo slali u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama.

Monitoring posjete i razgovor sa osuđenim licima realizovali smo u skladu sa Memorandumom o saradnji koji GA ima sa Ministarstvom pravde i ZIKS-om.

Saradnja sa Upravom policije zasnivala se na Memorandumu o saradnji GA sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom policije i Tužilaštvom. Memorandum o saradnji trajao je do novembra 2016. godine. Nakon tog perioda ove aktivnosti realizovali smo kroz direktnu komunikaciju sa Upravom policije.

U radu smo koristili i tehnike istraživanja na terenu, press kliping, pravne analize, intervjue, SOS telefonsku liniju i zvanične izvještaje državnih institucija i međunarodnih organizacija.

Informacije su se prikupljale do 1. jula 2018. godine.

III REZIME

U izvještajnom periodu registrovali smo slučajeve torture i nehumanog postupanja prema građanima od strane službenika policije. Ostaje zabrinutost jer ranije registrovani slučajevi torture, zlostavljanja i nehumanog postupanja nijesu istraženi i adekvatno procesuirani pred nadležnim pravosudnim organima.

Vlada Crne Gore na 77. sjednici koja je održana 17. maja 2018. godine usvojila je Treći periodični izvještaj Crne Gore Komitetu protiv torture. U izvještaju se navodi da se lica lišena slobode sprovode državnom tužiocu bez odlaganja, a najkasnije od 24 časa od časa lišenja slobode. Zbog prekomjerne upotrebe sile od 2014. godine formirano je za ZIKS sedam predmeta a za Upravu policije 66. Vrlo česta izricana osuda u ovim slučajevima bila je uslovna osuda ili kazne zatvora ispod šest mjeseci. Od 2014. do danas nije bilo mučenja ili zlostavljanja pritvorenih lica koje su prijavili ljekari prilikom njihovih zdravstvenih pregleda, navodi se između ostalog u ovom izvještaju.

Na narednim stranicama su nalazi i podaci istraživanja koje smo sproveli na terenu u direktnoj komunikaciji sa licima koja su bila lišena slobode i koja su se nalazila u policijskom pritvoru, zatvoru ili drugim mjestima, sa predstavnicima institucija, aktivistima NVO sektora i analize domaćih i međunarodnih izvještaja.

a. ZIKS

Ministarstvo pravde i ZIKS nastavili su da saraduju sa nevladinim organizacijama, sa institucijama i međunarodnim organizacijama i da budu otvoreni za dalji razvoj i napredak po pitanju poštovanja prava lica lišenih slobode i uslova u kojima oni borave, i da zajedno realizuju projekte. Iako je održan određen broj obuka u organizaciji domaćih i međunarodnih organizacija, ipak, još uvijek nije uspostavljen stalni sistem edukacije za službenike ZIKS-a u oblasti podizanja svijesti i izgradnje kapaciteta o standardima ljudskih prava. Zbog registrovanih slučajeva i zbog uočenih brojnih izazova i problema u svakodnevnom radu, neophodno je nastaviti sa edukacijom i uspostaviti sistemski pristup edukaciji službenika u ovoj oblasti. I u ovom periodu nastavilo se sa popravljanjem materijalnih uslova, posebno u Zatvoru u Bijelom Polju u kom su, iako se radi o staroj zgradi, danas uslovi značajno bolji. Tokom monitoring posjeta primijećen je nivo popunjenosti smještajnih kapaciteta koji se može označiti u pojedinim djelovima na ivici, dok u nekim se radilo o prebukiranosti. Zbog toga, pored napora koji se tiču popravljavanja smještajnih kapaciteta i uslova, neophodno je dalje razvijati primjenu alternativnih sankcija.

Kapaciteti zdravstvene službe nastavili su da se unapređuju zajedno sa uslovima za pružanje medicinske zaštite osuđenim licima. Neophodno je da u narednom periodu rad te službe bude predmet nadzora Ministarstva zdravlja. Fond zdravstva trebalo bi

da softverski umreži zatvorske ambulante u zdravstveni sistem Crne Gore, što će olakšati praćene svih bitnih informacija o zdravstvenom stanju osuđenih lica.

Najveći problem ostaju spore i nedjelotvorne istrage i sudski postupci po ranije prijavljenim slučajevima torture. Zbog toga, nadležne državne institucije, prije svega tužilaštvo, moraju unaprijediti kapacitete i standarde za hitne, nepristrasne i djelotvorne istrage koje bi vodile zakonskom kažnjavanju počinitelaca torture. Takođe, nadležni u ZIKS-u trebalo bi da sprovedu disciplinske postupke i utvrde odgovornost svih počinitelaca, na osnovu navoda o kršenju prava lica lišenih slobode. Ovakva praksa trebalo je da bude primijenjena i u slučaju iz januara 2015. godine kada su se službenici svetili osuđenim licima zbog napada. Napominjemo da je ovo i preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. U pojedinim djelovima zatvora često dolazi do nasilja i netrpeljivosti među osuđenim licima. Uprava ZIKS-a trebalo bi da suzbija nasilje među zatvorenicima a službenici bi trebalo da se suzdrže od ohrabivanja istog i reaguju na svaki slučaj nasilja među osuđenima, ali i da informacije o tome dostave upravi.

Programi resocijalizacije i reintegracije trebalo bi da budu unaprijeđeni i realizovani kroz multisektorski pristup državnih institucija, nevladinih udruženja i privatnih preduzeća. Potrebno je da se sistem alternativnih sankcija unaprijedi, imajući u vidu da nije zaživio u praksi, i da se podignu kapaciteti službe za probaciju.

b. Uprava policije

Prava lica lišenih slobode u postupanju službenika Uprave policije još uvijek nijesu garantovana i u praksi njihovo poštovanje ne garantuju ustanovljena i prihvaćena pravila postupanja. Policijski službenici, ne samo da su u prethodnom periodu kršili prava, već nijesu prijavljivali odgovorne službenike, ćutali su i solidarisali se sa službenicima koji su brutalno prebijali građane. Policijski službenici organizovali su skupove podrške policijskim službenicima koji su osumnjičeni za zlostavljanje i torturu, ispred Osnovnog suda u Podgorici. Ovakva praksa je neprihvatljiva. Zbog toga je potrebno odmah pristupiti izgradnji potpuno drugaćije policijske kulture koja bi se zasnivala na etičkom kodeksu i pozitivnim propisima. Na ovu pojavu ukazao je i Savjet za građansku kontrolu rada policije. Savjet je pozvao nadležne da uspostave novu policijsku kulturu koja ne dozvoljava i ne toleriše zloupotrebe i nedopustivu, protivzakonitu solidarnost policijskih službenika kada krše ljudska prava, kao i odsustvo odgovornosti i ograničavanje, bilo koje vrste nadzora i istraga.

S druge strane, nadležno državno tužilaštvo nije sprovelo hitne i djelotvorne istrage koje bi vodile identifikaciji i procesuiranju svih odgovornih, a kao glavni razlog navedeno je to što Uprava policije nije dostavila informacije o policijskim službenicima koji su prebijali građane. Posebno brinu loši rezultati istrage brutalnog prebijanja građana nakon protesta u oktobru 2015. godine, kada su putem video zapisa prikupljeni brojni primjeri prebijanja građana, ali i ćutanje policije i sakrivanje informacija o tim slučajevima, kao i nepostojanje sudskih odluka u većini tih slučajeva.

c. Specijalna bolnica za psihijatriju

U Specijalnoj bolnici za psihijatriju nijesu registrovani slučajevi torture i nehumanog postupanja ili kažnjavanja od strane našeg monitoring tima, dok je Ombudsman registrovao jedan slučaj. S druge strane, u funkcionisanju ove bolnice postoje brojni problemi. „Socijalni pacijenti“ kojima više nije potrebno bolničko liječenje i „sudski pacijenti“ čiji broj znatno premašuje kapacitete predviđene za njihov smještaj, nemaju adekvatno regulisan položaj u bolnici. Zbog toga, država treba da razvije sistem socijalne brige i staranja i poveća dostupnost adekvatnih alternativa psihijatrijskim bolnicama i osigura da osobe koje ne zahtijevaju dalji tretman u Specijalnoj bolnici za psihijatriju, dobiju adekvatnu zaštitu i deinstitucionalizaciju. Država treba da nastavi sa započetim aktivnostima na rješavanju položaja „socijalnih“ pacijenata i mora da unaprijedi sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja u zajednici. Država treba da nastavi i ubrza aktivnosti na izgradnji zatvorske bolnice, kako bi se stvorili uslovi za izmještanje pacijenata sa izrečenom mjerom obaveznog liječenja (sudski pacijenti) koji sada čine oko 40 odsto ukupnog broja pacijenata.

d. Komunalna policija

Zakon o komunalnoj policiji još uvijek se u potpunosti ne primjenjuje u praksi. U pojedinim opštinama još uvijek se nijesu stekli uslovi za primjenu ovog zakona. Nijedna komunalna policija još uvijek nema prostorije za zadržavanje lica, iako je ovakva nadležnost propisana zakonom. Potrebno je i da se ustanove mehanizmi kontrole u slučaju prekoračenja ovlašćenja i povrede prava građana i da se donesu obrasci za pisanje izvještaja od strane komunalnih policajaca o primjeni sredstava prinude.

IV ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (ZIKS)

Zavod za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) funkcioniše u sastavu Ministarstva pravde. U ZIKS-u se izvršavaju sljedeće krivične sankcije: kazna zatvora, kazna zatvora od 40 godina, kazna maloljetničkog zatvora, mjera bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara, mjera bezbjednosti obaveznog liječenja narkomana, kao i mjera obezbjeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku - pritvor, a vrše se i psihijatrijska posmatranja i vještačenja.

Struktura ZIKS-a uređena je po organizacionim jedinicama: Kazneno popravni dom (KPD) Podgorica; Istražni zatvor Podgorica; Zatvor za kratke kazne; Zatvor u Bijelom Polju; Zdravstvena služba i Centar za obrazovanje kadrova. U ZIKS-u se obavljaju poslovi obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica, zdravstvena zaštita, tretman i reintegracija zatvorenika, stručne obuke i rad zatvorenika, stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Zavoda i ostali poslovi.

Tokom maja i juna 2018. godine, Ministarstvo pravde dalo je na javnu raspravu Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju uslovne osude i kazne rada u javnom interesu i Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti. Iz Ministarstva su naveli da su razlozi za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju uslovne osude i kazne rad u javnom interesu, to što je došlo do izmjena Krivičnog zakonika, ali i to što je usvojen 2015. godine Zakon o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, čijim izmjenama je došlo do promjene nadležnosti za odlučivanje o uslovnom otpustu, kao i zbog otklanjanja nekih nedostataka važećih zakonskih rješenja koji su uočeni u dosadašnjoj primjeni zakona od 2014. godine, naročito u odnosu na izvršenje kazne rad u javnom interesu.

Navedeno je i da je „Strategijom za izvršenje krivičnih sankcija kao poseban strateški cilj predviđeno jačanje izgradnje institucionalnih kapaciteta Direkcije za uslovnu slobodu, u cilju nadzora osuđenih lica kojima su izrečene alternativne sankcije i mjere u cilju unapređenja primjene alternativnih sankcija i povjerenja pravosudnih organa u sistem izvršenja alternativnih sankcija.“ Kada je u pitanju donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti iz Ministarstva su to opravdali, između ostalog, potrebom, jer je došlo do izmjena Krivičnog zakonika Crne Gore u pogledu uvođenja kazne dugotrajnog zatvora i izmjene uslova za donošenje odluke o uslovnom otpustu, zatim i zbog usvajanja novog Zakona o državnim službenicima i namještenicima, kojim izmjenama se uvode u ovom sistemskom zakonu pravni osnov za propisivanje u posebnom zakonu posebnih zvanja za službenike koji rade na poslovima izvršenja kazni zatvora i pritvora. Zatim jačanje

sistema izvršenja kazni zatvora u smislu popravljivanja tretmana i resocijalizacije za pritvorena lica i osuđeničke, za unapređenje tretmana, rada i zapošljavanja zatvorenika, unapređenje zdravstvene zaštite, poboljšanje tehničke bezbjednosti, razvoj ljudskih resursa kroz kontinuiranu obuku u ZIKS-u.

Iz ZIKSa su saopštili da „u pogledu normativne reforme izvršenja krivičnih sankcija, usvojeno je pet podzakonskih akata od kojih se tri odnose na zatvorenike, a dva na službenike Zavoda. Navedena podzakonska akta su značajni sa aspekta ostvarivanja prava osuđenih lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, a i u pogledu procjene uslova za zapošljavanje na poslovima obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica kao značajnim u sistemu bezbjednosti zatvorskog sistema“.²

Monitoring tim realizovao je posjete u trajanju od dvije godine u KPD, Zatvoru za kratke kazne Spužu, Zatvoru za žene u Spužu, Zatvoru za maloljetnike, Zatvoru u Bijelom Polju, Zdravstvenoj službi, Centru za obrazovanje i radioničarskom krugu.

Tokom posjeta pratili smo i istraživali postupanje službenika ZIKS-a prema licima lišenim slobode, uslove, tretman, radni angažman i slobodno vrijeme, zdravstvenu zaštitu, edukaciju službenika i dr. Generalno možemo kazati da se ljudska prava i slobode poštuju u ZIKS-u, ali je potrebno preduzeti dalje korake u smislu edukacije službenika, popravljivanja materijalnih uslova, poboljšanja zdravstvene zaštite i primjene alternativnih sankcija.

Tokom realizacije projekta, GA je saradivala sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, Ministarstvom pravde, ZIKS-om i partnerskim NVO-ima. Na naše zadovoljstvo, saradnja sa svim parterima bila je dobra, dok su Ministarstvo pravde i ZIKS bili otvoreni za naše namjere objektivnog sagledavanja stanja stvari.

Drugi izvještaji o ZIKS-u

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Izvještaju o radu za 2017. godinu naveo je: „Statistički podaci pokazuju da je u izvještajnoj godini, od strane lica lišenih slobode, najviše pritužbi podnijeto na rad ZIKS-a (145). Ovako veliki broj ne ukazuje na pogoršane uslove i tretman ovih lica, naprotiv, rezultat je, prethodno navedene, povećane prisutnosti predstavnika Institucije na terenu i pokazatelj da nema straha od posledica obraćanja Zaštitniku. Osim toga, prethodni rezultati rada, dobra saradnja sa Upravom ZIKS-a i, s tim u vezi, pozitivna iskustva lica lišenih slobode, dodatno su ih motivisala da se sa punim povjerenjem obraćaju Zaštitniku i očekuju rezultate. Naravno, u obraćanjima je bilo dosta i nereálnih zahtjeva, ali otvorenost, objektivnost u postupanju i nadasve jasnim i utemeljenim obrazloženjima svojih odluka, Zaštitnik je postigao da se i, uslovno rečeno, negativne odluke (po podnosioca pritužbe) prih-

vataju sa poštovanjem. Ovo naravno postavlja dodatnu obavezu za održanje dostignutih standarda u postupanju, dodatni motiv i podsticaj za još bolji rad.

Pritužbe na rad ZIKS-a odnosile su se na: pravo na zdravstvenu zaštitu (26), zabranu mučenja i surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (3), zabranu diskriminacije (2), prava maloljetnika (1) pravo na zakonitost sudskih odluka i postupaka (3) i na druga prava lica lišenih slobode (110), kao što je razvrstavanje po sobama, premještaj u drugu zatvorsku jedinicu, nedostatak sredstava za ličnu higijenu, nedostatak kulturnih i obrazovnih aktivnosti, prekid izdržavanja kazne, korišćenja odsustva, pravo na obraćanje drugim državnim organima, odsustvo radnog angažovanja i dr.

U objektima u Spužu i Bijelom Polju, izvršene su adaptacije u određenim paviljonima i unaprijeđeni uslovi boravka, ali je utvrđeno da su potrebna dalja ulaganja u cilju unapređenja sveukupnih uslova.³

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) i u okviru tih nadležnosti redovno objavljuje izvještaje. U *Izvještaju za 2017. godinu*, NPM je, između ostalog zaključio da su tokom njihove posjete u februaru 2017. godine službenici ZIKS-a obavili pretres u skladu sa Zakonom, dobrom praksom i standardima CPT-ja, i da su zatvorski službenici obavili sve radnje profesionalno, vodeći računa o dostojanstvu zatvorenika. U istom izvještaju se navodi i da je prilikom kontrolne posjete u Zatvoru za žene ispunjeno 11 preporuka, da nije ispunjena preporuka koja se odnosila na obezbjeđivanje posebne prostorije za ispovijedanje vjere i vjerskih potreba i da je šest preporuka ispunjeno djelimično. NPM je posjetio i Zatvor Bijelo Polje i donio sljedeću preporuku: „Da se organizuju programi neformalnog obrazovanja i radionice sa zatvorenicima za unapređenje socijalnih kompetencija i drugih vještina zatvorenika (vještine komunikacije, prevazilaženje konfliktnih situacija, timski rad, određene zanatske vještine i sl).“

U Izvještaju o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda navodi se: „Sagledavajući stanje u vezi sa tretmanom zatvorenika sa mentalnim oboljenjima i poremećajima, Zaštitnik konstatuje da je gotovo kod polovine zatvorske populacije (kod 480 lica), dijagnostikovano neki vid mentalnog oboljenja ili poremećaja.

Zdravstvena služba ne radi u punom kapacitetu, u skladu sa aktom o sistematizaciji radnih mjesta. U Zavodu su zaposlena dva psihologa u sektoru za tretman. Međutim, evidentna je potreba za angažovanjem psihologa za rad sa zatvorenicima kod kojih je dijagnostikovano mentalno oboljenje ili poremećaj, kao i na prevenciji rizika od samopovređivanja ili suicida u opštoj zatvorskoj populaciji.

---

³ *Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2017. godinu*

Prisutna je pojava čekanja na psihijatrijski pregled, iako su u Zavodu angažovana dva psihijatra koji dnevno obave i do deset pregleda. Ovo, kao i činjenica da usled nedostatka kapaciteta u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Kotoru, na mjeru obaveznog liječenja čekaju 82 zatvorenika, ukazuje na potrebu da se preispitaju postojeći kapaciteti i preduzmu mjere za unaprijeđenje ostvarivanja psihijatrijske zaštite u Zavodu“.⁴

Eksperti Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja (CPT) obavili su posjetu Crnoj Gori u periodu od 9. do 16. oktobra 2017. godine. Eksperti su, između ostalog, posjetili Kazneno poravni dom (KPD) u Spužu, Istražni zatvor i Zatvor Bijelo Polje. Međutim, izvještaj o posjetama nije bio objavljen u trenutku prikupljanja informacija za potrebe ovog izvještaja.

U izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru za 2018. godinu navodi se: „Što se tiče zatvorskog sistema, kontinuirana su poboljšanja uslova u pritvoru, uključujući i prostorije za pritvor maloljetnika, ali u cjelini su uslovi i dalje loši. Isti je slučaj i kada je riječ o pružanju zdravstvene zaštite licima lišenim slobode i o uslovima rada zaposlenih. Sa pozitivne strane, vlasti su pripremile pravila za korišćenje fiksacije kao mjere prinude, planove za nepredviđene situacije kako bi se bolje rješavale vanredne situacije u zatvorima i nova uputstva za zdravstvenu zaštitu. Međutim, i dalje treba da se obezbijede obuke o standardima temeljnih prava u zatvorima, aktivnosti podizanja svijesti među zatvorskim službenicima obezbjeđenja i drugim zaposlenim. ili izgradnje kapaciteta. Kasni se u sprovođenju sistema alternativnih sankcija i postoji poteba da se poveća kapacitet cijelog sistema za uslovnu slobodu. I dalje su ograničeni i programi za rehabilitaciju i resocijalizaciju.“⁵

Stejt Dipartment objavio je izvještaj za 2017. godinu u kom konstatuje sljedeće: „Uslovi u zatvorima i prostorijama za pritvor u prekrivičnom postupku su uglavnom bili loši, dok su neke zatvorske jedinice bile prenatrpene.

Fizički uslovi: Uslovi u zatvorima su u pojedinim slučajevima bili loši, ali uopšteno govoreći, nije bilo većih razloga za zabrinutost. Neki zatvorski objekti su ostali prenatrpiani. Zakon predviđa zdravstvene usluge za sve pritvorenike, ali nevladine organizacije su prijavile da su se zatvorenici zavisni od droge, sa mentalnim nedostacima i drugim posebnim potrebama i dalje suočavali sa poteškoćama u dobijanju adekvatnog liječenja. Nevladina organizacija Građanska alijansa (GA) je prijavila manje kršenja prava zatvorenika nego u 2016. godini, ali je izrazila zabrinutost u odnosu na ranije registrovane slučajeve mučenja i nehumanog postupanja koji su ostali neistraženi i neadekvatno obrađeni pred nadležnim pravosudnim organima.

Zatvor u Podgorici još nije bio potpuno dostupan osobama sa invaliditetom.

⁴ *Izvještaj o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, decembar 2017. godine*

⁵ *Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru za 2018. godinu*

Administracija: Vlasti su dozvolile i posjetiocima i pritvorenicima da podnose žalbe pravosudnim organima i Ombudsmanu, generalno bez cenzure, kao i da traže istrage o vjerodostojnim navodima o uslovima koji ne odgovaraju standardima. Vlasti su često istraživale takve probleme, ali obično su to činile samo u reakciji na medijske kampanje ili na preporuku Ombudsmana.

Nezavisni monitoring: Vlada je omogućila stranim nezavisnim nevladinim posmatračima posjete zatvorima, uključujući grupe za ljudska prava i medije. Čak i kada su posmatrači dolazili uz najavu neposredno prije posjete, zatvorske vlasti su im dozvoljavale da razgovaraju sa zatvorenicima bez prisustva stražara.

Poboljšanja: Poboljšanja na fizičkim objektima, u broju zaposlenih i obukama stražara nastavljena su tokom cijele godine. Pretrpanost istražnog zatvora u Podgorici značajno je smanjena. GA je u avgustu izvijestila da su zdravstvene usluge u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija znatno poboljšane.⁶

1. Generalne informacije

Materijalni uslovi su bolji nego u ranijem periodu. Tokom 2016. i 2017. godine, rukovodstvo ZIKS-a nastavilo je radove na renoviranju prostorija u kojima borave zatvorenici, kako u Spužu tako i u Bijelom Polju. GA podržava njihove napore i poziva da se sa njima nastavi.

Tokom posjeta vidjeli smo da se renoviranja obavljaju u „A“ paviljonu i u Zatvoru u Bijelom Polju u svim djelovima zatvora. Zatvor za maloljetnike u Spužu još uvijek nije završen ali su radovi pri kraju.

Kako nam je saopšteno tokom posjete ZIKS-u, ova institucija raspolaže sa 1233 kreveta.

Strukturu možete vidjeti na sljedećoj tabeli:

Naziv	Smještajni kapaciteti ⁷	Stanje na dan 17.05.2018.
Istražni zatvor Podgorica	284	239
KPD	650	618
ZZK	175	132
Zatvor Bijelo Polje	124	79
Ukupno:	1233	1068

---

⁶ Izvještaj SD o ljudskim pravima za Crnu Goru za 2017. godinu

⁷ Godišnji izvještaj ZIKS-a za 2015. godinu, http://www.ziks.me/userfiles/Godisnji%20izvjestaj%20ZIKS-a%20za%202015_%20g_.pdf

U prethodnom periodu u pojedinim djelovima ZIKS-a, kao što je KPD, nalazilo se više osuđenih lica nego što je smještajnih kapaciteta. U pojedinim djelovima, kao na primjer u Zatvoru za kratke kazne, može se reći da je tokom posjeta pretrpanost bila na granici. Tokom dvogodišnjeg monitoringa ustanovili smo da su pojedine sobe bile pretrpane i da opšta atmosfera i odnosi među osuđenicima nijesu dobri, te da je često dolazilo do nasilja među osuđenim licima o čemu su izvještavali i mediji.

Na osnovu informacija GA, u ZIKS-u radi 502 službenika. Od tog broja, u obezbjeđenju radi 372 službenika, 44 službenika tretmana, 51 službenik u Sektoru za rad, 20 službenika u Sektoru za zdravstvenu zaštitu i 15 službenika koji su raspoređeni na poslovima u Upravi ZIKS-a, na administrativnim i upravnim poslovima.

Kada je u pitanju resocijalizacija i radni angažman, neophodno je da stanje bude značajno unaprijeđeno, posebno imajući u vidu činjenicu i podatke da se procenat povratnika kreće i do 50 odsto. Pojedina osuđena lica su nam saopštila da žele da budu radno angažovani i da su podnijeli molbu upravi ali da nijesu bili angažovani jer nedostaju poslovi. Osuđena lica koja se nalaze u krugu KPD su nam kazali da njima nije dozvoljeno da budu radno angažovani van kruga a da u samom krugu nema dovoljno poslova. Pojedina lica su se žalila na to da im nije dozvoljeno da budu radno angažovani ukoliko primaju terapiju.

Preporuka: Neophodno je da se poveća broj radno angažovanih lica i da se donesu mjere i planovi za unapređenje stanja i po pitanju resocijalizacije.

Higijena i materijalni uslovi nijesu adekvatni u svim paviljonima. Posebno zabrinjava Paviljon A, gdje je smješten značajno veliki broj osuđenih lica u sobama (u jednoj je bilo čak 12 lica) i materijalni uslovi su i dalje jako loši. U jednoj sobi gdje je drveni patos daske su propale i neke od njih ispadaju a kao takve mogu predstavljati rizik po bezbjednost ukoliko dođe do nesporazuma između osuđenih lica ali i prema službenicima. U istom paviljonu toaleti su zajednički, gdje je samo jedna tuš kabina bila u funkciji, zbog toga je neophodno renovirati i obezbijediti police za stvari i veći stepen privatnosti. Takođe, u svim djelovima zatvora smo primijetili da osuđena lica suše veš na prozorima, čime se svjetlost značajno smanjuje. Ovo posebno zabrinjava jer su na prozorima sa spoljašnje strane postavljene table od plastike koje takođe, značajno smanjuju svjetlost. Prilikom sušenja veša na prozorima koriste se konopčići koji mogu biti rizik za bezbjednost. Posebno zabrinjava i to što ne postoji adekvatan sistem rashlađivanja prostorija, i to posebno u sobama gdje je veliki broj osuđenih lica, gdje je dozvoljen jedan električni uređaj/ventilator. Primijetili smo tokom posjete da se u sobama i zajedničkim prostorijama puši. Na pojedinim otvorenim teretanama smo primijetili tegove koji mogu biti predmeti rizični za bezbjednost, te bi uprava zatvora trebalo da provjeri sve elemente i sprave koje se koriste u teretanama.

smanjiti broj osuđenih lica jer u svim sobama je primijećena velika naseljenost. Neophodno je obezbijediti prostorije za sušenje veša, sa prozora ukloniti table plastike kako bi se obezbijedila adekvatna prirodna svjetlost. Trebalo bi omogućiti adekvatno rashlađivanje prostorija tokom ljetnih mjeseci. Duvan bi trebalo koristiti u skladu sa Zakonom o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, kojim je zabranjena upotreba u ustanovama za smještaj lica na izdržavanju krivičnih sankcija.

U ZIKS postoje tri prostorije za bračne posjete. Neophodno je obezbijediti redovan sistem ventilacije jer zbog starosti zgrade u kojoj se nalaze, prostorije su bile zagušljive.

Takođe smo primijetili da se tokom redovnih posjeta djeca uvode u prostoriju namijenjenu grupnim posjetama, gdje je prisutan veliki broj drugih osuđenih lica i građana.

Preporuka: Neophodno je obezbijediti privatnost u prostorijama u kojima se odvijaju posjete kojima prisustvuju djeca.

Od ukupnog broja zatvorenika veoma mali broj su osobe sa invaliditetom, dok nije bilo javno deklariranih pripadnika LGBT zajednice. U zatvoru za maloljetnike bilo je do deset lica. Maloljetnici su bili smješteni u „F“ paviljonu u posebnoj dijelu. U dijelu paviljona „F“, koji je namijenjen maloljetnicima, u tri sobe smještena su odrasla lica, a u to smo se uvjerali tokom same posjete. Iz Uprave ZIKS-a saopštili su da ne dolazi do srijetanja odraslih i maloljetnika i da imaju poseban raspored funkcionisanja u takvim situacijama.

U monitoring timu smo imali i predstavnike Islamske zajednice. Na osnovu njihovog razgovora sa vjernicima zaključili su da su vjernici zadovoljni ostvarivanjem prava na vjeroispovijest. Ni od jednog vjernika sa kojim su vodili razgovore tokom posjeta nijesu dobili primjedbe. Na isti način ocijenjeno je i pitanje ishrane, koja po ocjenama Islamske zajednice ispunjava standarde.

Preporuke: Potrebno je obezbijediti jednu prostoriju koja bi bila namijenjena isključivo vjerskim obredima, pošto se sada vjerski obredi odvijaju u prostorijama koje su predviđene za posjete.

Preporuka: potrebno je nabaviti veći broj knjiga sa vjerskim sadržajem, jer osim Kurana nema drugih vjerskih knjiga dostupnih u bibliotekama ZIKSa.

Zbog nedovoljnog korišćenja sistema alternativnih sankcija, iako je broj zatvorenika nešto manji nego u ranijem periodu, može se kazati da su u trenutku posjeta pojedini djelovi i sobe ZIKS-a bili pretrpani. U prethodnoj godini registrovali smo da je u pojedinim sobama bilo manje od 4m² prostora po zatvoreniku.

Na primjer, u sobi broj 3 u „A“ paviljonu je u trenutku posjete bilo smješteno devet

zatvorenika iako je veličina sobe 26 m². U sobi je bilo ukupno deset kreveta, s tim što je jedan krevet bio slobodan. S druge strane, u paviljonu „F“ smo tokom posjete registrovali dvije sobe koje su bile na samoj granici od 4m² po zatvoreniku. Situacija je bila ista u velikom broju soba. U trenutku posjete KPD u cijelom zatvorenom krugu, kako nam je saopšteno, bilo je slobodno tri kreveta.

Evropski Komitet za prevenciju torture i nečovječno i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje (CPT) je u izvještaju za 2013. godinu preporučio da se smanji popunjenost kapaciteta ćelija i da se svakom zatvoreniku omogući minimum 4 m² prostora za život, ne računavajući pritom prostor koji zauzima sanitarni dodatak.

Preporuka: Sudovi bi trebalo da iskoriste zakonsku mogućnost izricanja alternativnih sankcija u većoj mjeri nego što je to bio slučaj do danas. Ministarstvo pravde trebalo bi u većoj mjeri da promoviše alternativne sankcije.

Savjet za građansku kontrolu rada policije dobio je pritužbu od osuđenih lica iz zatvora u Spužu T.M., Č.I., Z.A., S.Lj., M.M., M.Dž., K.I. i B.S. oni su ukazali na više uzastopno dobijenih negativnih mišljenja Uprave policije vezano za korišćenje povoljnosti koje žele ostvariti. Oni su istakli u pritužbi Savjetu da po izlasku na poluotvoreno odjeljenje zatvora osuđena lica stiču mogućnost korišćenja povoljnosti i to: četiri vikenda, jednom sedam dana i godišnji odmor, o čemu odluku donosi Uprava zatvora na temelju mišljenja policije tj. bezbjednosne procjene sa terena. Istakli su da je Uprava policije za ova lica dala više uzastopnih negativnih mišljenja, pa su odlučili da se obrate Savjetu. Njihova ocjena jeste da su negativna mišljenja policije zasnovana na subjektivnom mišljenju, da je odluka samovoljna te da su u saznanju da se policijski službenici nisu pojavljivali na terenu, da su pojedini od osuđenih lica promijenili mjesto prebivališta, da je jednom od njih Ombudsman dokazao kršenje ljudskih prava te je policija, s tim u vezi, postupajući po preporuci opet sačinila negativan odgovor navodeći drugi razlog. Savjet je predmetnu pritužbu uzeo u rad. Uprava policije obavijestila je Savjet da Uprava policije - Sektor kriminalističke policije postupa po zahtjevima ove ustanove u dijelu da li osuđena lica mogu da koriste jedan od oblika odmora u mjestu prebivališta sa aspekta rehabilitacije osuđenih lica, te da, s tim u vezi, centri i odjeljenja bezbjednosti vrše terenske i operativne provjere da li osuđenom licu prijeti opasnost od osvete članova oštećene porodice ili kriminalnih grupa i drugih lica. Nakon izvršenih bezbjednosnih provjera ZIKS-Spuž se obavještava o ishodu. U zaključnici odgovora dostavljenog Savjetu navodi se da se, ukoliko se po osnovu navedenih provjera utvrdi da je osuđenom licu ugrožena lična ili druga bezbjednost ili može bezbjedno koristiti odmor, o iznijetom obavještava ZIKS, koji donosi odluku da li osuđeno lice može koristiti jedan od oblika odmora u mjestu prebivališta ili na drugom mjestu.

Osobe sa invaliditetom

---

lica sa invaliditetom. Posjete su organizovane u paviljonu F, maloljetničkom zatvoru, ženskom dijelu zatvora, u sobama za bračne posjete, kao i A paviljonu. Utemeljenje za monitoring u odnosu na uslove boravka - smještaja lica sa invaliditetom se nalazi u Pravilniku o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, u članu 6 gdje se u tački 13 navodi da objekti za izvršavanje krivičnih sankcija – zatvor, vaspitni zavod i slično, moraju ispoštovati standarde pristupačnosti za kretanje lica sa invaliditetom. Takođe, član 5 Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, koji je usvojen u junu 2015. godine, propisuje da je zabranjena diskriminacija osuđenog kome je izrečena kazna zatvora, kazna zatvora od četrdeset godina, novčana kazna i mjera bezbjednosti, između ostalih osnova i po osnovu zdravstvenog stanja i invaliditeta.

Član 27 definiše da se zatvorenici sa invaliditetom smještaju na način koji je primjeren vrsti i stepenu invaliditeta.

Kao i prilikom ranije posjete F paviljonu, u odnosu na uslove smještaja lica sa invaliditetom shodno Pravilniku, utvrđeno je da je stanje nepromijenjeno. Naime, neposredno nakon ulaska u F paviljon, nalazi se rampa za savladavanje visinskih prepreka koju je potrebno produžiti i uraditi ogradu sa obje strane u skladu sa standardima pristupačnosti.

Takođe, licima sa invaliditetom koji su korisnici invalidskih kolica onemogućeno je da izađu u dvorišni dio iz razloga što prilikom izlaska iz F paviljona u dvorište postoje tri stepenika. U dvorištu se nalazi i improvizovana teretana koja ima jedan stepenik, a ne posjeduje rampu za savladavanje prepreke. Što se tiče dvorišnog dijela koji je namijenjen za šetnju, isti je pristupačan, s obzirom da ima izrađene betonske staze koje su u ravni. Prilikom posjete, ustanovljeno je da se u F odjeljenju trenutno na izdržavanju zatvorske kazne nalazi jedno lice sa invaliditetom.

Preporuka: Potrebno je produžiti rampu na ulazu u hodnik F paviljona i izgraditi rampu za ulazak u dvorišni dio kao i u teretanu.

F paviljon se sastoji od dva sprata, pri čemu je u prizemnom dijelu jedna soba djelimično adaptirana i predviđena za smještaj lica sa invaliditetom. Lice sa invaliditetom koje se nalazi u sobi nije korisnik invalidskih kolica. Soba ima urađen toalet u kome se nalazi tuš, stolica za tuširanje, umivaonik - lavabo, ogledalo. Sa pristupne strane WC šolje nije urađen preklopni držač. U toaletu su trenutno postavljeni neki od tehničkih uređaja – mašina i sl., koji bi u slučaju dolaska lica sa invaliditetom koje je korisnik invalidskih kolica onemogućili da isti koristi toalet.

U sobi se u odnosu na prošlu posjetu, sada nalaze četiri kreveta, od kojih jedan koristi lice sa invaliditetom, kom je dodijeljeno jedno lice koje je na izdržavanju kazne da mu pomaže u svakodnevnim aktivnostima. S obzirom da se u sobi sada nalaze četiri

kreveta, kretanje lica koje bi bilo korisnik invalidskih kolica ne bi bilo moguće jer je prostor dosta uzak.

Preporuka: Neophodno je uraditi preklopni držač sa pristupne strane WC šolje.

Takođe, u sobe namijenjene osobama sa invaliditetom ne bi trebalo smještati više od dva osuđena lica. Iz tog razloga, u F paviljonu je neophodno adaptirati još jednu sobu za osobe sa invaliditetom.

Ovom prilikom obavljen je razgovorom sa Đ.B., koji je osoba sa invaliditetom, ali nije korisnik invalidskih kolica. On je naveo da zbog problema sa centrom za ravnotežu slabo može da se kreće samostalno, zbog čega mu je od strane uprave ZIKS-a određeno drugo osuđeno lice, da mu pomaže u svakodnevnim aktivnostima. Đ.B. nije imao primjedbe na ponašanje službenika ZIKS-a i drugih lica na izdržavanju kazne prema njemu.

U sklopu F paviljona, dvije sobe su određene za izdržavanje kazne maloljetnih lica, koja će u ovim prostorijama biti smještena do prelaska u dio koji je namijenjen za maloljetnički zatvor, s obzirom na to da se na njemu radi i u završnoj je fazi izgradnje. Trenutno se u maloljetničkom zatvoru na izdržavanju kazne ne nalaze lica sa invaliditetom. Ova lica koriste zajedničku kupaonicu, na kojoj se nalaze vrata malog otvora, koja ne bi mogla da koriste lica koja su korisnici invalidskih kolica. Takođe, silazak u dvorišni dio ne bi bio moguć iz razloga što postoje tri stepenika, a ne postoji urađena rampa za savladavanje istih.

Preporuka: Potrebno je uraditi rampu prilikom izlaska u dvorišni dio, adaptirati kupaonicu u skladu sa standardima pristupačnosti za korišćenje lica sa invaliditetom, s obzirom na to da je ista potpuno nepristupačna licima s invaliditetom.

U odnosu na prethodnu posjetu ženskom zatvoru, na sobi koja je namijenjena za smještaj lica sa invaliditetom, izmijenjen je naziv na vratima sobe pa sada piše "Soba za lica sa invaliditetom". U odnosu na stanje pristupačnosti, ono je isto kao i ranije, tj. ova soba ima adekvatnu širinu toaleta, ali je potrebno postaviti fiksni i preklopni držač kod WC šolje, postaviti ogledalo u kosom položaju, postaviti preklopnu stolicu za tuširanje, kao i adekvatnu WC dasku. Trenutno u ženskom zatvoru nema lica sa invaliditetom koja su na izdržavanju kazne.

U ženskom dijelu zatvora nalaze se dva kruga za kretanje osuđenih lica, od kojih se jedan nalazi na samom ulasku u ovom dijelu zatvora i istim mogu da se kreću lica koja su korisnici invalidskih kolica, dok se do drugog dijela kruga dolazi prolaskom pored prostorije za vešeraj. Ovaj dio kruga je podijeljen na dva dijela pri čemu je moguće kretanje lica koji su korisnici invalidskih kolica u prvom dijelu, dok to u drugom dijelu nije moguće zbog toga što se tu nalaze vrata sa većim pragom koji nije moguće samostalno savladati. Ovdje je potrebno ili ukloniti postojeći prag ili uraditi rampu za savladavanje

istog. Ovaj drugi dio kruga je bitan jer se u njemu nalaze prostorije za doktora u koje nije moguće doći drugim putem, te su na ovaj način lica koja su korisnici invalidskih kolica onemogućena da koriste usluge ljekarske službe samostalno kao i dio kruga koji se tu nalazi. Na ulazu u ljekarsku ordinaciju nalazi se prag za koji je potrebno uraditi manju rampu za samostalan ulazak i lica koja su korisnici invalidskih kolica.

Preporuke:

Soba za lica sa invaliditetom: U toaletu ugraditi fiksni i preklopni držač kod WC šolje, postaviti preklopnu policu za tuširanje, postaviti adekvatnu WC dasku, i postaviti ogledalo u nagnutom - kosom položaju sa donjom ivicom ogledala na visinu od 100 cm.

Ambulanta i Krug 2: Uraditi rampu ili ukloniti prag sa vrata prilikom prelaska iz jednog dijela kruga u drugi i dolaska do prostorija ljekarske službe. Uraditi manju rampu prilikom ulaska u ambulantu

Kao i prilikom ranije posjete, do ženskog zatvora nalaze se tri prostorije namijenjene za tzv. bračne posjete, na kojima se na ulazu nalazi veći prag koji onemogućava samostalan ulazak lica koja su korisnici invalidskih kolica.

U prostorijama se nalaze toaleti koji nijesu pristupačni za lica sa invaliditetom. Ne postoje preklopni i fiksni držači pored WC šolje, preklopna stolica za tuširanje, ogledalo u kosom položaju, pločice nijesu adekvatne jer su urađene od materijala koji je opasan prilikom kretanja po njima naročito kada su pokvašene, postavljen je donji dio od tuš kabine koji onemogućava tuširanje licima koja koriste invalidskih kolica.

Preporuka: Neophodno je prilagoditi jednu od ove tri prostorije potrebama lica koja su korisnici invalidskih kolica, u skladu sa standardima pristupačnosti, tako što će se uraditi rampa na ulasku i prilagoditi kupatilo postavljanjem podloge koja neće biti klizava kada se po njoj prospe voda, uraditi preklopni i fiksni držač pored WC šolje, ukloniti donji dio tuš kabine koji im onemogućava kretanje, postaviti preklopnu stolicu za tuširanje i ogledalo u kosom – nagnutom položaju sa donjom ivicom na visini od 100 cm.

U izvršenom monitoringu A paviljonu, utvrđeno je da je ovaj paviljon potpuno nepristupačan za lica sa invaliditetom, posebno za lica koja su korisnici invalidskih kolica. Na samom ulazu nalaze se tri stepenice, a toaleti koji su zajednički potpuno su nepristupačni. Da bi lica sa invaliditetom mogla da koriste ovaj paviljon neophodna je kompletna rekonstrukcija - od izrade ulaznih rampi, do kompletne adaptacije toaleta u skladu sa standardima pristupačnosti.

Preporuka: S obzirom na to da je ovaj paviljon nepristupačan za lica sa invaliditetom, oni bi trebalo da izdržavaju kazne zatvora u drugim paviljonima.

Maloljetnici

U ZIKS-u se gradi novi dio namijenjen smještaju maloljetnika na izdržavanju kazne zatvora. Sada su maloljetnici smješteni u KPD u paviljonu „F“. Higijena hodnika, soba i ostalih dijelova ovog zatvora je zadovoljavajuća. Tokom naših posjeta, u tom dijelu je u dvije sobe bilo smješteno do deset lica koji su izdržavali kazne zatvora. Najmlađi među njima imao je 16 godina. Maloljetnici se nijesu žalili na odnos službenika, a kazali su i da među njima nema nasilja i da su odnosi u redu. U tom dijelu zatvora nalazili su se i odrasli osuđenici. Kako su nam kazali službenici, odrasli su stalno zatvoreni u sobe kako bi se izbjegli susreti sa maloljetnicima. Odrasli iz ovih soba mogu da izlaze u šetnju, dok su za to vrijeme lica koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora zatvorena u svojim sobama.

Maloljetnici su kazali da nemaju primjedbe na ishranu, ali da hranu pored zatvorske, kupuju i u kantini.

U dvorištu koje je namijenjeno za šetnju i sportske aktivnosti maloljetnika nema terena za igranje fudbala ili košarke. Maloljetnici su se požalili članovima monitoring tima da im ni teretana nije zadovoljavajuća. Po njihovim riječima, to im je jedina aktivnost i nemaju programe poput obuke, crtanja, psihološke radionice i programe stručnog osposobljavanja.

Preporuka: Neophodno je da se maloljetna lica odvoje od odraslih. Zbog toga, do početka funkcionisanja novog zatvora za maloljetnike, preporučujemo da se odrasli izmjestе iz paviljona „F“ kako bi se u tom dijelu maloljetnici smjestili u više soba i dobili više prostora.

Preporuka: Kada su u pitanju maloljetnici, neophodno je obogatiti slobodno vrijeme aktivnostima i uvesti programe obuke i stručnog usavršavanja, kao i psihološke radionice, crtanje i izgraditi teren za kolektivne sportove.

Paviljon „A“

Struktura paviljona „A“: Deset soba za izdržavanje kazne zatvora, četiri boravka i tri sobe za prijemno za prilagođavanje tek pristiglih zatvorenika.

Tokom posjete paviljonu „A“ vidjeli smo da se radi o veoma staroj zgradi u kojoj su uslovi neadekvatni za izdržavanje kazne zatvora, jer prije svega ne postoji adekvatno rješenje za grijanje i hlađenje. Tokom posjeta koje smo obavili u zimskom periodu, grijanje je u velikim sobama bilo moguće samo pomoću malih električnih radijatora, a kako se radi o velikim prostorijama u kojima je bilo i polomljenih prozora, ovakav vid grijanja nije bio adekvatan. Na takvo stanje požalila su se lica koja izdržavaju kaznu zatvora u ovom dijelu. Ista situacija je bila i sa hlađenjem ovih soba tokom ljetnjih mjeseci.

Saopšteno nam je da se u ovom dijelu zatvora nalazi oko 80 lica koja izdržavaju kaznu zatvora, a da je kapacitet stotinu mjesta.

U prizemlju zgrade, u jednom boravku bilo je smješteno 29 zatvorenika, dok ih je u drugom boravku bilo 26. Na spratu je bilo smješteno osam zatvorenika, a na prijemnom odjeljenju 21 zatvorenik. Od ovog broja, 23 njih bili su radno angažovani. Jedna soba u kojoj je bilo smješteno 12 lica imala je 44 kvadrata. U drugoj sobi, u kojoj je bilo osam osuđenih lica, imala je 26 kvadrata. U drugom boravku, u sobama od po 30 i 27 kvadratnih metara bilo je smješteno po deset lica. Potrebno je da se broj osuđenih lica u ovim sobama, kao i u ostalim u ovom paviljonu smanji u skladu sa standardima. Ovo je posebno važno imajući u vidu i ukupne materijalne uslove u ovom dijelu zatvora. Službenici su nam kazali da nije bilo pritužbi na menadžment u posljednje vrijeme.

U zgradi su postavljene kutije za pritužbe na nekoliko mjesta. Kutije su u vlasništvu Ombudsmana.

Zgrada nije prilagođena licima sa invaliditetom niti je u njoj ijedno lice sa invaliditetom izdržavalo kaznu.

Šetnja napolju i vježbanje dozvoljeni su ali se ne održavaju kada je kiša, jer dio za šetnju nije natkriven. Pojedini osuđenici istakli su da traže da budu radno aktivni, jer to donosi određene benefite za uslovni otpust i dobijanje odmora. Međutim, nedovoljno je radnih mjesta, tako da određeni broj njih ne može da ostvari to pravo.

Paviljon „B“

U paviljonu „B“ bilo je smješteno 126 osuđenika u 24 sobe. Osuđenici se nijesu žalili na ishranu ali su kazali da istovremeno hranu kupuju u kantini i sami prave hranu u sobama. Kako su nam saopštili službenici, u cijelom zatvorenom dijelu, u kom je i paviljon „B“, na dan posjete bilo je samo pet slobodnih kreveta.

Šetnja je pravo koje se redovno ostvaruje.

U paviljonu „B“ jedan broj osuđenih lica samoinicijativno je angažovan na izradi maketa brodova u slobodno vrijeme. Međutim, monitoring timu su se požalili da nemaju materijala za ove aktivnosti. Zbog toga bi rukovodstvo ZIKS-a trebalo da obezbijedi dovoljno materijala da bi zainteresovani osuđenici nastavili da se bave ovakvim aktivnostima u slobodno vrijeme.

Osuđenici su naglasili veliko nezadovoljstvo funkcionisanjem sistema uslovnog otpusta i činjenicom da se na izdržavanju kazne nalaze lica kojima je izrečena mjera obaveznog liječenja, jer se zbog nedostatka kapaciteta u bolnici u Kotoru oni nalaze i u ZIKS-u. Prema njihovim riječima, oko 30 takvih lica je u KPD.

Paviljon „C“

U ovom paviljonu izvršavaju se najduže kazne zatvora. Ovaj dio ima veći stepen obezbjeđenja u odnosu na druge djelove zatvora.

U vrijeme posjete, u zatvoru je bilo 30 osuđenika. Paviljon raspolaže sa devet soba i 32 kreveta.

Toaleti, kao i u drugim djelovima zatvora, nemaju police za odlaganje ličnih stvari, peškira i sredstava za higijenu.

Preporuka: Potrebno je u kupaonicama ugraditi police za odlaganje ličnih stvari i peškira.

U ovom dijelu zatvora postoji teretana, ali nema terena za sportske aktivnosti.

Preporuka: Potrebno je izgraditi teren za kolektivne sportove.

Disciplinsko odjeljenje

Monitoring tim je posjetio i disciplinsko odjeljenje. Ovo odjeljenje smješteno je u okviru zatvorenog dijela ZIKS-a (KPD).

Svaka samica ima i izolovan mali prostor za šetnju. Samo jedan dio je natkriven u svrhu zaštite od kiše. Ovaj dio nalazi se na samom kraju tog prostora. Kao i ostali osuđenici, i oni koji su kažnjeni izolacijom u samicama, imaju pravo na šetnju na otvorenom u trajanju do dva sata.

Hodnik na ulazu u prostor za šetnju nema video nadzor a ni prostor za šetnju nije pokriven video nadzorom.

Profesori iz službe za tretman obavljali su razgovor tokom posjete u ovom odjeljenju. Primijetili smo da je razgovor trajao kratko i da su profesori i osuđenik za to vrijeme stajali u prostoriji za dežurstvo.

Na osnovu podataka koje smo dobili od uprave ZIKS-a, broj izrečenih disciplinskih mjera licima koja se nalaze na izvršenju kazne zatvora, za period od 1. januara do 1. juna 2017. godine je 137 disciplinskih mjera upućivanje u samicu i 55 disciplinskih mjera uskraćivanje mogućnosti na vanrednu ili posebnu posjetu.

Preporuka: Imajući u vidu da je Ombudsman ustanovio torturu i zlostavljanje u slučaju iz januara 2015. godine, upravo u ovom dijelu preporučujemo da se bez odlaganja postavi video nadzor na svim mjestima u disciplinskom odjeljenju.

Preporuka: Neophodno je da se obezbijedi adekvatna prostorija koja će omogućiti funkcionalan rad službenicima tretmana sa osuđenim licima u Disciplinskom odjeljenju.

Zatvor za žene

U ženskom dijelu zatvora na izdržavanju kazne zatvora, tokom naših posjeta, nalazilo se u prosjeku oko 20 žena. Zajedničke prostorije mogu se koristiti od 6:00 do 22:00 sati, odnosno do 23:00 sata vikendom. Ovaj dio zatvora ima sedam soba i dvije samice. Kamarema su pokrivene samo samice ali ne i sobe u kojima osuđenice izdržavaju kaznu zatvora.

Od ukupnog broja žena osuđenica koje izdržavaju kaznu zatvora, njih 14 su radno angažovane na poslovima redarstva, u vešeraju, za obavljanje baštovanskog posla itd.

Higijena je na visokom nivou. Postoji i zadovoljavajuća biblioteka i dvije sprave za vježbanje. U ovom dijelu postoji prostorija za posjete koja je pristupačna za posjete djece. Po ovom uzoru trebalo bi da se odvijaju posjete djece i u drugim djelovima zatvora. Ovaj dio zatvora ima malo dvorište za šetnju, dok sadržaja za sportove nema. Poseban problem nastaje kada je kiša, jer tada osuđenice imaju na raspolaganju samo zatvorene prostorije.

Preporuka: U ženskom dijelu potrebno je izgraditi teren za kolektivni sport.

Sektor zdravstvene zaštite

Kapaciteti Sektora zdravstvene zaštite nastavili su da se unapređuju zajedno sa uslovima za pružanje medicinske zaštite osuđenim licima. Neophodno je da u narednom periodu rad iste bude predmet nadzora Ministarstva zdravlja. Fond zdravstva treba da softverski umreži zatvorske ambulante u zdravstveni sistem Crne Gore, što će olakšati praćenje svih bitnih informacija o zdravstvenom stanju osuđenih lica.

U saradnji sa Ministarstvom zdravlja Crne Gore, registrovane su zatvorske ambulante u Podgorici i Bijelom Polju, koje su prethodno, kako nam je saopšteno, ispunile zakonom definisane uslove po pitanju prostora, opreme i kadra.

Načelnica zdravstvene službe obavijestila nas je tokom posjete da u ZIKS-u rade tri doktora (psihijatar i dva ljekara opšte prakse), jedna glavna medicinska sestra, jedan ljekar stomatolog, jedanaest medicinskih tehničara, dva farmaceuta, jedan laborant, jedan stomatološki tehničar i jedan fizioterapeut.

Po ugovoru su angažovani sljedeći ljekari specijalisti:

◆ hirurg u Spužu,

- ◆ radiolog u Spužu,
- ◆ urolog u Spužu,
- ◆ fizijatar u Spužu,
- ◆ psihijatar u Spužu,
- ◆ psihijatar u Bijelom Polju ,
- ◆ specijalista urgentne medicine u Bijelom Polju,

koji dolaze minimum dva puta mjesečno, a po potrebi i češće. Po ugovoru u punom radnom vremenu angažovana su dva medicinska tehničara u zatvorima u Spužu.

Eksternu kontrolu rada zdravstvene službe vrši Ministarstvo zdravlja Crne Gore ali do objavljivanja izvještaja kontrolu nijesu vršili nijednom.

Imajući u vidu preporuku CPT-a koja se odnosi na angažovanje dodatnog psihijatra, saopšteno nam je da je ZIKS uspio da od januara 2018. godine, u zatvoru u Spužu angažuje specijalistu psihijatrija sa punim radnim vremenom koji je dostupan i kao pripravni psihijatar.

Istovremeno je i dalje angažovan konsultativni psihijatar-narkolog u Podgorici i psihijatar u zatvoru Bijelo Polje, a od 1. marta 2018. godine u Zavodu je zaposlen za stalno još jedan doktor medicine u cilju jačanja kadrovskih kapaciteta Zdravstvene službe.

Na ovaj način je značajno unaprijeđena organizacija i funkcionisanje Sektora zdravstvene zaštite u radu sa licima sa mentalnim poremećajima i poremećajem ponašanja.

ZIKS je takođe, preduzeo i adekvatne mjere za unapređenje prava na ostvarivanje opšte zdravstvene i psihijatrijske zaštite u ZIKS-u, a koje se ogledaju u sljedećim mogućnostima:

- ◆ psihijatrijski pregled i procjena psihičkog stanja novoprimljenih lica realizuje se u roku od 24 časa od prijema lica u ZIKS;
- ◆ ukidanje liste čekanja na pregled psihijatra;
- ◆ uvođenje konzilijarnih psihijatrijskih pregleda u ZIKS-u;
- ◆ sposobnost ZIKS-a da riješi i zbrine blagovremeno i na pravi način akutna stanja u psihijatriji kod svih lica smještenih u ZIKS-u uz promptnu saradnju sa referentnim ustanovama SPB Dobrota;
- ◆ individualni pristup tretmanu i liječenju lica sa mentalnim poremećajima, uz primjenu psihofarmaka u skladu sa aktuelnim vodičima i smjernicama za liječenje mentalnih poremećaja;
- ◆ što se tiče preporuke za formiranje takozvane "Zone bez droga", ističemo da je Zavod prepoznao ovu potrebu još od ranije, ali zbog ograničenih smještajnih kapaciteta i povećanog bezbjednosnog rizika, ova se aktivnost odlaže do stvaranja adekvatnih uslova;

- ◆ kontinuirano se prati i unapređuje način liječenja bolesti zavisnosti u ZIKS-u;
- ◆ korigovane su smjernice za liječenje bolesti zavisnosti u domenu terapijskog ugovora i podjele supstitucione terapije;
- ◆ sprovodi se kontinuirana edukacija medicinskog osoblja iz različitih psihijatrijskih oblasti.

U cilju unapređenja rada ZIKS-a i zadovoljenja standarda CPT-a, razvijeni su programi kontinuirane edukacije i obuke službenika i zatvorske populacije. S tim u vezi istaknuto je da se u organizaciji NVO „Građanska alijansa“ pristupilo realizaciji dogovorenih obuka za službenike ZIKS-a Sektora za zdravstvenu zaštitu i to obuke za medicinsko osoblje ZIKS-a, koje su sproveli ljekari iz Specijalne bolnice za psihijatriju u Dobroti-Kotor, dr Aleksandar Tomčuk i dr Jovo Đedović, a tematske oblasti obuke su se odnosile na: mjere fizičkog sputavanja i izolacije lica sa mentalnim smetanjama; supstituciona terapija u liječenju bolesti zavisnosti; prevencija i rano prepoznavanje rizika od samopovređivanja i suicida; destigmatizacija lica sa mentalnim smetnjama i njihova resocijalizacija; najnovije farmakoterapijske smjernice i principi u liječenju lica sa mentalnim poremećajima i poremećajima ponašanja. Navedene obuke medicinskog osoblja Sektora za zdravstvenu zaštitu su održane 09.03 i 16.03.2018.godine tokom radnog vremena zaposlenih (plan obuke napravljen po predstavljanju izvještaja Zaštitnika).

U saradnji sa kancelarijom SE, grupa medicinskog osoblja Sektora za zdravstvenu zaštitu ZIKS-a je:

- ◆ 24. aprila prisustvovalo jednodnevnoj obuci na temu „Odnos i postupanje prema marginalizovanim društvenim grupama;
- ◆ 4. i 25. maja 2018. godine prisustvovala Treningu na temu istanbulskih protokola u Budvi tokom kojeg su imali zapaženo aktivno interaktivno individualno i grupno učešće, i usvojili sljedeća zapažanja i preporuke: revidirati i korigovati dosadašnju praksu pregleda pacijenta prije smještaja u jednokrevetnu sobu, gdje je Služba obezbjeđenja od ljekara zahtijevala mišljenje o sposobnosti za usamljenjem, preporuka detaljnog dokumentovanja i izvještavanja o torturi i zlostavljanju a u skladu sa preporukama istanbulskog protokola, dobili smo pozitivne komentare nakon predstavljanja nove verzije Uputstva o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica u ZIKS-u sa molbom da predavačima ovog treninga iste prosljedimo radi daljih detaljnijih komentara, preporuka da navedeni trening prođu svi zaposleni u Sektoru za zdravstvenu zaštitu.
- ◆ 29. i 30. maja 2018. godine prisustvovala sastanku mreže NPM zemalja jugoistočne Evrope na temu "Prevencija suicida i predoziranja u ustanovama detencije i status NPM-a u državama članicama" u Podgorici, tokom kojeg su date preporuke da se na nivou države donese Strategija za prevenciju suicida i samopovređivanja uz sve dodatne adekvatne mjere za prevenciju suicida i predoziranja u ustanovama detencije.

- ◆ Što se tiče procedure za uspostavljanjem i razvojem psihijatrijske jedinice u Zavodu, ističem da je ona u toku. Ova specijalna zdravstvena ustanova je postala prioritet ne samo Zavoda i Ministarstva pravde, već i Vlade Crne Gore. Strategijom i Akcionim planom izvršenja krivičnih sankcija 2017-2021.godine, planirano je da se do 2021. godine, izgradi navedena zdravstvena ustanova.
- ◆ Donijeto je novo Uputstvo o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica, kojim su prihvaćene preporuke date od strane relevantnih domaćih i međunarodnih organizacija, kojim su definisani potrebni protokoli, procedure i registri, te je 17. aprila 2018. godine odobrena verzija korigovanog i unaprijeđenog postojećeg Uputstva o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica u ZIKS-u u skladu sa aktuelnim preporukama CPT-a i našim dosadašnjim iskustvima.
- ◆ Unaprijeđen je Protokol fiksacije odnosno o primjeni sredstava prinude – sredstva za vezivanja (humano) mentalno oboljelih lica;
- ◆ U toku je izrada Smjernica i Priručnika za obuku službenika obezbjeđenja na temu ranog prepoznavanja suicidalnog rizika i prevenciju samopovređivanja pritvorenih i osuđenih lica u ZIKS-u;
- ◆ Organizovane su grupne psihoterapijske radionice za lica kojima je izrečena obavezna mjera liječenja od bolesti zavisnosti;
- ◆ Sprovedene su smjernice Ministarstva zdravlja za buprenorfinsku terapiju u Zavodu koje se kontinuirano sprovode;
- ◆ Uveden je rad vikendom, kao i stalna dežurstva zatvorskih doktora i stalna pripravnost psihijatra;
- ◆ U toku je realizacija aktivnosti ZIKS-a sa Fondom zdravstva oko softverskog umrežavanja zatvorskih ambulanti, kako bi se elektronskim putem pratila i vodila evidencija zdravstvenog stanje pacijenata, zakazivali specijalistički pregledi, ali i po mogućnosti prepisivali lijekovi za naše osiguranike.

Na osnovu informacija koje smo dobili od predstavnika ZIKS-a, u ZIKS se godišnje izvrši preko 20.000 opštih zdravstvenih pregleda i preko 3.000 specijalističkih pregleda.

Prilikom prijema lica pregled se vrši u roku od 24 časa. Prilikom pregleda novoprimljenih lica u ZIKS se vrši pregled i anketa o zaraznim bolestima, uz skrining rizičnih pojedinaca putem analize krvi na zarazne bolesti; pored podataka u zdravstvenom kartonu, postoji i posebna evidencija u vidu Registra oboljelih lica od zaraznih bolesti. Proširen je i unaprijeđen postojeći Protokol povreda i neželjenih događaja, kao i Protokol štrajka glađu i žeđu.

Pregledi u ordinaciji se po pravilu vrše bez prisustva zatvorskog čuvara ali medicinski radnici često, u bezbjednosno posebnim situacijama kao i kada su pacijenti bihevioralno neusklađeni, traže prisustvo čuvara radi sigurnosti. Kod medicinskih intervencija koje zahtijevaju upućivanje u Klinički centar Crne Gore (KCCG), u hitnim situacijama KCCG interveniše odmah a kod operacija koje ne zahtijevaju trenutnu reakciju ponekad se čeka i do pola godine. Termini operativnog liječenja određuje ref-

erentna ustanova u kojoj je zakazano indikovano liječenje, te Sektor za zdravstvenu zaštitu ZIKS-a sprovodi svoje aktivnosti u skladu s tim.

Takođe, ističemo da se psihijatrijsko liječenje osoba sa mentalnim poremećajima i poremećajem ponašanja sprovodi u okviru postojećih kapaciteta i mogućih uslova, a u skladu sa najnovijim smjernicama i preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, sa svakodnevnim psihijatrijskim nadzorom i kontrolama, uz primjenu adekvatne medikamentozne terapije, i psihoterapijskim pristupom, individualnog i grupnog nivoa, uz slanje pojedinaca na konzilijarni pregled i mišljenje kolega referentnih psihijatrijskih bolnica Crne Gore (Specijalna bolnica Dobrota i Klinika za psihijatriju KCCG), za akutne i komplikovane slučajeve koji prevazilaze mogućnosti psihijatrijskog liječenja u ZIKS-u.

Novim Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjere bezbjednosti nije više definisano da kada se izrekne disciplinska mjera usamljenje, da zatvorski ljekar mora da izda pisano mišljenje o tome da li je osuđeno lice sposobno da izdržava disciplinsku sankciju usamljenje.

S druge strane, iako član 186 Zakonika o krivičnom postupku definiše da bliži način izvršavanja pritvora propisuje ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, Pravilnikom koji je na snazi ovo pravilo ne važi kada su u pitanju pritvorena lica. Naime, na osnovu člana 186 Zakonika o krivičnom postupku, Ministarstvo pravde i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava donijelo je Pravilnik o bližem načinu izvršavanja pritvora.

U članu 63 ovog Pravilnika stoji da je prije upućivanja na izvršenje disciplinske kazne zatvorski ljekar dužan da pregleda pritvoreno lice i da pismeno mišljenje o tome da li je to pritvoreno lice u stanju da izdržava disciplinsku kaznu usamljenja.

Tokom posjeta osuđena lica su se žalila da određenih lijekova koje im propisuju doktori ne dobijaju besplatno i nema ih u apoteci u ZIKS-u, pa ih moraju kupovati. Iz ZIKS-a nam je saopšteno da ZIKS obezbjeđuje lijekove sa A liste koju formira Fond zdravstva.

Preporuka: Ministarstvo pravde treba da izmijeni Pravilnik o bližem načinu izvršavanja pritvora u skladu sa standardima, preporukama CPT-a i pozitivnim propisima i da se definiše da zatvorski ljekari nijesu dužni da izdaju pisano mišljenje da li je neko pritvoreno lice u stanju da izdržava disciplinsku kaznu usamljenje.

Zatvor u Bijelom Polju

Ostvaren je značajan napredak po pitanju poštovanja prava zatvorenika i uslova u kojima oni borave. Pozdravljamo napore koji se ulažu da se poprave kapaciteti i standardi u zatvoru u Bijelom Polju. Neophodno je da se svi započeti radovi nastave. Neophodno je da se dalje preduzmu mjere na povećanju bezbjednosti u zatvoru. Uvođenje prakse

otvorenih vrata kada uprava Zatvora prima osuđena lica i sastavljanje dnevnog biltena o radu u kom se nalaze sve bitne informacije u vezi sa svim aktivnostima koje su se dešavale tog dana su dobar primjer dobrog upravljanja.

Broj službenika i osuđenika u zatvoru Bijelo Polje

U zatvoru Bijelo Polje na dan posjete nalazilo se 57 osuđenih lica. Kapacitet zatvora je 77 mjesta. U istražnom dijelu Zatvora bilo je 30 pritvorenika, dok je kapacitet 50 osoba. Jedan maloljetnik se nalazio u pritvoru i devet stranaca.

U zatvoru u Bijelom Polju zaposleno je 66 službenika. Od ukupnog broja angažovano je šest žena. Međutim, samo jedna žena je trenutno radno angažovana dok su druge na bolovanju. Iako se u zatvoru u Bijelom Polju na izdržavanju kazni zatvora nalaze isključivo muškarci, neophodno je zbog drugih poslova, kao što su pretresi članova porodica i djece, povećati broj radno angažovanih žena. Nema sistemskih edukacija za unapređenje znanja službenika.

Tokom monitoring posjete članovi monitoring tima primijetili su da su osuđena lica angažovana i da su im dostupne različite aktivnosti.

Kapaciteti i uslovi smještaja

Kako se zatvor nalazi u užem gradskom jezgru pitanje bezbjednosti je prioritetno.

Nivo bezbjednosti nije odgovarajući i na niskom je nivou. Međutim, započeti su radovi na povećanju bezbjednosti kao što je podizanje zida visine tri metra oko cijelog zatvora i posebno prema privatnim imanjima. Preporučujemo da se te aktivnosti nastave, da se poveća broj službenika i da se obezbijedi u saradnji sa upravom ZIKS-a da oni dobiju specijalizovana znanja koja se tiču obezbjeđenja.

Monitoring tim se uvjerio da su ispoštovane preporuke koje su se odnosile na bolje uslove rada službenika i prije svega na izgradnju dovoljnog broja osmatračnica. Zatvor je dobio dvije nove osmatračnice.

Iako je u pitanju veoma stara zgrada, ostvaren je napredak po pitanju kapaciteta i uslova smještaja. Praktikuje se da osuđena lica budu radno angažovana tokom renoviranja prostorija. Nova načelnica je veoma zainteresovana za popravljavanje kvaliteta smještajnih kapaciteta i opštinih uslova u zatvoru. Trenutno je bilo angažovano 14 osoba za održavanje površina u zatvoru, kao redari i na radovima građevinarstva koje se realizuje u samom zatvoru.

Vešeraj još uvijek nije izgrađen i saopšteno nam je da postoje planovi da se on napravi.

Do sada su osuđenici slali garderobu i posteljinu porodici na pranje.

Preporuka: Neophodno je ubrzati izgradnju vešeraja kako bi se omogućilo zatvorenicima da posteljinu i garderobu peru u samoj zgradi zatvora.

Sobe koje su namijenjene za izdržavanje disciplinske mjere usamljenje neophodno je da se bolje opreme sanitarijama kako bi se omogućilo licima koja u njima borave da se tuširaju i obavljaju druge higijenske potrebe.

Aktivnosti

Tokom posjete upoznati smo s tim da je za osuđena lica organizovan turnir u stonom tenisu i šahu. Tokom posjete zatekli smo određena lica koja igraju šah. Osuđena lica su izrazila veliku zahvalnost zbog ovakvih aktivnosti i bili su veoma zainteresovani da učestvuju.

Ukupno je radno angažovano 14 zatvorenika.

Zdravstvena služba

U zdravstvenoj službi radi jedan ljekar i dva tehničara. Renovirane su prostorije zdravstvene službe i uspostavljan je stacionar sa dva kreveta i renoviranim kupatilom. Saopšteno nam je da imaju odličnu saradnju sa Bolnicom u Bijelom Polju.

Zavisnici dobijaju terapiju, koju propisuje psihijatar. Angažovan je psihijatar i on dolazi jedan put nedjeljno. Takođe, psihijatar radi radionice na teme kao što su bolesti zavisnosti i prevencija. Osuđenici se redovno odvođe kod stomatologa i drugih specijalista medicinske struke.

Saopšteno nam je da ljekari prilikom prijema obavljaju preglede. Ako je nedjelja, onda se lice pregleda u ponedjeljak, najkasnije u roku od 24 časa - u skladu sa Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti.

Ambulanta je čista i sređena. Kako se nalazi na spratu pristup nije prilagođen osobama sa invaliditetom. Personalni dosijei lica nalaze se u ormanu koji nema krila za zatvaranje i zaključavanje.

Saopšteno nam je da za potrebe osoba sa invaliditetom postoji soba za smještaj u prizemlju istražnog odjeljenja, do koje se dolazi preko ulaznih kosih ravni i u kojoj bi se mogao vršiti zdravstveni pregled.

Preporuka: Personalni dosijei lica koja su u zatvoru treba da se drže na mjestu koje se može zaključati i koje nije dostupno svima.

Ishrana

Osuđenici su kazali da je ishrana dobra. Iz uprave su nam saopštili da su radili anketu sa osuđennicima o tome šta bi zadržali a šta uklonili iz menija, uz predloge za korekciju i raznolikost obroka.

Iz Uprave nam je saopšteno da ljekar svaki dan proba hranu i sastavlja izvještaj o hrani. Kuhinja nije adekvatno opremljena i neophodno je da se ista renovira i opremi odgovarajućom tehnikom.

2. Tortura u zatvoru

Generalno govoreći, u ovoj oblasti ostvaren je napredak koji se ogleda u smanjenom broju prijavljenih slučajeva torture i nehumanog postupanja. Službenici su prolazili obuke koje su organizovale domaće i međunarodne organizacije, koje su se ticale prevencije torture. Tokom monitoring posjeta, osuđenici su uglavnom pozitivno govorili o odnosu službenika ZIKS-a prema njima. U izvještajnom periodu registrovali smo samo četiri navoda o neprofesionalnom postupanju službenika ZIKS-a koji se može okarakterisati kao zlostavljanje. Ostaje zabrinutost zbog sporog procesuiranja slučaja iz januara 2015. godine u kom je Ombudsman zaključio da je došlo do torture i zlostavljanja. Posebno zabrinjava izrazito visok nivo nasilja među osuđennicima.

Tokom posjete zatvoru u Bijelom Polju, osuđenici nijesu imali pritužbe na rad službenika a kazali su da su odnosi među njima u redu i bez nasilja. Nije bilo pritužbi ni prema upravi zatvora. Uprava zatvora u Bijelom Polju vodila je dva disciplinska postupka u posljednja tri mjeseca. Jedan disciplinski postupak vođen je zbog pronalaska mobilnog telefona a drugi zbog oglušenja o naredbu. Osuđennicima su izrečene mjere držanja u samici.

U izvještaju o radu za 2016. godinu, Ombudsman je istakao da su pritužbe stizale u znatno većem broju nego prethodne godine. Navodi se da je u izvještajnoj godini formirano 157 predmeta, 137 po pritužbama, a u 22 predmeta postupak je pokrenut po sopstvenoj inicijativi, tako da je u radu Ombudsmana ukupno bilo 159 predmeta. Najviše pritužbi odnosile su se na rad ZIKS-a (142) što je, kako se navodi od strane lica lišenih slobode, najviše pritužbi podnijeto na rad ZIKS-a, gotovo trostruko više nego u prethodnoj godini kada je podnijeto 50 pritužbi. Žalbe i zahtjevi lica lišenih slobode i u ovoj izvještajnoj godini uglavnom su se odnosili na nezadovoljstvo u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu i tzv. drugih prava.

Pritužbe na rad ZIKS-a koje je Ombudsman registrovao odnosile su se na: pravo na zdravstvenu zaštitu (29), zabranu mučenja i surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (3), zakonitost odluke o reklasifikaciji (3), manjinska prava (2), zabrana diskriminacije (1) pravo na pretpostavljenu nevinost u disciplinskom pos-

tupku (1), pravo na pravično suđenje u svim pravnim postupcima (1), pravo na ličnu bezbjednost (1), pravo na radno angažovanje (2) i na druga prava lica lišenih slobode (99), kao što je razvrstavanje po sobama, premještanje u drugu zatvorsku jedinicu, nedostatak sredstava za ličnu higijenu, nedostatak kulturnih i obrazovnih aktivnosti, prekid izdržavanja kazne, prekid korišćenja odsustva, pravo na obraćanje drugim državnim organima, odsustvo individualnog rada i dr. Službenici su podnijeli dvije pritužbe, koje su se odnosile na prava iz radnog odnosa. Postupajući po pritužbama za torturu, u izvještaju Ombudsmana se ističe da je utvrđeno da su podnešene prijave zbog »neprimjerenog načina komunikacije«, a ne zbog navodnog zlostavljanja. U dva slučaja nijesu utvrdili povredu prava dok je u trećem slučaju postupak obustavljen.

Nasilje u krugu KPD

Tokom posjete monitoring tima GA paviljonu „A“, obaviješteni smo da se 1. avgusta 2016. godine dogodio incident u kom su službenici zatvora nepotrebno primjenjivali silu prema osuđenom licu. Taj incident se prema riječima osuđenika, dogodio u krugu gdje ostali osuđenici šetaju. Osuđenici koji su nas obavijestili o ovakvoj situaciji kazali su da je u pitanju osuđeno lice koje se preziva Kilibarda. Kazali su da ga je deset službenika izvelo napolje i da su ga tukli nogama dok su drugi osuđenici šetali.

Od Uprave ZIKS-a obaviješteni smo dana 9. februara 2017. godine da je zatvorenik Ž.K. zabarikadirao ulazna vrata paviljona gdje je bio smješten. Obaviješteni smo da su zbog toga službenici preduzeli sve mjere i radnje neophodne za ponovno uspostavljanje reda i mira u dijelu zatvora gdje se predmetni događaj odigrao. Na uvid su nam dostavljene zabilješke službenika koji su primjenjivali sredstva prinude. Navedeno je da je upotrijebljen sprej i palica da bi se savladao aktivni otpor koji je zatvorenik Ž.K. pružao i da bi se udaljio od mjesta dešavanja i da bi se zaštitio službenik od prijetnje sa komadom stakla koji je Ž.K. držao u ruci. Uprava je ocijenila da su sredstva prinude opravdano i zakonito upotrijebljena te da u konkretnom slučaju nije došlo do prekoračenja njihove upotrebe. Prema izvještaju ljekara utvrđeno je da kod Ž.K. nijesu bile vidljive povrede od upotrebe sredstava prinude. Navedeno je i da nakon ocjene ovih činjenica nije bilo osnova za pokretanje postupka za utvrđivanje odgovornosti službenika, dok je prema osuđenom licu Ž.K. primijenjena mjera predostrožnosti - izdvajanje od ostalih zatvorenika, koja je trajala od 1. avgusta 2016. godine do 16. avgusta 2016. godine. U izjavi osuđenog lica Ž.K. stoji da preuzima odgovornost za ovaj incident a istakao je da je zabarikadirao vrata jer su ga pojedini komandiri ucjenjivali da daje izjave protiv drugih zatvorenika.

Navodi S.E. o zlostavljanju u Istražnom zatvoru

Uprava Istražnog zatvora Podgorica obaviještena je od strane branioca pritvorenika S.E. pisanim putem da je ovo pritvoreno lice po prijemu u Istražni zatvor psihički i fizički zlostavljan od strane službenika i drugih pritvorenih lica. Uprava ZIKS-a je o ovim

navodima obavijestila policiju u Danilovgradu na dalje procesuiranje. Upravu ZIKS-a OB Danilovgrad 23.11.2017. godine je obavijestio da se Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici, nakon što su im dostavljeni spisi predmeta, izjasnilo da nema elemenata za dalje postupanje službenika sektora kriminalističke policije OB Danilovgard.

Navod pritvorenice L.G. da je zlostavljana

Pritvorenica L.G. prijavila je da je tokom disciplinskog raporta službenica obezbjeđenja nekoliko puta udarila rukom po glavi. O ovom incidentu je obaviještena policija u Danilovgradu i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda. Po izvještaju ZIKS-a koji smo dobili, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda izjasnio se da nema elemenata za dalje postupanje u ovom predmetu.

Navodi N.Š. da je zlostavljan u Istražnom zatvoru

Branilac pritvorenog lica N.Š. obavijestio je Upravu ZIKS-a da je N.Š. po prijemu u Istražni zatvor pretučen. Uprava ZIKS-a je 14.02.2018. godine obavijestila državno tužilaštvo u Podgorici. Osnovno državno tužilaštvo 19.03.2018. godine obavijestilo je ZIKS da tužilaštvo neće preduzimati radnje gonjenja iz razloga što sadržina obavještenja nije potvrđena do potrebnog nivoa sumnje.

Nezakonito izdvajanje u prostor za šetnju u disciplinskom odjeljenju

ZIKS je pokrenuo disciplinski postupak protiv službenika koji je 13/14.03.2018. godine nakon svađe dva osuđenika prema osuđenicima primijenio mjere predostrožnosti i odvojio ih od ostalih zatvorenika, tako što je imenovane izmjestio u prostorije za šetnju u disciplinskom odjeljenju. Osuđenici su u ovim prostorijama boravili od 23:00 do 4:00h. O ovom slučaju, uprava ZIKS-a obavijestila je i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Nasilje između osuđenika

Tokom monitoring posjeta dobili smo i navode da se zatvorenici ponašaju okrutno prema Romima i da Romi moraju da peru veš za druge osuđenike i održavaju higijenu u sobama. Međutim, nijesmo dobili informacije ni o jednom konkretnom slučaju. Sa ovim navodima upoznali smo rukovodstvo ZIKS-a i preporučili da službenici posebno obrate pažnju na odnos drugih zatvorenika prema Romima.

Slučaj torture iz januara 2015. godine

U januaru 2015. godine došlo je do incidenta između osuđenih lica i službenika ZIKS-a. Nadležni su procesuirali zatvorenike zbog napada na službeno lice i službenike zbog zlostavljanja zatvorenika.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) zaključila je u mišljenju od 24. novembra 2015. godine sljedeće: „Na osnovu izjava osuđenih lica, nalaza vještaka medicinske struke i svih utvrđenih činjenica i okolnosti, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore zaključuje da su 14. januara 2015. godine poslije 17:00 sati u disciplin-skom odjeljenju i 15. januara 2015. godine službenici ZIKS- a, neopravdano upotrijebili silu i sredstva prinude prema osuđenim licima: D.P., D.D., P.D., G.D., B.L., V.Z., S.V., M.S., L.L., M.K., D.J., Ž.L. i M.K., da su ih zlostavljali – nečovječnim i ponižavajućim postupanjem i time povrijedili njihova ljudska prava.

U odnosu na osuđene D.J., Ž.L. i M.K., obzirom na intenzitet primijenjene sile, sredstva prinude i težinu posljedica – tjelesnih povreda koje su zadobili, nečovječno i ponižavajuće postupanje prema njima, po svojim obilježjima predstavlja - torturu. Zbog napada na službeno lice, Osnovni sud u Danilovgradu osudio je za manje od godinu od dana incidenta devet lica koja su se nalazila na izdržavanju kazne zatvora, na ukupno 35 godina zatvora. S druge strane, suđenje protiv službenika ZIKS-a zbog zlostavljanja i torture prema osuđenima i dalje traje a karakteriše ga to da je čak 13 puta odloženo glavno ročište.

GA je 13. juna 2017. godine od tužilaštva zatražila informacije o postupku. Iz tužilaštva su 21. juna 2018. godine odgovorili da je Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici podiglo optužnicu protiv deset okrivljenih lica službenika ZIKS-a, zbog krivičnih djela teška tjelesna povreda i mučenje izvršenih na štetu 11 osuđenih lica i da je glavni pretres pred Osnovnim sudom u Danilovgradu i dalje u toku.

U izvještaju Ombudsmana za 2016. godinu konstatuje se da Uprava ZIKS-a još nije u cjelosti ispoštovala preporuku Zaštitnika iz 2015. godine, jer nije utvrdila disciplinske odgovornosti službenika koji su učestvovali u ovom incidentu i ocijenjeno je da je to neprihvatljivo.

Preporuke:

Potrebno je da nadležni ZIKS-a i Ministarstva pravde nastave sa slanjem jasnih poruka da se tortura neće tolerisati, a da za sve prijavljene slučajeve pokrenu disciplinske postupke utvrđivanja odgovornosti. Tužilaštvo mora sprovesti hitne i nepristrasne istrage po svim navodima o teškim kršenjima ljudskih prava u ZIKS-u kao što je incident iz januara 2015. godine. Osnovni sud u Danilovgradu za incident iz januara 2015. godine treba da obezbijedi efikasno suđenje službenicima ZIKS-a, bez daljih odlaganja postupka, posebno imajući u vidu da je postupak protiv osuđenih lica u istom incidentu davno pravosnažno završen.

Imajući u vidu da smo i ovom periodu dobili ozbiljne sumnje na zlostavljanje po nacionalnoj osnovi, posebno prema Romima, potrebno je da se jasno saopšti i pošalje poruka da se neće tolerisati maltretiranje Roma kako od strane službenika tako ni od strane drugih osuđenih lica. Preporuka je da sve prostorije, kao što je i kancelarija u

„F“ paviljonu KPD, treba biti ispoštovana, kako bi se ovakvi navodi u budućnosti mogli provjeriti. Uprava ZIKS-a treba da razvije mjere kako bi suzbila nasilje i netrpeljivost među zatvorenicima a službenici treba da se suzdrže od ohrabrivanja nasilja i reaguju na svaki slučaj nasilja među osuđenima.

Položaj Roma i Egipćana u ZIKS

U NVO koaliciji učestvovala su i romske organizacije. Tokom posjeta, realizovali smo deset intervju sa građanima romske i egipćanske nacionalnosti. Romi i Egipćani su uglavnom dolazili iz veoma siromašnih porodica, gdje je veliki broj članova nezaposlen. Najčešća krivična djela koja su činili su uglavnom krađe, razbojništvo i porodično nasilje. Primijetili smo da je među njima bilo i maloljetnika, dok je značajan broj povratnika u činjenju krivičnih djela.

Nekoliko ispitanih se žalilo da su ih drugi osuđenici na početku maltretirali, da su čistili toalete duže u odnosu na ostala osuđena lica. Izjavili su da obično dođe do konflikta kada Romi bivaju natjerani da čiste više nego ostali kada su redari. Dešava se, po njihovom svjedočenju, i da ih nazivaju pogrđnim imenima „Cigani“. Mišljenja su da je najbolje da su svi Romi treba da budu zajedno u jednoj prostoriji, jer misle da su tako zaštićeni. Sa druge strane, osuđenica sa kojom smo razgovarali imala je pozitivna iskustva i pohvalila je odnos i službenica i drugih osuđenica prema njoj. Istakla je da je tokom služenja kazne prošla i obrazovne kurseve.

Preporuke:

Uprava i služba bezbjednosti treba da analizira i procijeni položaj Romima i Egipćanima sa posebnim aspektom na nasilje prema njima od strane drugih zatvorenika. Potrebno je da službenici obezbjeđenja prođu dodatnu obuku prepoznavanja nasilje prema ranjivim grupama osuđenih lica.

Omogućiti da Romi i Egipćani redovno pohađaju kurseve opismenjavanja i potrebno ih je uključiti u programe resocijalizacije. Institucije van ZIKSa treba da učine maksimum napora da resocijalizacija i reintegracija bude do kraja realizovana, posebno imajući u vidu da najveći broj osuđenih Roma i Egipćana dolazi iz siromašnih porodica.

Neophodno je da Uprava ZIKS-a unaprijedi saradnju sa Zavodom za zapošljavanje i Centrom za stručno obrazovanje posebno u dijelu pružanja informacija koja su zanimanja deficitarna na tržištu rada sa jedne strane i praktične obuke za deficitarna zanimanja sve zainteresovane Rome i Egipćanje u skladu sa operativnim mogućnostima ZIKS-a.

Položaj LGBTIQ osoba u ZIKS-u

---

za izvršenje krivičnih sankcija, obavljani su razgovori sa ukupno devet osoba. Ova brojka uključuje zaposlene u samom Zavodu, kao i korisnike Zavoda.

Fokus pitanja bio je na učestalosti i tretmanu LGBTIQ osoba, koje su takođe i korisnici Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, njihovom odnosu sa okolinom, eventualnom postojanju diskriminacije, nasilju prema njima, uslovnosti života u samoj ustanovi, kao i zakonskim i podzakonskim aktima i pravilnicima koji regulišu boravak trans osoba u samoj ustanovi.

Usljed ograničenog vremena provedenog sa samim korisnicima i osobljem, a radi produktivnosti i ekonomičnosti vremena, osmišljen je kratak upitnik koji je sadržao ukupno osam pitanja. Za ova pitanja je pažljivom metodologijom procijenjeno da bi se dobijanjem odgovora na ista mogao u najvećem obimu prikazati kvalitet života i boravka, kao i tretman osoba drugačije seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodne ekspresije u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija. Dodatno, obuhvaćeni su i korisnici psihoaktivnih supstanci, koji su mogući nosioci polno prenosivih virusa, kao i lica koja mogu praktikovati homoseksualne odnose u ZIKS-u, te je stoga takođe jako bitna fokus grupa u ovom istraživanju koje će imati osvrt i na MSM⁸ populaciju u kontekstu polno prenosivih bolesti.

METODOLOGIJA

Pitanja koja su postavljana korisnicima su sljedeća:

- ◆ Da li ste upoznati sa postojanjem LGBTIQ osoba u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li ste upoznati sa terminom situaciona homoseksualnost i ako jeste da li ste primijetili stvari koje ukazuju na to u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li biste imali problem ako bi-ste dijelili sobu sa LGBTIQ osobom?
- ◆ Kako bi ostali korisnici reagovali na autovanu osobu u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li mislite da bi autovana LGBTIQ osoba bila zaštićena u Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li koristite mogućnost bračnih posjeta u sklopu izdržavanja kazne, i da li ste zadovoljni uslovima?
- ◆ Da li ste upoznati sa mogućnošću dobijanja sredstva za zaštitu od polnih i polno prenosivih bolesti za vrijeme bračnih posjeta i da li to pravo koristite?
- ◆ Da li u vašem paviljonu postoje osobe koje su korisnici psihoaktivnih supstanci?

---

⁸ Muškarci koji imaju seksualne odnose sa muškarcima

Pitanja koja su postavljena osoblju i zaštitarima su sljedeća:

- ◆ Da li vam je poznato da postoje LGBTIQ osobe u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li ste upoznati sa terminom situaciona homoseksualnost i ako jeste da li ste primijetili stvari koje ukazuju na to u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Kako biste smjestili trans osobu ako bi bila korisnik Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, na osnovu pola koji je označen u dokumentima ili na osnovu rodnog identiteta?
- ◆ Na koji način možete zaštititi LGBTIQ osobu sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija od mogućeg fizičkog i psihičkog zlostavljanja?
- ◆ Da li postoji prevencija HIV-a i Hepatitisa C u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija i kako je predviđena?
- ◆ Da li homoseksualni korisnici trenutno mogu ostvariti pravo na bračne posjete i da li će to pravo moći ostvarivati od dana stupanja na snagu Zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola?
- ◆ Da li smatrate da LGBTIQ osobe koje su korisnici Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija imaju dovoljno povjerenja u osoblje kako bi se autovali?
- ◆ Liječenje pacijenata koji su nosioci virusa HIV-a i Hepatitisa C.

Ovakav dualni pristup omogućio nam je kvalitetan i sistematski pristup informacijama o stanju u ustanovi, uzimajući u obzir činjenicu da trenutni korisnici često od straha ili osjećaja sramote nisu bili spremni zalaziti u detalje kada se radi o određenim situacijama kao i odnosima u sklopu same ustanove.

RAZGOVORI SA LICIMA, KORISNICIMA ZAVODA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

- ◆ Lice, '93 godište, već dvije i po godine je korisnik/ca Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, od ukupnih sedam i po, na koliko je i osuđen/a. U razgovoru sa ovim licem došli smo do sljedećih saznanja:

Naime, ovo lice tvrdi da se u paviljonu u kom boravi često govori o situacionoj homoseksualnosti i da se ostali korisnici/ce „šale“ na tom osnovu, ali da on/a pretpostavlja da nema seksualnih aktivnosti tog tipa unutar njegovog/njenog paviljona.

Naš sagovornik/ca nije upoznat/a s tim da je bilo ko od drugih korisnika homoseksualne orijentacije, niti može da pretpostavi koliko je lica unutar paviljona drugačije seksualne orijentacije. U daljem razgovoru smo saznali da ovo lice nije testirano na polne i polno prenosive bolesti, kao i da ne koristi bračne posjete. Međutim, tvrdi da je sada mnogo lakše doći do bračne posjete, nego što je to ranije bio slučaj, jer se uzimaju u

obzir i vanbračni partneri. Ovo lice takođe je naglasilo da ne podržava osobe homoseksualne orijentacije, ali da lično ne bi imalo problem ukoliko bi se neko u njegovom/njenom paviljonu izjasnilo kao homoseksualac, ali s tim u vezi tvrdi da bi 99% ostalih korisnika vjerovatno imalo problem i da bi postojala mogućnost da LGBT osoba bude zlostavljana od strane ostalih korisnika. Na naše pitanje da li postoji zlostavljanje, psihičko ili fizičko, dobili smo odgovor da postoji. Ono što je ovo lice primijetilo jeste da postoji “razmjena usluga”, zbog koje često dolazi i do zlostavljanja.

- ◆ Lice, '83 godište, već dva mjeseca korisnik/ca je Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, od ukupno četiri mjeseca na koliko je osuđen/a.

Ovo lice je upoznato sa terminom situaciona homoseksualnost, ali naglašava da nije primijetio/la postojanje takvih vrsta seksualnih aktivnosti u svom paviljonu. Smatra da bi ostali korisnici/ce burno reagovali/le jer bi to dodatno uzburkalo već postojeće svađe i nesuglasice. Takođe misli da je paviljon u kome boravi jako homofobna sredina i vjeruje da bi u slučaju postojanja takvog odnosa unutar paviljona ostali korisnici/ce bili u stanju da se fizički obračunaju sa pripadnicima LGBT zajednice, ili sa osobama koje praktikuju situacionu homoseksualnost.

RAZGOVORI SA BIVŠIM KORISNICIMA PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI, KORISNICIMA ZAVODA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Naš tim je u sklopu istraživanja prevencije polnih i polno prenosivih bolesti obavio razgovor i sa bivšim korisnicima psihoaktivnih supstanci koji su ranjiva kategorija. U slučaju praktikovanja homoseksualnih odnosa unutar ZIKS-a, ova lica mogu biti potencijalni prenosioci i mnogo su više izloženi riziku od dobijanja HIV-a i Hepatitisa C. Razgovor smo obavili sa ukupno četiri osobe i sumirane rezultate prenosimo u tekstu ispod.

Naša četiri sagovornika tvrde da su zanemareni i da se na njihove zahtjeve o dodatnim pregledima i analizama van ZIKS-a ne odgovara. Oni su takođe kazali da njihove molbe da im se smanji terapija propisana za liječenje bolesti zavisnosti već neko vrijeme nisu uzete u obzir. Istakli su da bi im mnogo bolji tretman bio u Kotoru u ustanovi za mentalna oboljenja, kao i da su uputili zahtjev za premještaj.

U daljem razgovoru dolazimo do saznanja da su neka od lica nosioci virusa Hepatitis, ali da nisu korisnici terapije, jer njihovo stanje ne zahtijeva liječenje već isključivo praćenje. Naglašavaju da ne praktikuju seksualne odnose unutar ZIKS-a, jer je to strogo zabranjeno (osim u slučaju bračnih posjeta), ali su takođe naglasili da nijesu ni pripadnici LGBTIQ populacije, tako da svakako ne bi ni praktikovali seksualne odnose iako bi to bilo dozvoljeno.

RAZGOVORI SA OSOBLJEM ZIKS-a

U razgovoru sa službenicima ZIKS-a, u koji su bili uključeni i zdravstveni radnici, stražari, kao i osoba koja je sprovodila obilazak i koja je službenik Zavoda, mogli smo doći do zaključka da se, kako oni tvrde, LGBTIQ osobe rijetko nalaze na izdržavanju kazne zatvora u ZIKS-u ili da se teško odlučuju na autovanje. Naglašavaju da nikad do sada nisu imali trans osobu na izdržavanju zatvorske kazne ili u pritvoru. Na naše pitanje kako bi smjestili trans osobu, odnosno da li bi se vodili oznakom pola u ličnom dokumentu ili iskazanim rodnim identitetom, odgovor je bio da bi se, kao što je i inače praksa, vršila opservacija ličnosti, te bi u skladu sa pravilnikom i propisima, stručni tim donio odluku u korist transrodne osobe, što inače jeste praksa za svakog drugog korisnika Zavoda.

Na naše pitanje da li su dozvoljene „bračne“ posjete LGBTIQ osobama, dobili smo odgovor da iste nisu moguće jer zakonski nisu ni predviđene, ali da onog momenta kad Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola stupi na snagu, uprava ZIKS-a će prilagoditi svoje pravilnike, te će takve posjete biti moguće.

Dr Jelica Živković, specijalista psihijatrije, upoznata je sa terminom situaciona homoseksualnost, kao i sa postojanjem određenih seksualnih aktivnosti tog tipa, ali naglašava činjenicu da je svaka vrsta seksualnih odnosa u Zavodu, osim u dozvoljenim bračnim posjetama zabranjena, te stoga nije moguće dijeliti kondome kao vid prevencije polnih i polno prenosivih bolesti. Dr Živković naglasila je da su svi korisnici sa tom zabranom upoznati, te da stoga nikad nije ni dobila zahtjev za distribuciju kondoma.

Ona je takođe kazala da po prijemu ne rade preglede na polne i polno prenosive bolesti, ali da se na zahtjev korisnika rade i te vrste testiranja i da su učestaliji zahtjevi u proteklih pola godine.

Iz našeg prošlogodišnjeg razgovora sa zdravstvenim radnikom, koji je objavljen u ranijem izvještaju, dobili smo odgovor da je na godišnjem nivou oko 5 procenata korisnika zaraženih na nivou ZIKS-a, dok se ove godine procenat kreće od 1 do 2 procenta, što ukazuje na to da ZIKS u sklopu svojih zdravstvenih usluga ne praktikuje evidenciju, odnosno ne pravi godišnje izvještaje niti ima statističke podatke o broju lica koja su nosioci virusa HIV i Hepatitis.

Trenutno nije upoznata sa činjenicom da postoji lice koje je zaraženo HIV-om, a što se tiče liječenja nosioca virusa Hepatitis C, vode se standardnom praksom te prate stanje pacijenata redovno, osim u akutnim slučajevima koji iziskuju terapiju.

Za korisnike bračnih posjeta, kontracepcija je nešto što na zahtjev mogu dobiti, ali gotovo nikad nemaju te vrste zahtjeva. Stoga, ne mogu vršiti prevenciju polnih i polno prenosivih bolesti u tim slučajevima, jer su sredstva za kontracepciju nešto što nije obavezno.

U daljem razgovoru sa ovim zdravstvenim radnikom, razgovarali smo i o korisnicima psihoaktivnih supstanci pa smo se osvrnuli i na prigovore koje su imali. Doktorica tvrdi da su terapije koje daju korisnicima u skladu sa njihovim stanjem, da su precizno dozirane, kao i da korisnici pored farmakoterapije imaju individualne i grupne podrške i radni angažman, te da je stoga upotpunjen proces podrške zavisnicima pri njihovom liječenju. Ona je takođe navela da mentalna ustanova u Kotoru nema dovoljno kapaciteta – svega desetak kreveta (čiji je kapacitet popunjen) za korisnike psihoaktivnih supstanci i da iz tog razloga zahtjevi za premještaj ne mogu biti ispunjeni. Dr Živković je ocijenila da je pružanje zdravstvenih usluga zatvorenima unutar ZIKS-a na visokom nivou i da su korisnici ZIKS-a izjednačeni sa ostalim zdravstvenim osiguranicima države Crne Gore. Po njenom mišljenju liste čekanja su manje pa samim tim zatvorenici brže dolaze do liječenja.

Branka Čolević, diplomirani psiholog, upoznata je sa terminom situaciona homoseksualnost, ali nije upoznata s tim da trenutno u ZIKS-u postoji homoseksualni vid praktikovanja seksualnih aktivnosti. Njoj kao psihologu, koji je prva linija u radu sa korisnicima Zavoda, nije poznato da trenutno postoje LGBTIQ osobe ili osobe koje praktikuju homoseksualne odnose unutar Zavoda.

Ona smatra da unutar Zavoda postoje LGBTIQ osobe. Razlog neautovanja i odsustva otvorenog razgovora o homoseksualnim odnosima unutar ZIKS-a, jeste to što je to još uvijek tabu tema, pa korisnici vjerovatno osjećaju strah da o tome otvoreno razgovaraju.

OPŠTA ANALIZA STANJA U ZAVODU ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Detaljnou analizom cjelokupnog Zavoda i uporednom analizom muškog i ženskog bloka, došli smo do sljedećih zaključaka:

- ◆ Ženski blok je mnogo uredniji od muškog bloka i mnogo više sredstava je uloženo u rekonstrukciju ženskog bloka.
- ◆ Muške i ženske uloge unutar Zavoda vidno su podijeljene (žene obavljaju poslove kuvanja, čišćenja, rada u vešeraju i sl., dok se muškarci više bave manuelnim radom).
- ◆ Prostor za šetnju unutar muških blokova, kao i sprave za vježbe i mogućnost rekreacije mnogo su veće u muškom bloku nego u ženskom. Ženski blok ima svega dvije sprave za vježbanje.
- ◆ Kabine u muškom bloku su otvorenog tipa, dok su u ženskom zatvorenog, te su korisnice povlašćene u odnosu na korisnike i u pogledu prava na privatnost.
- ◆ U prostorijama za bračne posjete gotovo je nemoguće obezbijediti privatnost i anonimnost korisnicima, jer se nalaze neposredno pored kantine i bifea, kao i poluotvorenog paviljona, što omogućava ostalim korisnicima da imaju uvid u to ko koristi bračne posjete, kao i koje su seksualne orijentacije korisnici bračnih posjeta.

ZAKLJUČCI

Činjenica da unutar ZIKS-a postoje LGBTIQ osobe i pretpostavke da postoji fenomen situacione homoseksualnosti, a da je pritom zakonski zabranjen bilo kakav seksualni odnos u ZIKS-u, izuzev bračnih posjeta, otvara prostor za potencijalno širenje polnih i polno prenosivih bolesti, a ne nudi rješenje za prevenciju istih, niti nam daje mogućnost da dođemo do preciznih podataka da li i koliko je korisnika inficirano polnim i polno prenosivim bolestima usljed boravka u ZIKS-u, a tokom praktikovanja homoseksualnih odnosa.

Stupanjem na snagu Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola biće riješena ova situacija. Tako će i LGBTIQ osobama biti omogućene partnerske posjete. Vjerujemo da će se nakon toga napraviti okviran uvod u to koliko LGBTIQ osoba ima u ZIKS-u. I nakon stupanja Zakona, koji je trenutno na razmatranju pred nadležnim institucijama, neće biti moguće vršiti prevenciju polnih i polno prenosivih bolesti u Zavodu, jer zakonski nije predviđena mogućnost da homoseksualne osobe imaju odnose unutar Zavoda, iako je to nešto što se svakako događa.

Iznenadujuće, pozitivna činjenica je to da bi transrodne osobe bile tretirane u skladu sa njihovim potrebama i svakako bi se uzele u obzir sve zakonske mogućnosti kako bi se donijela odluka o smještaju u njihovu korist. Tretman procesa tranzicije i primjena hormonske terapije ne bi bila prekinuta, što je u skladu sa evropskim standardima i propisima.

PREPORUKE

- ◆ Izjednačiti uslove muškog i ženskog paviljona u smislu zaštite privatnosti i dostojanstva svakog pojedinca.
- ◆ Medicinski pregled na polno prenosive bolesti trebalo bi da bude obavezan kako bi se osmislio način sprječavanja širenja polno prenosivih bolesti.
- ◆ Preventivno djelovati na potencijalno psihičko i fizičko zlostavljanje svih zatvorenika, uključujući i LGBTIQ osobe.
- ◆ Sprovesti obuke policijskih službenika zaposlenih u ZIKS- u, kako bi se senzibilisali za rad sa LGBTIQ osobama.
- ◆ Smanjiti podjelu na muške i ženske poslove i omogućiti korisnicima/cama da bez obzira na njihovu polnu odrednicu rade poslove koji im najviše odgovaraju.
- ◆ Naći prikladnije rješenje i izmjestiti prostorije u kojima korisnici imaju bračne posjete kako bi se sačuvala njihova privatnost i dostojanstvo.
- ◆ Raditi obuke sa korisnicima ZIKS-a, kako bi se upoznali sa mogućnostima i pravima koje imaju, te ih koristili.

ODGOVOR ZIKSa na izvještaj i preporuke koje smo dali u izvještaju:

- ◆ Pravo na radni angažman lica lišenih slobode je shodno Zakonu o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti pravo i obaveza zatvorenika. Kada je u pitanju navod iz izvještaja da su pojedina lica saopštila da žele da budu radno angažovani i da su podnijeli molbu ali da nijesu angažovani zbog nedostatka poslova, za istaći je da su kod zatvorenika zabilježeni slučajevi da isti odbijaju da budu radno angažovani na poslovima gdje nijesu popunjeni radni kapaciteti. Takođe, ZIKS preduzima aktivnosti u cilju povećanja broja radnih mjesta za potrebe zatvorenika, te je u tom cilju u narednom periodu planirano rekonstrukcija i unapređenje kapacita prevashodno na farmi svinja, govedi i koka nosilja, ali i radionica, što za cilj ima povećanje radnih kapaciteta. Takođe, uz nadzor službenika obezbjeđenja zatvorenici koji su smješteni u zatvorenom dijelu KPD se radno angažuju i izvan zatvorenog dijela. Zatvorenici koji primaju terapiju radno se angažuju shodno njihovim radnim sposobnostima.
- ◆ Kada su u pitanju uslovi smještaja u „A paviljonu“ u Kazneno-popravnom domu Podgorica, činjenica je da se radi o objektu stare gradnje, ali i da su u prethodnom periodu preduzete brojne aktivnosti u cilju adaptacije istog i unapređenje uslova boravka, o čemu je bilo više riječi kroz godišnji izvještaj (postavljanje patosa i nove podloge i patosa u sobama gdje su smještena lica lišena slobode, adaptacija boravka i toaleta, itd.). U narednom periodu će se nastaviti sa snažnim aktivnostima na unapređenju boravka lica u ovom paviljonu. Takođe, licima lišenim slobode odobrava se unošnje i postavljanje klima uređaja ali i drugih aparata namijenjenih za grijanje i hlađenje. Kada je u pitanja korišćenje klima uređaja za potrebe grijanja, upravo zbog nepostojanja sistema za grijanje u A paviljonu obezbijedjeno je i odobreno korišćenje klima uređaja tokom čitave godine. Za sva lica koja nemaju obezbijedene klima uređaje, obezbijedeno je grijanje putem radijatora koje nabavlja Zavod. Kada su u pitanju uslovi smještaja lica sa invaliditetom u ovom paviljonu, oni nijesu obezbijedeni, ali i se lica sa invaliditetom tu i ne smještaju.

Kada je u pitanju natkrivanje prostora koji je namijenjen za šetnju, isto je potrebno sagledati i sa bezbjednosnog aspekta sa razloga što bi moglo dovesti do smanjenja mogućnosti praćenja aktivnosti zatvorenika naročito sa osmatračkih mjesta.

Povodom preporuke koja se odnosi na postavljanje video nadzora u prostorijama disciplinskog odjeljenja u toku je izrada Elaborata o unapređenju sistema video nadzora, čije smo finansiranje obezbijedili iz EU fondova. Dalje, povodom podataka u izvještaju koji se odnose na brojno stanju u Zatvoru za kratke kazne trenutno se u ovom zatvoru nalazi 100 zatvorenika, a kapacitet zatvora je 175.

- ◆ Povodom preporuke koja se odnosi na sistem ventilacije u sobe za bračne posjete u cilju pripreme realizacije posjeta, sobe se provjetravaju na način što se otvaraju

prozori ali i vrata po potrebi, a činjenica je da su obezbijeđeni i klima uređaju za potrebe navedenih soba. Takođe po završenoj posjeti, kao i prije posjete sobe se provjetravaju i čiste u cilju njihove pripreme za upotrebu. Navedene sobe se koriste isključivo za realizaciju bračnih posjeta.

- ◆ Povodom preporuke da se uvijek kada su djeca u posjetama odvijaju u prostorijama koje obezbjeđuju privatnost (u vezi navoda da je primijećeno da se tokom redovnih posjeta djeca uvode u prostorije namijenjene grupnim posjetama gdje prisustvuje veliki broj drugih zatvorenika) sve porodične posjete u kojima se dovode djeca uz prethodnu najavu od strane zatvorenika realizuju se u prostorije koje obezbjeđuju punu privatnost. Činjenica je da u pojedinim slučajevima ukoliko u posjeti bude dovedeno i dijete, a isto ne bude najavljeno, da se ono ne vraće, već se posjeta omogućí. U tim slučajevima vodi se računa o stanju u sali za posjete, tj. popunjenosti iste.
- ◆ Povodom preporuke koja se odnosi na potrebu izgradnje objekta koji bi se koristio za vjerske aktivnosti zatvorenika, obavještavamo da je predviđena izgradnja multifunkcionalnog objekta za vjerske, sportske, kulturne i radne aktivnosti zatvorenika i službenika ZIKSa.
- ◆ Povodom preporuka koja se odnose na unapređenje uslova za smještaj i boravak lica sa invaliditetom, ugrađivanje preklopnog držača sa pristupne strane WC šolje, produžavanje rampe na ulasku u hodniku u F paviljon, izrada rampe prilikom izlaska u dvorišni dio F paviljona, kao i adaptacija kupaonice sa standardima pristupačnosti za korišćenje od strane lica sa invaliditetom, kao i adaptacija sobe i uslova boravka za lica sa invaliditetom u ženskom zatvoru, isto je prepoznato, te će se u narednom periodu u skladu sa mogućnostima izvršiti navedeni radovi na adaptaciji i izradi.
- ◆ Povodom preporuke koja se odnosi na smještaj maloljetnih lica očekuje se da će se puštanjem u rad novog maloljetničkog zatvora ispoštovati sve preporuke u cjelini koje se odnose na tretman i život maloljetnih lica koja se nalaze u ZIKS a prema evropskim standardima. Kada je u pitanju tretman maloljetnih lica tokom 2017. godine započet je ciklus radionica na temu moralnost i moralno rasuđivanje. Radionice su razrađene po uzoru na „Projekat ljudskih vrlina“, koji je osnovan u Kanadi, a koje radionice se mogu primjenjivati na šest oblasti (lični život, porodica i roditeljstvo, obrazovanje, liderstvo na poslu, razvoj zajednice i zajednice vjere). Sa svim maloljetnim licima koja nijesu završili osnovno obrazovanje, sporovodi se program opismenjavanja.
- ◆ Povodom preporuke koja se odnosi na vjersku literaturu, ZIKS je dobio dodatnu literaturu-knjige za zatvorske biblioteke, što će biti raspođeno po organizacionim jedinicama.

- ◆ Povodom preporuka koje se odnose na C paviljon (izrada terena za kolektivne sportove) isto je ograničeno objektivnom (prostornim) kriterijumima. Izrada prostorije namijenje za potrebe službenika tretmana u disciplinsko odjeljenje ograničena je objektivnim (prostornim) kriterijumima. Kada je u pitanju preporuka da se u ženskom dijelu zatvora izradi teren za kolektivne sportove isto je ograničeno (objektivnim) kriterijumima. Zavod će u odnosu na navedene preporuke tražiti rješenje do konačnog obezbjeđenja uslova za ispunjavanje i navedenih preporuka.
- ◆ Povodom preporuke koja se odnosi na postupanje u odnosu na zabilježene slučajeve torture uprava ZIKSa će insistirati na poštovanju prava lica lišenih slobode i neće se tolerirati bilo koji vid torture, diskriminacije ili postupanja kojim se može ili ugrožava ličnost i dostojanstvo lica. Slučajevi koji su predmet ovog izvještaja su primjer gdje je ZIKS u skladu sa svojim ovlašćenjima iste učinio transparentnim i obavijestio nadležne institucije radi daljeg procesuiranja. Takođe, u slučajevima gdje je bilo elemenata za vođenje disciplinskog postupka, isti su shodno zakonskim odredbama vođeni i okončani.
- ◆ Komentar na preporuke koje se odnose na Zatvor Bijelo Polje za: U kontinuitetu se od 25.10.2017 godine, pa na dalje, obavljaju radionice koje vodi psihijatar dr Mirjana Varagić, u saradnji sa realizatorima tretmana i medicinskim osobljem (po 4 radionice mjesečno - ukupno do sada održano 32 radionice). Radionice se održavaju u dnevnim boravcima zatvorenog i poluotvorenog odjeljenja koje su prilagođene za te namjene. Radionicama prisustvuje od 8 do 10 zatvorenika. Radionice su edukativnog karaktera, sa temama za unapređenje socijalnih kompetencija, vještine komunikacije, prevazilaženje stresa, podizanje nivoa svijesti za borbu protiv bolesti zavisnosti, problemi pri reintegraciji zatvorenika u svojoj sredini po isteku kazne i dr. Dalje, u Zatvoru Bijelo Polje je već opredijeljena prostorija za otvaranje vešeraja. U proceduri je adaptacija iste i nabavka mašina za pranje i sušenje veša. U toku prethodnih mjeseci u svim disciplinskim prostorijama su zamijenjene sanitarije i jedna prostorija adaptirana za tuširanje lica koja izdržavaju disciplinsku mjeru usamljenja. Takođe, imajući i vidu da je zgrada zatvora u Bijelom Polju stara oko 70 godina, te time i potreba unapređenja uslova, kako za lica koja borave u zatvoru, tako i za zaposlene, u prethodna tri mjeseca su okrečene i adaptirane sve prostorije zatvora. U toku je završna faza izgradnje i opremanja kancelarija i sale za sastanke u upravnom dijelu zgrade, izmještanje kuhinje, opremanje vešeraja i adaptacija soba u istražnom odjeljenju. Takođe, u toku je nastavak izgradnje bedemskog zida oko zgrade zatvora (što će doprinijeti podizanju nivoa bezbjednosti u Zatvoru Bijelo Polje).

Dalje, povodom konstatacije u izvještaju da je u ZIKSu prisutna pojava čekanja na psihijatrijski pregled, za istaći je da je angažovanjem psihijatra kroz stalni radni odnos ukinuta navedena praksa, te da se ova vrsta pregleda obavljala bez čekanja na isti.

Kroz više obuka, seminara i radionica koje su realizovane u okviru ovog projekta a kojima su prisustvovali službenici Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija unaprijeđen je i ojačan sistem zaštite protiv zlostavljanja podizanjem svijesti kod zaposlenih da su svi odgovorni i dužni da poštujemo ljudska prava zatvorenika i da teže ispunjavanju standarda Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja – CPT.

Na kraju ističemo da kada je u pitanju bezbjednost Zavoda, po osnovu javnog oglasa je dana 02.07.2018. godine primljeno 17 novih službenika obezbjeđenja, što će pospešiti stanje bezbjednosti (u odnosu na prethodnu godinu povećan je broj zaposlenih i trenutno je 519 izvršioca i tendencije je da se u toku ove godine dođe do broja 533 izvršioca što je predviđeno kadrovskim planom). Standardi u svim oblastima snažiće se i kroz permanentne obuke na svim temama. Po svom značaju ističe se Projekat „Unaprijeđenje zaštite ljudskih prava pritvorenih i zatvorenih lica u Crnoj Gori“ koji se sprovodi kroz programski okvir Evropske Unije i Savjeta Evrope „Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku“ i ima višestruki značaj za zatvorski sistem Crne Gore i doprinosi ostvarenju ciljeva koje imamo u procesu reforme sistema izvršenja krivičnih sankcija, posebno kazni zatvora.

Imajući u vidu sve prednje navedeno, kao i ostalo navedeno i izvještaju cijenimo potrebnim da i u nastavku naših aktivnosti u saradnji sa nevladinim sektorom, drugim relevantnim institucijama i međunarodnim partnerima nastavimo jačanje svojih kapaciteta posebno u vidu obezbjeđenja materijalnih uslova boravka, kadrovske strukture zaposlenih a samim tim i prava lica lišenih slobode u cjelinu. Cijenimo da je isto prepoznato i navedenim izvještajem i da je konstatovan napredak u svim oblastima rada i boravka lica lišenih slobode ali i zaposlenih.

V ZU SPECIJALNA BOLNICA ZA PSIHIJATRIJU KOTOR

Tokom prethodne dvije godine, tim GA obilazio je i ZU Specijalnu bolnicu za psihijatriju „DOBROTA“ Kotor. GA je ostvarila dobru saradnju i komunikaciju sa upravom i osobljem bolnice. U bolnici je smješteno oko 250 pacijenta, što je često iznad raspoloživih kapaciteta (241 krevet). U bolnici je zaposleno 150 zdravstvenih radnika i drugog osoblja. Sistematizacijom je predviđeno 200. Najviše nedostaje medicinskih tehničara. U bolnici je zaposleno jedanaest psihijataru/neuropsihijataru, šest ljekara na specijalizaciji, šest psihologa(od toga 2 spec. iz medicinske psihologije), tri socijalna radnika, tri defektologa , jedan specijalni pedagog.

Tokom posjeta, nijesmo dobili informacije o torturi, zlostavljanju ili nehumanom postupanju ili kažnjavanju. Za pacijente koji ugrožavaju svoje i tuđe zdravlje i bezbjednost, postoje sobe za izolaciju sa krevetom i sa kožnim ili platnenim fiksatorom.

Smještajni kapaciteti:

Odjeljenje	Kapacitet	Tip
Urgentno odjeljenje	10 kreveta	Otvorenog tipa
Odjeljenje za liječenje bolesti zavisnosti (alkoholizam i narkomanija)	20 kreveta	Otvorenog tipa
Akutno muško odjeljenje	30 kreveta	Zatvorenog i otvorenog tipa
Akutno žensko odjeljenje	21 krevet	Zatvorenog i otvorenog tipa
Sudsko odjeljenje	21 krevet	Zatvorenog tipa
Hronično muško odjeljenje	46 kreveta	Zatvorenog i otvorenog tipa
Hronično žensko odjeljenje	40 kreveta	Zatvorenog i otvorenog tipa
Rehabilitaciono odjeljenje	52 kreveta	Zatvorenog i otvorenog tipa

Uprava bolnice veoma je otvorena za saradnju sa civilnim sektorom, međunarodnim i humanitarnim organizacijama, a posebno za saradnju sa nevladinim organizacijama. Saradnja je imala za rezultat veliki broj radnih i okupacionih aktivnosti koje su značajno doprinijele kvalitetu života pacijenata ove bolnice i većem nivou poštovanja ljudskih prava u samoj bolnici. Međutim, neophodno je uspostaviti sistemski pristup i razviti ove aktivnosti, kako one ne bi zavisile isključivo od aktivnosti NVO i donacija. Radnookupaciona sala je opremljena značajnim brojem knjiga, sredstvima i materijalima za pravljenje figurica i predmeta, kao i slikarskim priborom. Postoji i opremljena teretana za rekreaciju. Tokom prethodnih godinu dana predstavnici NVO sektora

su organizovali brojne aktivnosti u kojima su učestvovali i sami pacijenti. Organizovane su večeri knjige, društvene igre i razne druge aktivnosti.

Doc dr sci Dragan Čabarkapa, direktor bolnice 12. februara 2018. godine donio je Odluku o izboru i formiranju novog Savjeta za zaštitu mentalno oboljelih lica. Savjet čine pet stručnjaka iz oblasti ljudskih prava od kojih su troje van ustanove. Ovaj novi Savjet je, u skladu sa preporukama Savjeta Evrope i inoviranim Statutom i Poslovnikom o radu Savjeta, prvi put biran na osnovu javnog poziva, objavljenog u dnevnoj štampi i na sajtu ustanove. Od tri predstavnika izvan ustanove, dva izabrana člana su predstavnici civilnog sektora, što je za pohvalu.

Jedan od najvećih problema ove ustanove je veliki broj pacijenata kojima nije potrebno bolničko liječenje tzv. „socijalni pacijenti“, kojima je potrebno čuvanje i njega u porodici ili drugoj socijalnoj ustanovi. Međutim, kako ne postoje druge socijalne institucije, niti volja, a često ni objektivne mogućnosti, porodica da se stara o tim pacijentima, njihovo otpuštanje u ovom trenutku nije moguće. Ova bolnica ima do 50% ovakvih pacijenata, čime se smanjuje broj slobodnih kreveta za akutne pacijente, što je osnovna djelatnost bolnice. Država mora razviti i unaprijediti sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja i čuvanja uz podršku u zajednici. Na osnovu informacija koje smo dobili od uprave bolnice u junu 2017. godine Ministarstvo zdravlja formiralo je Komisiju za deinstitucionalizaciju, koja treba da definiše spiskove pacijenata i predloži sistemsko rješenje za ovaj problem. U martu 2018.godine, u Bolnici je održan sastanka sa svim direktorima centara za socijalni rad u Crnoj Gori, uz prisustvo uprave bolnice i pomoćnika ministara rada i socijalnog staranja i ministarstva zdravlja. Dogovoreno je da se svi centri za mentalno zdravlje dodatno aktiviruju da obrade svakog pacijenta iz opština koje porivaju, a na osnovu spiskova i podataka dobijenih od bolnice. Te aktivnosti su imale pozitivnih efekata, jer je par pacijenata smješteno u domove za stare, a desetak je ostvarilo određena socijalna prava, kao što su dodaci za kućnu njegu i pomoć. Trebalo bi više socijalno podržati porodice koje imaju ili prihvate da njeguju i daju podršku takvim licima, jer bi se i na taj način mogao izmjestiti određeni broj pacijenta iz Bolnice i umanjio pritisak za prijem novih.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Mišljenju i preporukama koje je donio 5. decembra 2018. godine zaključio da je „Na osnovu utvrđenih činjenica i okolnosti, izjava svjedoka i pacijenata, van svake sumnje proizilazi da je početkom marta 2016. godine, u Bolnici, na Odjeljenju br. 2 – muško hronično, glavni medicinski tehničar XY, zlostavljao pacijente XY, XY, XY, XY, XY i XY.“⁹ Zaštitnik je dao preporuku Upravi bolnice da bez odlaganja preduzme mjere odgovornosti prema medicinskom tehničaru i donese Protokol o postupanju. Uprava bolnice je postupila po preporukama Zaštitnika, pa je medicinski tehničar dobio otkaz ugovora o radu, a takodje je i donesen i Protokol o postupanju u takvim situacijama, što bi trebalo da preventivno preduhitri slične nemile sučajeve.

Bolnica nema žensko odjeljenje za liječenje bolesti zavisnosti. Takođe, u bolnici ne postoje uslovi za psihijatrijsko liječenje maloljetnika.

S druge strane, uprava bolnice se suočava sa velikim brojem problema u svakodnevnom funkcionisanju kao što je funkcionisanje Sudskog odjeljenja. Kada je riječ o smještajnim kapacitetima, bolnica posjeduje 21 krevet, međutim, u praksi ovaj broj je značajno veći i iznosi oko 40%. Na osnovu informacija koje smo dobili tokom posjeta bolnicama, ne postoje adekvatni uslovi za čuvanje sudskih pacijenata. Zbog toga bi ovo odjeljenje trebalo biti izmješteno iz bolnice. Na ovom odjeljenju, poslove obezbjeđenja obavlja privatna agencija. Ranije su se naše preporuke odnosile na to da obezbjeđenje mora biti kvalitetnije i da veći broj službenika mora biti angažovan.

U skladu sa Strategijom i Akcionim planovima vezano za izvršenje krivičnih sankcija 2017-2021 definisano je da se Specijalna zdravstvena ustanova završi do 2021. godine.

Za ovu godinu Kapitalnim budžetom su planirana sredstva za izradu projektne dokumentacije.

Broj pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti po godinama:

Godina	Broj pacijenata
2010	78
2011	89
2012	85
2013	76
2014	76
2015	112
2016	118
2017	111

Tokom 2016. godine, dostavljen je Sudskom odjeljenju sljedeći broj novoizrečenih presuda od strane svih sudova u Crnoj Gori sa izrečenom mjerom bezbjednosti:

- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi: 11 pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od alkohola: tri pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od droga: 19 pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja na slobodi: dva pacijenta

U 2017. godini primljeni su sledeći pacijenti sa mjerom obaveznog liječenja:

- ◆ Mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi - 73.
- ◆ Mjere bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od droga : 19.
- ◆ Mjere bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od alkohola - 6.
- ◆ Broj pacijenata upućenih na vještačenje – 7
- ◆ Broj zatvorenika iz ZIKS-a hospitalizovanih zbog psihičkih poremećaja – 6

Jedan od problema jeste i prisilna hospitalizacija i nemogućnost preispitivanja odluke u pogledu poslovne sposobnosti. Nadležni organi treba da omoguće korisnicima besplatnu pravnu zaštitu i mogućnost da zatraže preispitivanje odluke o njihovom prisilnom smještaju u ovu ustanovu pred nadležnim sudom i da o tome budu redovno informisani. Iz uprave bolnice su nam saopštili da je inoviranim Zakonom o vanparničnom postupku iz 2015. godine, postignut je znatan napredak u ovoj oblasti, jer sada na predlog bolnice za prinudnu hospitalizaciju sudija dolazi u bolnicu gdje održava raspravu uz prisustvo vještaka psihijatra, koji je izvan ustanove i advokata pacijenta ili advokata po službenoj dužnosti. Prvostepena odluka sudije je izvršna, ali podložna žalbi o kojoj odlučuje Viši sud. Takođe, predlažemo da nadležni sud razmotri odluku o produženju prisilnog smještaja u razumnom vremenskom intervalu, bez obzira na to da li je ili ne taj postupak inicirao sami korisnik, što je praksa razvijenih zemalja. Liječenje treba da bude slobodan izbor u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Preporuke:

- ◆ Neophodno je da država razvije sistem socijalne zaštite, brige i staranja i poveća dostupnost adekvatnih alternativa psihijatrijskim bolnicama i da osigura da osobe koje ne zahtijevaju dalji tretman u Specijalnoj bolnici za psihijatriju dobiju adekvatnu zaštitu i deinstitucionalizaciju. Država mora unaprijediti sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja u zajednici. Podsjećamo da je Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava isto preporučio Crnoj Gori 2014. godine. Takva situacija omogućila bi konforniji boravak i smještaja akutnih pacijenata, a povećala rast broja pacijenata koji bi učestvovao u terapijskim i rehabilitacionim aktivnostima koje su prilagođene njihovim potrebama i moguće bi bilo proširiti spektar takvih aktivnosti. Neophodno je da se razvije psihijatrijsko liječenje u zajednici u saradnji sa Centrima za mentalno zdravlje Domova zdravlja, jačanjem asertivnih timova na terenu. Treba otvarati mini psihijatrijska odjeljenja pri opštim bolnicama u Crnoj Gori, kako bi se rasteretila Specijalna bolnica, a pacijentima se omogućilo pružanje usluga u mjestu življenja i blizini svojih porodica.

- ◆ Nastaviti sa aktivnostima za realizaciju izgradnje Sudske bolnice, posebno u pravcu obezbjeđenja sredstava u budžetu za 2019. i 2020. godinu, kako se nebi prologirao rok njene gradnje.
- ◆ Neophodno je uspostaviti adekvatan sistem obezbjeđenja u skladu sa preporukama CPT-a, koji smatra da prisustvo uniformisanih čuvara u psihijatrijskoj ustanovi teško može doprinijeti nastanku terapijskog okruženja. CPT je preporučio da crnogorski nadležni organi preduzmu korake da se, što je prije moguće, značajno poveća prisustvo medicinskog osoblja. Komitet vjeruje da bi ovo omogućilo upravi Specijalne bolnice za psihijatriju u Dobroti da stavi tačku na praksu zapošljavanja radnika obezbjeđenja unutar forenzičko psihijatrijskog odjeljenja.

VI UPRAVA POLICIJE

Građanska alijansa (GA) se duži niz godina, svrstava u red vodećih domaćih organizacija posvećenih prevenciji torture i zaštiti prava građana od različitih policijskih zloupotreba.

Iz godine u godinu GA redovno istražuje i dokumentuje najreprezentativnije primjere kršenja ljudskih prava od strane policije. U saradnji sa državnim institucijama i stručnjacima publikujemo izvještaje koji predstavljaju sliku kapaciteta i integriteta crnogorske policije. Izvještajni dokumenti pružaju priliku za donošenje odgovorajućih odluka kako bi se, sveobuhvatno i sistemski, unaprijedila policijska praksa i poštovanje ljudskih prava građana Crne Gore. Ovaj put izvještaj je kreiran uz, naročito blisku, stručnu saradnju i komunikaciju sa Savjetom za građansku kontrolu rada policije, koji je pružio punu podršku izradi izvještaja.¹⁰

U ovom izvještaju opredijelili smo se za različite slučajeve koji sveobuhvatno govore o crnogorskoj policijskoj praksi koju treba i dalje pratiti i poboljšavati. Predstavljani su primjeri u kojima je policija povrijedila dostojanstvo i integritet ličnosti, ozbiljno narušila privatnost i pretpostavku nevinosti, kao i privatnost zdravstvenog pregleda. Predstavljani su i primjeri iz policijske prakse koji govore o nepoznavanju elementarnih propisa zbog čega dolazi i do nepotrebnog uznemiravanja i zadržavanja građana, o odbijanju izdavanja primjerka zapisnika o obavještenju prikupljenom od građanina (što policiju delegitimiše u profesionalnom i demokratskom smislu) te neprimjereno nastupanje policije u medijima. Predstavljena je i povreda domaćih i međunarodnih standarda u vezi sa policijskim pritvorom - uskraćivanje zajamčenih prava na usluge advokata i primjena prinude koja nije bila strogo nužna. Brojni predstavljeni slučajevi govore o ozbiljnom zlostavljanju građana i o tome da su policijski službenici, u vršenju dužnosti, građanima nanijeli teške i lakše tjelesne povrede te da izviđaji traju, kao po pravilu, mnogo duže nego kada se građaninu stavlja na teret napad ili sprječavanje službenog lica u vršenju dužnosti. Predstavljani primjeri iz policijske prakse govore i o priznanju policijskih službenika da su zlostavljali građane, što pokazuje zapravo nemoć unutrašnje kontrole policije da sprovodi djelotvorne postupke i insistira na blagovremenoj disciplinskoj odgovornosti. U izvještaju se otvara i dilema o svrsishodnosti, osnovanosti pa i "trošenju" tako čestog angažovanja Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) u različitim situacijama (izbori, javna okupljanja, turistička sezona...).

Poseban dio izvještaja posvećen je nedjelotvorno istraženim prekoračenjima ovlašćenja, uglavnom zbog nemogućnosti identifikacije postupajućih policajaca, kao i najavi resornog ministra o identifikaciji svih službenika policije. U tom dijelu govori se i o doprinosu crnogorskog Ustavnog sudstva novoj policijskoj kulturi ali i slabosti

istog da insistira na realizaciji svojih odluka kod izvršne vlasti (sve vezano za nedjelotvorno tužilačke istrage policijske torture).

Tužilaštvo se žalilo na oslobađajuću presudu policajcima

Službenici Odjeljenja bezbjednosti (OB) Cetinje neprofesionalno su postupali prema građaninu D.B. iz Bijelog Polja. Blagovremeno je iskoristio svoje zakonsko pravo na pritužbu tražeći kontrolu opravdanosti i zakonitosti izvršenog pretresa i ukupnog policijskog postupanja prema njemu. Podnio je pisani prigovor u najbližoj stanici policije. Usmeno mu je saopšteno da nema potrebe da se više kod njih neposredno interesuje već da će direktno biti upoznat od strane Unutrašnje kontrole policije sa ocjenom policijskog postupanja. Kako ni nakon godinu dana nije dobio izjašnjenje Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije, obratio se Savjetu za građansku kontrolu rada policije. Savjet je odmah konstatovao da građaninu nije dostavljen pisani odgovor u zakonskom roku. Od unutrašnje kontrole policije Savjet je obaviješten da “nisu postupali po predmetnoj pritužbi niti je ista dolazila njima u rad”.

“Građanin D.B. iz Bijelog Polja, 2. septembra 2015. godine, tražio je besplatnu vožnju (stopirao) iz Podgorice za Budvu. Stajao je na mjestu koje se obično koristi za te namjene. Zaustavio je privatno motorno vozilo sa kojim je krenuo za Budvu. Nadomak Cetinja, na raskrnicu Cetinje - Budva, zaustavila ih je saobraćajna patrola. Uzeli su dokumenta od vozača ali i D.B. koji je bio suvozač. Nakon nekog vremena policijski službenik je prišao D.B. i rekao mu “Otvorite vrata i napustite vozilo”. Potom mu je naredio da sve svoje stvari izvadi na haubu od vozila i da pređe u službeno vozilo. Sjeo je na mjesto suvozača. Policijski službenik mu je naredio da izuje obuću, potom i čarape. Policijski službenik je rukama detaljno pregledao te stvari kao i noge dok je D.B. izuvao čarape. Nakon toga policijski službenik je naredio D.B. da skine i bermude. D.B. je reagovao pitanjem da mu objasni zašto je to potrebno ali mu je policijski službenik ponovio naredbu riječima “Skidaj”. Naredio je da skine i donji veš. D.B. je zamolio policijskog službenika da mu kaže o čemu se radi a policijski službenik je ponovio naredbu ovim riječima “Samo skidaj”. Uslijedila je potom i naredba da raširi noge da bi okrenutom baterijskom lampom u pravcu genitalija provjerio ima li šta sumnjivo. Potom je naredio da se obuče. Dok se D.B. oblačio policijski službenik ga je detaljno ispitivao o prirodi odnosa i poznanstvu sa vozačem. Objasnio mu je da su se sreli u Podgorici tako što ga je D.B. zaustavio s molbom da ga preveze do Budve. Policijski službenik potom je naredio sve isto vozaču vozila “Reno Megan”. D.B. je čuo i vidio sve radnje koje su prema ovom građaninu preduzimate. Sve je ponovljeno kao i njegovom slučaju s tim što je, tako u vozilu, policijski službenik izvršio detaljan pregled gluteusa kod građanina I.T. iz Tivta. Nakon toga uslijedio je detaljan pregled i pretres vozila. Policijski službenik je našao dvije kutije prezervativa i obratio se vozaču I.T. riječima: “Dobro si opremljen, a”, a kada je daljim pretresom našao nekoliko kutija cigareta obratio mu se, ponovo, riječima “Mnogo pušiš”. Nakon toga su putem radio veze izvršili provjeru imena građanina D.B. i njegovog saputnika I.T., i pošto je policijskim

službenicima saopšteno “u redu su” vratili su im dokumenta i dozvolili da nastave putovanje. D.B. je tada pitao za identitet policijskog službenika na što mu je R. kazao da je njegovo pravo da mu to ne saopšti. D.B. je bio uporan da mu se predstave i saopšte broj značke što su obojica nevoljno učinili. Saopštili su da je dovoljno da mu kažu prezime. Predstavili su se kao R. i K. D.B. je insistirao da se predstave, zbog čega se policijski službenik, navodno R. vratio i ponovo im zatražio dokumenta. Predali su iste a on je zapisao podatke i tek nakon toga, nastavili su ka Budvi. Odmah pošto su stigli u Budvu, građanin D.B. je u najbližoj stanici policiji podnio prijavu protiv policijskih službenika”.¹¹

Savjet je i od direktora Uprave policije zatražio informaciju o preduzetim provjerama kao i podatak zašto ni poslije toliko mjeseci imenovanom građaninu nije pruženo povratno obavještenje. Do zaključenja rada na pritužbi, Savjet nije dobio odgovor Uprave policije. Savjet je zaključio da je policijski službenik je bio obavezan da korektnije i profesionalnije komunicira sa građaninom a posebno po izvršenju svih radnji ljubazno mu zahvali na saradnji i pruži sva potrebna pojašnjenja u vezi sa preduzetim radnjama uključujući i podatke u vezi sa identitetom policijskog službenika. Postupajući policijski službenik to nije uradio, a Savjet je konstatovao da posebno saopštavanje identiteta policijskih službenika nije bilo razumljivo i profesionalno i na nivou policijskog integriteta.¹²

Savjet je ocjenio da je postupanje policijskih službenika R.R. i V.K., iz Odjeljenja bezbjednosti Cetinje, prema građaninu D.B, nije bilo profesionalno i da je došlo do povrede dostojanstva, privatnosti i integriteta ličnosti. Savjet je podsjetio da prema građanima, sa kojima dolazi u kontakt obavljajući policijske poslove, policijski službenik je dužan da postupa obazrivo, vodeći računa da im ne povrijedi lično dostojanstvo i da ih ne izlaže nepotrebnom uznemiravanju ili obavezama. U vršenju policijskih poslova, policijski službenik se obraća građanima na jasan i razumljiv način i saopštava im razloge zbog kojih im se obraća što je u konkretnom slučaju izostalo.¹³

---

¹¹ Iz knjige “Odgovornost i integritet: Pregled građanskog nadzora policije u Crnoj Gori”, autori Alek sandar Saša Zeković i Zorana Bačović, strane 30-33, Savjet za građansku kontrolu rada policije, Podgorica, 2016; http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/savjeti_knjiga.pdf

¹² Savjet je konstatovao da je D.B. poštovao sva izdata naređenja koje je izdao policijski službenik. Savjet nije siguran, na osnovu raspoloživih informacija, da li su u konkretnom slučaju prema građaninu D.B. naređene samo one mjere i radnje od kojih je neposredno zavisilo izvršenje potencijalnog službenog zadatka; Ibid.

¹³ Savjet je povodom registrovane situacije uputio preporuku Upravi policije da za službenike saobraćajne policije organizuje odgavarajuće obuke kako bi se eliminisala uočena praksa i o tome povratno informisao Savjet. Savjet je takođe ocijenio važnim, i iskazao spremnost da u vezi sa iznjetim sa Upravom policije uspostavi partnerstvo, kako bi se građanima, kroz odgavarajuće štampane forme, približila njihova prava u kontaktu sa policijom i kod istih reafirmisale demokratske i profesionalne vrijednosti policije. Nije pružena informacija o realizaciji preporuke.

Savjet je Osnovno državno tužilaštvo (ODT) u Cetinju službeno informisao o usvojenom zaključku i ocjeni primjene policijskih ovlaštenja povodom pritužbe građanina D.B. kao i sa mišljenjem Etičkog Odbora Uprave policije koji je postupao po inicijativi Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

ODT je nakon sprovedenog izviđaja, podnijelo Osnovnom sudu u Cetinju Optužni predlog protiv okrivljenih R.R. i V.K. zbog krivičnog djela zlostavljanje iz člana 166a stav 2 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika Crne Gore i isti su presudom Osnovnog suda u Cetinju k.br. 42/17 od 19. juna 2017, oslobođeni od optužbe zbog navedenog krivičnog djela. ODT u Cetinju je 18. jula 2017. godine, Kt.br.140/16 obavijestilo građansku kontrolu policije da je Višem sudu u Podgorici izjavljena žalba na presudu cetinjskog osnovnog suda.

Utvrđen propust policije zbog pozivanja građanke na informativni razgovor zbog objave na društvenoj mreži

---

NVO “Akcija za ljudska prava” (HRA) podnijela je pritužbu Savjetu za građansku kontrolu rada policije zbog postupanja policije prema građanki P.P. koja se ovoj NVO obratila pitanjem: “Da li su službenici Uprave policije prema njoj postupili u skladu sa pravilima službe prilikom informativnog razgovora, na koji je bila pozvana 17.10.2016, a u vezi sa statusom koji je objavila na svojoj Facebook stranici?”. Na osnovu intenzivne komunikacije sa podnosiocima pritužbe, tužilaštvom i Upravom policije, Savjet je konstatovao da građanki P.P., i pored njenog insistiranja, nije uručen primjerak Zapisnika o obavještenju prikupljenom od građanina. Savjet je i izdao preporuku Upravi policije, uzimajući u obzir ovaj propust, da unaprijedi postojeću praksu i svim građanima/kama koji to zahtijevaju izda kopiju Zapisnika bez obzira na to da li su isti potpisali ili ne.¹⁴ GA nema saznanja da je MUP Crne Gore postupio po izdatoj preporuci.

Postupanje službenika policije prema M.A. iz Budve

Građanin A.M. iz Budve obratio se GA sa pritužbom zbog postupanja saobraćajne policije iz Budve. Naime, M.A. je saopštio da su ga policijski službenici, 14. decembra 2016. godine, kontrolisali dok je upravljao motornim vozilom kada se kući vraćao iz apoteke. Policijski službenici su zatražili alkotestiranje, što je M.A. odbio sa obrazloženjem da mu je “neprijatno da se alkotestira u blizini svoje kuće”. Ponudio je policiji da mu krv izvade u zdravstvenu ustanovu pa su ga policijski službenici odvezli u lokalni Dom zdravlja. Testiranje nije izvršeno jer su, po dolasku u Dom zdravlja, policijski službenici

---

¹⁴ Slučaj je detaljno predstavljen na stranama 28-32 u knjizi autora A.S.Zeković i Z.Bačović, “Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije”; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90oANSKI%20NADZOR%20I%20oJA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

primili poziv od pravника iz policije da ga privedu u stanicu policije. Nakon toga je prenoćio u zgradi policije do ujutru kada su ga policijski službenici, po nalogu sudije za prekršaje priveli u Sud za prekršaje pri optužbi da je odbio da izvrši alkotestiranje.

GA je uputila pritužbu Savjetu za građansku kontrolu rada policije. Savjet je zaključio da su prema građaninu u konkretnom slučaju policijski službenici postupali profesionalno. Međutim, Savjet je na temelju pribavljenih informacija i izjašnjenja, sprovedenog postupka i obavljene rasprave konstatovao da policija nije navela gdje se nalazilo vozilo dok je građanin nosio kući lijekove kako su mu odobrili policijski službenici niti je saopćila da je građanin odbio vađenje krvi u bolnici već da su od istog odustali jer se za to nisu stvorili potrebni uslovi, što ukazuje da je građanin M.A, bez obzira na njegovu krivicu, nepotrebno odveden u bolnicu uslijed činjenice da policijski službenik koji je primjenjivao policijska ovlaštenja nije posjedovao dovoljno znanja iz oblasti poznavanja propisa, a što je bio obavezan. Na osnovu formirane dokumentacione osnove, uzimajući u obzir izjašnjenje građanina podnosioca pritužbe pred nadležnim sudom, Savjet uz ocjenu da je postupanje službenika CB Budva u konkretnom slučaju bilo u osnovi profesionalno, uz konstatovanje propusta postupajućeg policijskog službenika, koji nije u značajnoj mjeri uticao na nivo profesionalne primjene policijskih ovlaštenja. S tim u vezi, Savjet je preporučio Upravi policije da, imajući u vidu važnost poznavanja propisa postupajućih policijskih službenika, te profesionalnu obavezu s tim u vezi, periodično sprovodi edukacije i/ili testiranja poznavanja istih, kako bi se osiguralo da se ovakve ili slične situacije izbjegnu, na štetu građana ali i policijskog servisa. Savjet je od MUP-a Crne Gore dobio odgovor da se preporuka implementira.¹⁵

Izviđaj protiv službenika CB Bar zbog krivičnog djela teška tjelesna povreda

Osnovni sud u Baru, postupajući po dopisu načelnika Istražnog zatvora, Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, Ministarstva pravde u Podgorici, prosljedio je pritužbu pritvorenog lica A.M. Savjetu za građansku kontrolu policije kojom je ukazano na navodno zlostavljanje i torturu koju je doživio od policijskih službenika u Baru. U obraćanju građanskoj kontroli policije građanin je naveo da ga je aprila 2017. godine na izlazu iz Bara zaustavila patrola radi kontrole kod koje nije bilo ništa sporno, te da je odjednom na lice mjesta stigao interventni vod sa dva vozila čiji su ga pripadnici udarali po nogama i po glavi od čega je zadobio prelom zuba. Po dovođenju u stanicu policije, građanin tvrdi da su policajci nastavili da ga biju. "Po dolasku u stanicu oborili su me na pod hodnika, udarali nogama u rebra i pendrekom po glavi, krvario sam i na momenat, izgubio svijest. Pošto sam se povratio, ugledao sam druge policajce koji si

¹⁵ Detaljnije o slučaju pogledati u knjizi "Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije", autori A.S.Zeković i Z.Bačović, strane 35-40; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8SCANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

mi pomogli da ustanem. Odveli su me do bolnice gdje je ukazana ljekarska pomoć”, naveo je građanin u pritužbi Savjetu za građansku kontrolu policije.

Načelnik CB Bar obavijestio je Savjet da je, 12. aprila 2017, na magistralnom putu Bar-Sutomore saobraćajna patrola obavljala poslove kontrole saobraćaja, te da je zaustavila putničko vozilo kojim je upravljao A.M. iz Podgorice. Provjerom putem radio veze došlo se do saznanja da se radi o bezbjednosno interesantnim licima, koja su sklona izvršenju teških krivičnih djela i njihovoj povezanosti sa članovima jedne od organizovanih kriminalnih grupa iz Bara. Zato je dežurni starješina CB Bar uputio interventnu grupu kako bi izvršili pregled lica i vozila. Dolaskom na lice mjesta interventna grupa je zatekla navedena lica pored vozila i izdala jasno naređenje da stave ruke na vozilo kako bi pristupili njihovom pregledu. Građanin se drsko i neprimjereno, vrijeđajući ga, obratio policijskom službeniku R.M. Potom je A.M. saopšteno da će biti odveden u službene prostorije zbog uvreda koje je uputio policijskim službenicima. Smješten je u službeno vozilo. U toku vožnje, A.M. je ničim izazvan udario policijskog službenika A.H. zatvorenom šakom u predjelu glave, koji se nalazio na mjestu iza vozača, nakon čega ga je uhvatio za okovratnik službene uniforme i pokušao gušenje. Uslijed nastalih okolnosti, policijski službenik R.M. koji je upravljao službenim vozilom isto je zaustavio, izašao iz vozila i otvorio vrata od zadnjeg dijela vozila (gepeka) kako bi otklonio napad na A.H, a u tom trenutku A.M. je desnom nogom R.M. u predjelu grudi nakon čega je izašao iz službenog vozila i dao se u bjekstvo. Nakon nekoliko desetina metara policijski službenici su ga sustigli, lišili ga slobode uz upotrebu sredstava prinude i priveli u službene prostorije. Načelnik CB Bar u dopisu dostavljenom Savjetu je naglasio da policijski službenici u potpunosti negiraju navode da je u postupanju policije u konkretnom slučaju došlo do ugrožavanja ljudskih prava i sloboda podnosioca pritužbe, te da ni na koji način nije vršeno nasilje nad ovim licem, i da je fizička snaga upotrijebljena u onoj mjeri u kojoj je bilo potrebno da se lice prilikom bjekstva sustigne, savlada, liši slobode i dovede u CB Bar. Načelnik CB Bar je istakao da su policijski službenici postupali u skladu sa zakonskim ovlaštenjima odnoseći se krajnje profesionalno prema podosiocu pritužbe.

Na traženje Savjeta, Osnovno državno tužilaštvo (ODT) u Baru je informisalo da je ovim povodom formiralo dva predmeta. U predmetu protiv okrivljenog A.M. vođen je krivični postupak zbog krivičnog djela napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti iz čl.376 st.3 u vezi st. 2 i 1 Krivičnog zakonika Crne Gore, i da je u tom postupku imenovani građanin pravosnažno osuđen presudom Osnovnog suda u Baru K.br.82/17, 27.09.2017, na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci, dok je u predmetu poslovne oznake Ktr.br.151/17 (sada Kt.br.40/18), a vezano za postupanje službenika Uprave policije CB u Baru prema A.M. za vrijeme kritičnog događaja, u toku izviđaj protiv R.M, službenika CB Bar, zbog krivičnog djela teška tjelesna povreda iz čl.151 st.1 Krivičnog zakonika Crne Gore. Savjet je ovo obavještenje ODT u Baru prosljedilo

građaninu A.M. na upoznavanje, uz konstataciju da će građanska kontrola nastaviti pratiti postupak koji tužilaštvo vodi prema policijskom službeniku.¹⁶

Policijski službenici priznali da su zlostavljali građane Ulcinja

---

Desetak građana Ulcinja, među kojima i troje maloljetnika, iznijeli su ozbiljne primjedbe Ministarstvu unutrašnjih poslova na rad policijskih službenika zbog racija koje su izveli 17. juna 2017. godine, u tom gradu u lokalima „Montenegro“, „Opijum“ i „Capitol“ u centru grada i „Di Tevi“ u Donjem Štoju. Pritužbe su podnijeli građani V. L., A. R., J. K., A. Lj., E. C., M.Č., G.A., M.L. i tri maloljetna lica.

Pritužbe su podnijete zbog prekomjerne upotrebe sile od strane policijskih službenika. Građani su saopštili da niko od njih nije pružao otpor, niti je na bilo kakav način ugrožavao javni red i mir. Odmah nakon racije ispred stanice policije u Ulcinju okupili su se brojni revoltirani građani kojima su se pridružili i Mehmed Zenka, ministar za ljudska i manjinska prava, Nazif Cungu, gradonačelnik Ulcinja i poslanici Genci Nimanbegu, Ljuid Škrelja i Dritan Abazović. Oni su pozvali građane da dokumentuju i podnesu prijave protiv policijskih službenika.

Iz Uprave policije saopštili su da su njihovi službenici Centra bezbjednosti (CB) Bar i Odjeljenja bezbjednosti (OB) Ulcinj “izveli pojačanu kontrolu lica u ugostiteljskim objektima” da bi pronašli lica za koja se sumnja da su počinili krivična djela. Tokom te racije više lica javno je reagovalo zbog neprofesionalnog postupanja službenika policije. Po pisanju medija, akcija policije uslijedila je zbog napada na J.M. policijskog službenika OB Ulcinj, koji se desio nekoliko dana ranije zbog čega je jedno lice procesuirano.

Osnovni sud u Ulcinju donio je 7. marta 2018. godine, Rješenje kojim je usvojio sporazum o priznanju krivice koji je zaključen između tužilaštva i tri okrivljena policijska službenika V. B., R. M. i Z. P. U rješenju je navedeno da je V.B. priznao da je počinio sedam krivičnih djela zlostavljanje, M. R. da je priznao da je počinio četiri krivična djela zlostavljanje i Z.P. jedno krivično djelo zlostavljanje. Na to rješenje advokat oštećenih uložio je žalbu zbog toga jer su kazne koje su predviđene sporazumom uslovne osude i što kao takve ne odgovaraju svrsi izricanja krivičnih sankcija što nije u skladu sa interesima pravičnosti.

---

¹⁶ Pogledati “Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije”, autori A.S. Zeković i Zorana Baćović, strane 126-30 na:
<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90oANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf> i zaključak Savjeta, od 2.3.2018, na
<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Zakljucak%20opovodom%20oslu%C4%8Daja%20ogra%C4%90ianina%20A.M.%20oiz%20Podgorice.pdf>

Mladići sa stisnutom pesnicom fotografisali se ispred policijskih prostorija u Nikšiću

---

Mladići, V.D. i L.B, u namjeri da iskažu otpor i nezadovoljstvo stanjem u društvu, slikali su se sa stisnutom pesnicom ispred sjedišta policije u Nikšiću zbog čega je protiv njih, 31. marta 2017. godine, podnijeta prekršajna prijava.¹⁷

Savjet za građansku kontrolu rada policije, postupajući po inicijativi svog člana i NVO “Građanska alijansa”, razmotrio je postupanje policijskih službenika Centra bezbjednosti (CB) Nikšić prema mladićima. GA je organizovala i performans na kom su aktivisti ove NVO sa stisnutom pesnicom stajali ispred sjedišta policije u Podgorici.

Sud za prekršaje Podgorica, Odjeljenje u Nikšiću je rješenjem obustavio prekršajni postupak protiv okrivljenih L.B. i V.D, jer nije dokazano da su počinili prekršaj koji im je stavljen na teret. Sud je utvrdio da opisane radnje, koje su potvrdili kako okrivljeni tako i svjedoci policijski službenici, nijesu radnje prekršaja iz čl. 4 Zakona o javnom redu i miru jer je “u toku postupka iz iskaza svjedoka S.M. i I.B, policijskih službenika, nedvosmisleno utvrdilo da okrivljeni kritičnom prilikom nijesu ništa govorili odnosno vikali ili se na neki drugi način nepristojno ponašali”.¹⁸

“Nepristojno ponašanje, pa samim tim i drsko ponašanje, kao teži oblik nepristojnog ponašanja, može se učiniti i davanjem odgovarajućih znakova, što takođe u konkretnom nije dokazano, jer je iz svih provedenih dokaza - iskaza svjedoka i predmetne fotografije, utvrđeno da se na fotografiji nalazi L.B., sa podignutom desnom rukom i stisnutom pesnicom, što ne može biti drsko ponašanje, iako predstavlja manifestaciju njegovog (bez)razložnog bunta - nezadovoljstvo zbog stanja u društvu, što je utvrđeno iz iskaza svjedoka Nj.R, policijskog službenika, kojem okrivljeni nije prigovarao, ali iste nije izražen na neprihvatljiv, odnosno nekulturan način, pa je Sud prihvatio odbranu okrivljenog L.B. i njegovog branioca da njegova stisnuta pesnica predstavlja znak slobode za ljudska prava odnosno da je to njegovo pravo slobode izražavanja koje mu je zajamčeno Ustavom i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda”.¹⁹

---

¹⁷ “Zbog osnovane sumnje da su izvršili prekršaj iz člana 7 stav 1 Zakona o javnom redu i miru CG (Ko na javnom mjestu vrijeđa drugog ili se drsko ponaša, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 100 eura do 400 eura ili kaznom zatvora do 30 dana), u redovnoj proceduri, a uzimajući u obzir da zgrada CB Nikšić, kao i dvorišni prostor predstavljaju ograđenu površinu sa rampom na ulazu, kao i prijemnom kućicom i da kao takva čini jedinstvenu cjelinu, a samim tim i restriktivni prostor pa shodno navedenom nije ni mjesto ni poligon za ispoljavanje socijalnih, socioloških, političkih, kulturoloških kao ni drugih ciljeva, načela, buntova i dr”, strana 69-70, “Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije”, autori A.S.Zeković i Z.Bačović, Savjet za građansku kontrolu rada policije, Podgorica 2018; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8SCANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

¹⁸ Rješenje Suda za prekršaje u Podgorici - Odjeljenje u Nikšiću PP br 714/17-33; Dokumentacija Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

¹⁹ Ibid.

“Crna Gora je demokratska država sa demokratskim institucijama, a ta demokratičnost ogleda se u slobodama zajamčenim Ustavom, pa i sloboda izražavanja koja se može ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast, i ako se ugrožava javni moral i bezbjednost Crne Gore. U postupku je nesumljivo utvrđeno da okrivljeni L.B. svojom radnjom nije ugrozio dostojanstvo institucije ispred koje se nalazio, zaposlenih službenika policije, javni moral ni bezbjednost Crne Gore”.²⁰

Savjet za građansku kontrolu rada policije je ocjenio da je konkretno postupanje službenika CB Nikšić bilo nepotrebno te da nije bilo neophodno podnositi zahtjev za vođenje prekršajnog postupka. Savjet cijeni da je dovoljna radnja u konkretnom slučaju mogla biti takva da policijski službenici upozore građane da to ne rade, posebno ako svojim zadržavanjem na ulaznim vratima zgrade CB ometaju normalno kretanje policijskih službenika i građana, te obavljanje policijskih poslova i zadataka. Savjet je konstatovao da prema građanima L.B. i V.D. policijski službenici nisu izdali bilo kakve naredbe te da nije registrovano bilo kakvo nepristojno ophođenje ili nevažavanje policijske profesije, niti su svojim postupkom bilo kako ugrozili mir i spokojstvo građana. Konkretnim činjenjem neposrednog starješine, kojem su policijski službenici samo ukazali na primjećeno ponašanje dvojice građana ispred CB Nikšić, učinjena je određena šteta ukupnom identitetu i kredibilitetu policije zbog čega se i u javnosti stekao dojam da je policija djelovala protivno demokratskom karakteru države Crne Gore.

Savjet je preporučio Upravi policije da se Rješenje Suda za prekršaje u Podgorici - Odjeljenje u Nikšiću PP br 714/17-33 dostavi u odgovarajućem broju kopija primjerka svim stanicama policije za javni red i mir, u svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti, kao i da pristupi dodatnoj edukaciji policijskih službenika koji rade na javnom redu i miru o zaštiti ljudskih prava i sloboda uz posebno angažovanje nosilaca pravosudne funkcije. Povodom izdatih preporuka, MUP Crne Gore uputio je nalog Upravi policije da postupe po zaključcima Savjeta i da se rješenje Suda za prekršaje, kao primjer za istovjetne buduće slučajeve, dostavi svim organizacionim jedinicama a povodom preporučene edukacije MUP Crne Gore je Upravi policije “predložilo da se pristupi dodatnoj edukaciji policijskih službenika koji rade na javnom redu miru o zaštiti ljudskih prava i sloboda uz posebno angažovanje nosilaca pravosudne funkcije”. Savjet je pozdravio imperativni postupak MUP-a Crne Gore.

Policija ugrozila dostojanstvo građanskog aktiviste

Građanin D.S. iz Podgorice obratio se Savjetu za građansku kontrolu rada policije zbog neosnovane primjene sile i psihičkog maltretiranja nakon protesta majki-korisnica socijalnih naknada 24. avgusta 2017. godine. Po završenom protestu uputio se ka svom vozilu kako bi se odvezao do CB Podgorica zbog prijave koju je policija podnijela protiv njega zbog ranijeg učešća u građanskom performansu ispred zgrade Ustavnog suda. Primijetio je da ga prate dvije osobe zbog čega je potrčao i ušao u zgradu u koju se nalazi redakcija nezavisnog dnevnika "Vijesti". Odmah za njim, ušlo je i nekoliko uniformisanih policajaca, koji su, zaposlenima u redakciji, saopštili da se nije odazvao na "poziv da se dobrovoljno javi u svojstvu građanina". Pošto je izveden iz redakcije dnevnika "Vijesti" smješten je u vozilo. Naveo je da su ga tokom vožnje policijaci "davili, udarali, pljuvali, psovali i prijetili mu". Naglasio je, u pritužbi Savjetu, "da su policajci, dok su ga davili i tukli, radio vezom javljali da pruža otpor, da ih udara, da je agresivan, sve da bi, donekle, dobili opravdanje za svoje ponašanje a sa druge strane veze je čuo da im starješine odobravaju primjenu sile".²¹

Uprava policije je odlučno demantovala navode građanina uz napomenu da je nesporna činjenica da je građanin dostavnicu za poziv lično potpisao, te da se poziv smatra uredno uručenim a od strane policijskih službenika lično je upozoren, što stoji i u pozivu, da će u slučaju ne odazivanja biti prinudno doveden u službene prostorije. S obzirom na činjenicu da se nije odazvao na poziv, a kako je primijećeno njegovo prisustvo na protest majki, ispred Skupštine Crne Gore, građaninu D.S. izdato je naređenje da stane o koje se oglušio i utrčao je u zgradu televizije „Vijesti". Policijski službenici su tom prilikom, sa radnicima TV „Vijesti", ušli u prostorije televizije i građaninu D.S. saopštili razloge zbog kojih mora da pođe s njima a kako je on to odbio upozorili su ga na upotrebu sredstava prinude. Nakon ponovnog odbijanja, policijski službenici su upotrijebili fizičku snagu, navela je Uprava policije, pri čemu je D.S. pružao otpor a pošto je smješten u službeno vozilo radi privođenja u prostorije CB, nastavio je sa agresivnim ponašanjem, te su se, zbog toga, stekli uslovi za upotrebu sredstava za vezivanje.

U skraćenom postupku građanin je priveden u Sud za prekršaje u Podgorici, zbog počinjenog prekršaja iz čl. 11 Zakona o javnom redu i miru. S tim u vezi, podnijet je i Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv D.S, kao organizatora javnog okupljanja, zbog prekršaja iz čl. 33 st. 3, a u vezi sa st. 1 tač. 1 Zakona o javnim okupljanjima i javnim priredbama (nepodnošenje pismene prijave za održavanja javnog okupljanja, najkasnije pet dana prije njegovog održavanja) a o navedenom je sačinjen Izvještaj o upotrebi sredstava prinude koja su, na osnovu Izvještaja o okolnostima upotrebe sred-

---

²¹ Za detalje pogledati "Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije", autori A.S. Zeković i Zorana Bačović, strane 154-57, Podgorica, 2018; Dostupno na: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90oANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8SCANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

stava prinude i priložene dokumentacije, ocijenjena opravdanim i u skladu sa zakonom i ovlaštenjima policijskih službenika, navedeno je u odgovoru Uprave policije. U ovom dopisu, Uprava policije je konstatovala da su sve mjere i radnje povodom navedenog događaja preduzete profesionalno.

Savjet je konstatovao da je građanin D.S. uredno primio i potpisao poziv za obavljanje razgovora radi prikupljanja obavještenja. Savjet je konstatovao da je poziv CB Podgorica, koji je građanin dostavio u prilogu, sačinjen profesionalno i da su istom naznačeni svi bitni elementi, te da je jasno naveden razlog zašto se građanin poziva. Savjet je konstatovao i da su službenici policije iskazali razumijevanje prema obavezama građanina i njegovoj, ranije planiranoj, namjeri da učestvuje tog dana na javnom okupljanju.

U vezi sa lišavanjem slobode građanina u redakciji dnevnika "Vijesti", Savjet je konstatovao da konkretni i kasniji postupci građanina D.S. su bez razloga i osnova i Savjet ih je ocijenio građanski neodgovornim, drskim i protivzakonitim jer nije postupio po izdatim naredbama ovlašćenih policijskih službenika. Savjet je uvjeren da je primjenjenim i odgovornim odnosom prema primljenim pozivom za razgovor, korektnom komunikacijom sa policijskim službenicima i uvažavanjem izdatih naredbi građanin D.S. mogao u potpunosti izbjeći sve dalje okolnosti.

Međutim, Savjet je konstatovao činjenicu da su isti policijski službenici, koji su primjenivali ovlašćenja prema građaninu D.S, postupali i u drugim slučajevima u kojima je Savjet prepoznao neprofesionalno policijsko postupanje i praksu da se prema građanima lišenim slobode neprimjereno postupa u toku prevoza prema službenim prostorijama policije.

Savjet se, u svom radu, koristi tekovinama Evropskog suda za ljudska prava pa, shodno tome, nasilno držanje lica na ulici, u vozilu ili na drugom mjestu predstavlja lišenje slobode. Svako lice koje je lišeno slobode uživa punu zaštitu od mjera i djelovanja koje povrijeđuju njegovo dostojanstvo i integritet. Razmotrena je priložena medicinska dokumentacija. Savjet je konstatovao da se pojedinačno i zbirno radi o lakim tjelesnim povredama koje su razmotrene i u kontekstu broja policijskih službenika koji su, kritičnom prilikom, primjenivali policijska ovlašćenja. Imajući u vidu sve te okolnosti Savjet je ocijenio da u konkretnoj situaciji primjenjena prinuda nije bila strogo nužna, čime je došlo do određenog ugrožavanja poštovanja ljudskog dostojanstva.²²

Razlozi za racijom SAJ-a u diskoteci „Trokađero“ ostali nepoznati

---

Pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) sproveli su 8. jula 2017. godine raciju u budvanskoj diskoteci „Trokađero“. Kako su mediji prenijeli to je urađeno zbog

provjere bezbjednosno interesantnih lica, a zbog njihovog drskog ponašanja prema djeci visokih crnogorskih funkcionera. Tokom akcije, prema navodima, povrijeđeno je dvoje građana.

Savjet za građansku kontrolu rada policije, na osnovu inicijative NVO “Institut Alternativa”, radio je provjeru primjene ovlašćenja pripadnika SAJ u poznatoj budvanskoj diskoteci. Uprava policije je potvrdila da su službenici SAJ-a bili angažovani u diskoteci u cilju preduzimanja mjera iz svoje nadležnosti a na osnovu odluke Štaba Ljetnje turističke sezone za 2017. godinu. “U konkretnom slučaju, u sadejstvu sa policijskim službenicima CB Budva, vršeni su pregledi i kontrolisana bezbjednosno interesantna lica, koja su se, prema operativnim podacima, te večeri nalazila u objektu. Što se izvještaja o upotrebi sredstava tiče, u ovom slučaju nijesu sačinjavani, iz razloga što sredstva prinude nisu ni upotrijebljena.”, navedeno je u odgovoru Uprave policije Savjetu za građansku kontrolu rada policije.²³

Građanska kontrola policije nije dobila odgovore na brojna postavljena pitanja. Između ostalog, direktor Uprave policije, odbio je da pojasni zašto kritičnom prilikom nije angažovana Posebna jedinica policije kada su jasno precizirane nadležnosti SAJ-a i da li i drugi građani, kada ih provociraju bezbjednosno interesantna lica, mogu računati na izlazak i podršku SAJ (određena saznanja govore da je SAJ navodno upućena u diskoteku jer su djeca visokih državnih funkcionera i njihovi prijatelji iz svijeta sporta kritične noći bila provocirana od strane prisutnih bezbjednosno interesantnih lica).²⁴ U nedostatku potrebnih odgovora, Savjet za građansku kontrolu rada policije, februara 2018. godine, donio je odluku o pokretanju posebnog programa u sklopu kojeg će analizirati pravni osnov i praksu rada SAJ uz prikupljanje iskustva i prakse iz regiona kako bi se kreirao odgovarajući izvještaj i preporuke o tome.²⁵

U proteklom periodu, naročito od 2015. do 2017., Savjet je registrovao, između ostalog, praksu izvođenja tj. angažovanja SAJ-a prilikom političkih okupljanja i građanskih protesta, ljetnje turističke sezone, parlamentarnih i opštinskih izbora, zbog incidenata u ugostiteljskim objektima što je pokrenulo dilemu o osnovanosti upotrebe SAJ-a u sve te svrhe.

GA je poznato na više desetina slučajeva u kojima su predstavljene primjedbe u vezi sa angažovanjem SAJ-a i postupanjem službenika policije angažovanih u toj jedinici. GA je registrovala 25 slučajeva u kojima su građani prijavili postupanje službenika Up-

---

²³ Za detalje pogledati “Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije” autori A.S. Zeković i Zorana Baćović, strane 124-25. Dostupno na:
<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

²⁴ Ibid.

²⁵ <http://kontrolapolicije.me/blog/pokrenut-program-%E2%80%9Cpravni-osnov-i-praksa-rada-saj%E2%80%9D>

rave policije, uglavnom pripadnici SAJ-a, koje nije bilo zakonito tokom građanskih i političkih protesta u oktobru 2015. godine. U nekoliko slučajeva, GA je smatrala da je bilo riječi o torturi, što su kasnije i utvrdili Ombudsman i Ustavni sud. Registrovano je da dugogodišnji direktor Uprave policije više puta nije govorio istinu prilikom pokušaja opravdanja nezakonitog postupanja policijskih službenika, što je, kasnije, utvrđeno u sudskim postupcima protiv građana i novinara. Direktor Uprave policije i pored insistiranja svih nadležnih nadzornih i istražnih organa i tijela, i snažnog očekivanja demokratske javnosti, odbio je da saopšti imena policijskih službenika koji su prebili građane čime je u potpunosti onemogućena djelotvorna istraga. Napominjemo da protiv velikog broja građana prema kojima su primijenjena sredstva prinude nijesu pokrenuti bilo kakvi postupci od strane policije, dok protiv manjeg broja njih jesu pokrenuti i to uglavnom prekršajni postupci. Na kraju su svi građani oslobođeni svih optužbi. Jednom broju građana GA je uz podršku advokata pružala besplatnu pravnu pomoć.

Policija nije poštovala međunarodne standarde za pritvor

Istraživački tim GA je registrovao, što se u praksi rijetko dogodi, da su povodom pritužbe građanina V.Đ. iz Podgorice, zbog njegovog hapšenja 12. juna 2017. godine, istovjetnu ocjenu izdali unutrašnja i građanska kontrola policije kao i Etički odbor MUP-a Crne Gore. Utvrđeno je da je postupanje policijskog službenika Đ.P. bilo neprofesionalno i nezakonito jer advokatici M.J.D. nije omogućio da se sastane sa branjenikom građaninom V.Đ, da obavi sa njim povjerljivi razgovor i da ostvari uvid u službenu dokumentaciju policije sačinjenu na osnovu lišenja slobode imenovanog lica, čime su u konkretnom situacaju građaninu V.Đ, kao licu koje je policija lišila slobode, bila uskraćena zagantovana prava na adekvatnu zaštitu kroz aktivno angažovanje njegovog advokata, od momenta kada je lišen slobode pa sve do momenta njegovog dovođenja u Sud za prekršaje. Savjet za građansku kontrolu rada policije je ocijenio zabrinjavajućim da se u praksi ne primjenjuju i nedovoljno poštuju domaći i međunarodni standardi u vezi sa policijskim pritvorom. Upravi policije je, zato, preporučeno da pristupi dodatnom obrazovanju službenika koji rade na javnom redu i miru i koji su angažovani u jedinici za zadržavanje kako bi se poboljšala i unaprijedila profesionalnost i preventivno izbjegli budući slični događaji u kojima bi bila uskraćena zagantovana prava licima koje je policija lišila slobode, na adekvatnu zaštitu kroz aktivno angažovanje njihovog advokata od momenta kada je lišen slobode pa sve do momenta njihovog dovođenja u Sud za prekršaje.²⁶

---

²⁶ Slučaj je detaljno predstavljen i u knjizi "Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije"; strane 104-112, autora A.S.Zeković i Z.Bačović, <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

Nezakonito uhapšen advokat iz Podgorice

Crnogorska policija je sredinom septembra 2017. godine lišila slobode N.A, advokata iz Podgorice, zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo - Utaja poreza i doprinosa iz čl. 264 stav 1 u vezi čl. 49 stav 1 KZ CG.

Advokat N.A. obratio se građanskoj kontroli policije tvrdeći da je došlo do ozbiljne povrede ljudskih prava. On je pojasnio "da je podnio više krivičnih prijava Specijalnom državnom tužilaštvu protiv više bivših i sadašnjih rukovodilaca Poreske Uprave zbog krivičnih djela iz oblasti korupcije, a u vezi sa krivičnim djelima zloupotreba službenog položaja i nesavjesan rad u službi i da zbog toga ima brojne probleme sa ovih adresa a u zadnje vrijeme i od Osnovnog državnog tužilaštva koji ga tereti za navodnu utaju poreza u periodu od 2013. do 2015. godine i to u iznosu od 24.338,00 eura iako ima čak dva rješenja Poreske uprave da je iste i preplatio, kao i da je, u svojstvu advokata, stalni i jedini punomoćnik dnevnog lista „Dan" koji je nezavisan i opozicioni list koji piše i objavljuje kritičke tekstove u odnosu na vlast i njene pripadnike".²⁷

Savjet za građansku kontrolu rada policije je utvrdio da je postupanje policije bilo neprofesionalno i nezakonito. Ovo iz razloga jer je građanin N.A, advokat morao biti pozvan telefonom ili na bilo koji drugi zakonom predviđeni način, a na koji poziv bi se advokat nesumnjivo odazvao. Takođe, Zakonom o advokaturi, član 23 stav 1, propisano je da advokat može biti lišen slobode za krivična djela u vezi sa vršenjem advokatske djelatnosti, samo po odluci vijeća nadležnog suda. Iz navedenog člana više je nego jasno da građanin N.A. kao advokat u vezi sa vršenjem advokatske djelatnosti nije mogao biti lišen slobode od strane policijskih službenika Uprave policije, na osnovu službene zabilješke pa čak ni po nalogu Državnog tužioca, već kao advokat može biti lišen slobode samo po odluci vijeća nadležnog suda. Ovakvim postupanjem policijskih službenika prekršena su njegova zajamčena građanska prava i iskazano je grubo nepoštovanje i vrijeđano je dostojanstvo njegove ličnosti. Savjet je pozvao MUP Crne Gore i Upravu policije da unaprijede kapacitete policije u poštovanju ljudskih prava i poznavanju zakonskih propisa i tako spriječe neprofesionalno postupanje prema svim građanima ali i u odnosu na advokate, kao pripadnike slobodne, nezavisne i renomirane profesije.²⁸

---

²⁷ Slučaj je detaljno predstavljena u knjizi "Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije"; strane 86-95, autora A.S.Zeković i Z.Bačović, <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8SCANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

²⁸ Ibid.

Policija vršila pritisak na nezavisne novinare

Savjet za građansku kontrolu rada policije, postupajući po inicijativi svog člana, mr Aleksandra Saše Zekovića, sproveo je postupak ocjene primjene policijskih ovlaštenja povodom slučaja pozivanja novinara "Vijesti" na informativni razgovor u vezi sa objavom novinarskog teksta. Uprava policije je pojasnila da su službenici CB Podgorica postupili po telegramu OB Ulcinj, 10. jula 2017. godine, sa zahtjevom da se od novinarkе „Vijesti" J.J. uzme izjava na okolnosti objavljivanja teksta pod nazivom "Gužva u ulcinjskom tužilaštvu: advokati jači od policije, spriječili hapšenje".²⁹ Novinarka dnevnika "Vijesti" se izjasnila da postupak policijskih službenika predstavlja pritisak na njen rad i pokušaj kompromitacije njenih izvora.

Na bazi utvrđenih činjenica i uvida u obezbjeđene dokaze, Savjet je zaključio da je Uprava policija, tj. postupajući policijski službenici u predmetnom slučaju, izvršili pritisak na novinarku J.J. i sposobnost novinara da štiti povjerljivost izvora, pa su time prekoračili ovlaštenja iz razloga što: (1) Zakonikom o krivičnom postupku propisano je da se kao svjedok u krivičnom postupku ne može saslušati "lice koje bi svojim iskazom povrijedilo dužnost čuvanja profesionalne tajne (vjerski ispovjednik, advokat, zdravstveni radnik i drugi zaposleni u zdravstvu, novinar, kao i druga lica), osim ako je oslobođeno te dužnosti posebnim propisom ili izjavom lica u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne"; (2) Zakonom o medijima propisano je da "novinar i druga lica koja se, u toku prikupljanja, uredničke obrade ili objavljivanja programskog sadržaja, upoznaju sa informacijama koje bi mogle da ukažu na identitet izvora nijesu dužni zakonodavnoj, sudskoj ili izvršnoj vlasti ili bilo kom drugom fizičkom ili pravnom licu otkriti izvor informacije koji želi ostati nepoznat"; (3) Čl. 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda propisuje da "Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice" i (5) Evropski sud za ljudska prava, u presudi "Ressiot i drugi protiv Francuske" utvrdio je da je "zaštita novinarskih izvora jedan od kamena temeljca slobode medija". Sud je takođe utvrdio i da pravo novinara da sakriju izvore nije puka privilegija, već sastavni dio prava na informisanje. Savjet je ukazao Upravi policije da u svim narednim slučajevima, sa posebnom pažnjom cijeni navedene činjenice, domaće i međunarodne standarde i propise, da ne bi bilo kojom sličnom radnjom ugrozila nesmetan rad novinara.

Postupajući po pritužbi NVO "Društvo profesionalnih novinara Crne Gore", Savjet za građansku kontrolu rada policije je provjerio i postupanje CB Podgorica 14. septembra 2017. godine, prema novinaru dnevnog lista "Dan" V.O. i utvrdio da konkretno postu-

---

²⁹ <http://www.vijesti.me/vijesti/guzva-u-ulcinjskom-tuzilastvu-advokati-jaci-od-policije-sprijecili-hapšenje-945713>; <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-saslusavala-novinare-vijesti-pitali-ih-za-izvore-946258>; <http://www.vijesti.me/vijesti/radulovic-novinare-saslusavaju-samo-u-nedemokratskim-rezimima-946260>

panje policijskih službenika nije bilo profesionalno i zakonito jer su zanemarili činjenicu da je, 29. septembra 2017. godine, u OB Mojkovac dostavljen zahtjev ODT broj: 361/17, od 28.09.2017, kao dopuna, da se prilikom postupanja po naredbi, KRI.br.139/17 od 25.09.2017, kojom je, između ostalog, traženo da se izuzimanje iz mobilnog telefona V.O, snimka snimljenog razgovora, izvrši u prisustvu V.O. i ako nije u mogućnosti da se izjasni zbog čega nije prisustvovao. Sa ovom činjenicom, a morao je, novinar V.O. nije bio upoznat od strane postupajućih policijskih službenika a isti takođe, nijesu shodno ZKP-u, o ovoj činjenici povratno obavijestili ODT. Savjet je ocijenio da postupanje Policije, u konkretnom slučaju, izvan naloga nadležnog državnog tužioca predstavlja podrivanje vladavine prava.³⁰

Policijski službenik istukao dječaka u Budvi

Građanin S.V. ukazao je Savjetu za građansku kontrolu rada policije na slučaj, od 27. januara 2018. godine, kada je njegovog maloljetnog sina, prema navodima iz pritužbe, istukao službenik Sektora za obezbjeđenje lica i objekta Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) I.M. Dječak se igrao sa vršnjacima na poligonu u stambenom naselju u Budvi kada se iznenada pojavio policijski službenik I.M, “zgrabio dječaka i počeo da ga šamara, optužujući ga da mu je prethodno lupao na vrata”. Podnosilac pritužbe je istakao da je njegov sin postupak policijskog službenika doživio ponižavajuće i da nije smio tako postupiti već uznemiravanje prijaviti policiji i roditeljima.

Na osnovu činjenica i okolnosti utvrđenih u sprovedenom postupku unutrašnje kontrole konstatovano je da su od strane policijskih službenika CB Budva preduzete adekvatne zakonske mjere u cilju utvrđivanja prekršajne odgovornosti policijskog službenika I.M, kao i da su upoznavanjem Etičkog odbora preduzete adekvatne zakonske mjere i radnje za utvrđivanje osnova za pokretanje disciplinskog postupka.

Građanska kontrola policije ocijenila je važnim što je o događaju upoznat nadležni tužilac, imajući posebno u vidu ukupne napore društva da se unaprijedi bezbjednost djece i mladih. Iz dva dopisa MUP Crne Gore - direktora Uprave policije i načelnika Unutrašnje kontrole policije - Savjet za građansku kontrolu policije Savjet je informisan da je o prijavi i postupanju policijskog službenika I.M. prema dječaku blagovremeno informisan nadležni državni tužilac u Kotoru koji se izjasnio da se u događaju ne stiču obilježja krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti, već po prekršaju. Savjet je isključivo nadležan da ocjenjuje postupanje policijskih službenika pa s tim u vezi konstatuje da su službenici policije, CB Budva i Uprava policije u cjelini, preduzeli sve potrebne radnje kako bi se u potpunosti zaštitio fizički integritet dječaka i

---

³⁰ Slučaj je detaljno predstavljena u knjizi “Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije”;strane 158-62, autora A.S.Zeković i Z.Bačović, <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

sankcionisalo nasilje I.M, policijskog službenika, kritičnom prilikom van dužnosti, prema njemu.³¹

Savjet je konačno ocijenio da je policijski službenik I.M, iako kritičnog prilikom van službe, ispoljio profesionalno i građanski, neprihvatljivo ponašanje pristupajući metodi nasilnog disciplinovanja i fizičkog kažnjavanja dječaka iz Budve narušavajući njegov fizički integritet i dostojanstvo i postupajući protivno vrijednostima policijske organizacije i opšte prihvaćenim standardima o poštovanju dječijih i ljudskih prava.

Savjet za građansku kontrolu rada policije je konstatovao da su u Upravi policije blagovremeno i profesionalno preduzete sve potrebne radnje i aktivnosti, uključujući i konsultovanje nadležnog državnog tužioca, i te činjenice su izuzetno važne za potvrdu objektivnosti i ukupnog kredibiliteta crnogorske policije. Savjet je, za razliku od nekih drugih, ranijih događaja u vezi sa kršnjem ljudskih prava, prepoznao odsustvo bilo kakve međukolegijalne solidarnosti sa agresivnim postupanjem koje je protivno interesima djeteta.

Savjet je pozvao rukovodioca Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata Uprave policije da u najskorijem roku organizuje odgovarajuće dodatno učenje za policijskog službenika I.M. o posljedicama koje proizvodi nasilje prema djeci, smanjenju nasilja prema djeci u svim okruženjima, jačanju zaštite djece posebno njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja i poštovanju osnovnih prava djece.

U konkretnom slučaju, po prvi put od osnivanja Savjeta, registruje se odgovarajući i profesionalan odnos neposrednog policijskog starješine prema preporučenim dodatnim obrazovanjem. Uprava policije je, postupajući po preporuci građanske kontrole policije, preko Sektora za obezbjeđenje ličnosti i objekata organizovala dodatno učenje (in house trening) za policijskog službenika I.M. o dječijim pravima i relevantnim standardima zaštite osnovnih prava djece. U okviru izdate preporuke Savjeta za građansku kontrolu rada policije o dodatnom obrazovanju, na predlog rukovodioca Odsjeka za obezbjeđenje objekata i DKP, policijski službenik I.M. je pohađao i jednodnevnu obuku o etičnosti i poštovanju kodeksa policijske etike u organizaciji Uprave za kadrove.³² Savjet je pozdravio i pohvalio odnos Uprave policije uz očekivanje da se buduće preporučene obuke sprovede i u akademskim ustanovama a posebno kroz saradnju sa specijalizovanim NVO-ima.

---

³¹ Ocjena i preporuke Savjeta dostupni na ovom linku: http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Policijski%20oslu%C5%BEbenik%20I.M.%20pristupio%20onasilnom%20disciplinovanju%20i%20ofizi%C4%8Dkom%20oka%C5%BEjavanju%20odje%C4%8Daka%20u%20Budvi_o.pdf

³² U informaciji Uprave policije o realizovanoj preporuci Savjeta za građansku kontrolu rada policije dostavljena je potvrda o pohađanju obuke službenika I.M. u Upravi za kadrove Vlade Crne Gore; Dokumentacija Savjeta

Građanin zaprijetio da će se zapaliti ispred stanice policije ukoliko se prikriju dokazi o policijskom zlostavljanju

---

Nikšićanin M.S. požalio se Savjetu za građansku kontrolu rada policije da su dvojica policajaca iz Plužina prekoračili ovlaštenja i povrijedili ga. Zbog straha da će se uništiti snimci sa video nadzora, koji po njegovim navodima, potvrđuju prekoračenje ovlaštenja, građanin je zaprijetio da će se politi benzinom i spaliti ispred stanice policije. O tome su pisali i mediji.³³ Policija je pojasnila da je M.S. priveden, po nalogu nadležnog sudije, zbog ometanja i omalovažavanja službenih lica u vršenju poslova iz njihove nadležnosti i demantovala da je bilo zlostavljanja. Građanin se i pored pružene mogućnosti i brojnih urgencija, nije izjasnio na navode iz policije. Savjet za građansku kontrolu rada policije imajući u vidu da je državni tužilac u Nikšiću formirao predmet i izuzeo snimke sa mjesta događaja odlučio je da do daljnjeg zaključi rad po predmetu.³⁴

Istraživačima GA ovaj slučaj je bio interesantan i po tome što je građanska kontrola policije ustanovila, po određenim elementima, povredu prava građanina M.S. Savjetu za građansku kontrolu rada policije su se obratili glavni i odgovorni urednik i novinar nezavisnog dnevnika "Vijesti" dostavljajući reagovanje Uprave policije, Tima za odnose sa javnošću, na tekst koji je objavljen u ovom u mediju 1. marta 2018. godine a odnosi se na navode građanina M.S. iz Nikšića da je navodno maltretiran od strane policijskih službenika OB Plužine.

U reagovanju Uprave policije, Savjet je prepoznao i određene elemente koji ukazuju na postojanje namjere da se kroz diskreditaciju građanina diskvalifikuje pisanje jednog medija, čime istup Uprave policije, sasvim nepotrebno, gubi na neutralnosti i objektivnosti. Savjet je ocijenio da se u reagovanju Uprave policije prepoznaju i elementi koji ne predstavljaju argumentaciju u vezi navoda u tekstu koji se demantuju već se u reagovanju gubi logična veza sa temom i Uprava policije se bavi ličnošću građanina, njegovim karakterom i osobinama i pri tome iznose i navodna pitanja i događaji, nimalo bezazleni, iz njegovog privatnog života. Takav pristup Uprave policije je po ocjeni Savjeta bio pogrešan i neprihvatljiv i neprimjeren za kredibilitet policije ali i za poštovanje osnovnih ljudskih prava. Savjet je konstatovao da Uprava policije predmetno reagovanje nije objavila na svom zvaničnom sajtu što je ocijenjeno ispravnim kao i činjenicu da je glavni i odgovorni urednik medija, na čije je pisanje reagovala Uprava policije, Savjetu najavio odbijanje objavljivanja dijela reagovanja u kojem se diskredituje, nevezano za

---

³³ <http://www.vijesti.me/vijesti/niksicanin-htio-da-se-zapali-da-ne-zataskaju-nasilje-policije-nad-njim-977949>

³⁴ <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Ocjena%20ogra%C4%91anske%20kontrola%20policije%20povodom%20prituz%CC%8Cbe%20ogra%C4%91anina%20M.S.%20iz%20Niks%CC%8Cic%CC%81a%20da%20osu%20sluz%CC%8Cbenici%20OB%20Pluz%CC%8Cine%20prekorac%CC%8Cili%20ovlas%CC%8Cc%CC%81enja%20i%20povrijedili%20oga.pdf>

predmetnu temu, sagovornik medija odnosno građanin M.S. Iz Savjeta su podsjetili i na svoje ranije tekovine u vezi sa sličnim neprimjerenim istupima Uprave policije kada je konstatovano “da javnost obavijesti o svom radu i činjenicama do kojih je u tom radu došla, demantuje navode za koje smatra da nijesu tačni i uz to pruži neophodnu dodatnu argumentaciju, Uprava policije je prešla na nivo ličnog i privatnog, ulazeći u procjenu motiva i namjera određenih radnji pojedinaca kao i lične kvalifikacije”. Savjet je tada preporučio Upravi Policije da izvrši procjenu profesionalnog nivoa svog rada u datom slučaju i utvrdi konkretne mjere kako se slične greške ne bi ponavljale u budućnosti. U tom smislu, Savjet je ocijenio, da određeni pravilnik ili kodeks za komunikaciju sa javnošću i diplomatskim predstavništvima može biti od koristi.³⁵

Policijski službenici zlostavljali mladiće u centru Podgorice

---

Na osnovu objavljenog video snimka, crnogorska javnost se upoznala sa zlostavljanjem građana ispred ugostiteljskog objekta “Bajica” u Podgorici. Neprimjerenom policijsko postupanje se dogodilo 17. februara 2018. godine. Na video snimku se vidi kako petorica službenika Uprave policije biju dvojicu mladića.³⁶

Povodom ovog slučaja oglasili su se, istog dana, ministar unutrašnjih poslova, Mevludin Nuhodžić, i tadašnji direktor Uprave policije. Osudili su postupanje policajaca i pozvali javnost na saradnju u pogledu zaštite ljudskih prava i očuvanja policijskog integriteta. Oglasile su se nevladine organizacije kao i iz institucija Ombudsmana. Savjet za građansku kontrolu rada policije događaj je razmatrao na posebnoj, vanredno sazvanoj, sjednici. Blagovremeno je obaviješteno državno tužilaštvo a protiv odgovornih pripadnika Interventnog voda CB Podgorica iniciran je disciplinski postupak zbog teže povrede radne dužnosti - zloupotreba položaja ili prekoračenje ovlašćenja. Smijenjen je i vođa Interventnog voda CB Podgorica zbog objektivne odgovornosti.³⁷ Policijski službenici su, po nalogu državnog tužioca, lišeni slobode zbog privođenja u svojstvu osumnjičenih, zbog osnovane sumnje da su izvršili krivično djelo - zlostavljanje, na štetu tri građanina i falsifikovanje službene isprave. Njima je, nakon saslušanja, bilo određeno i zadržavanje. Da nije postojao snimak, njihovo kompromitovano i neprofesionalno postupanje ostalo bi nepoznato i starješinama i policijskoj organizaciji u cjelini. To ukazuje da je neophodno dodatno ojačati nadzor nad radom interventnih vodova u svim centrima bezbjednosti i unaprijediti integritet.

---

³⁵ strane 73-75; “Građanska kontrola policije u Crnoj Gori”, A.S.Zeković i Z. Baćović, Savjet za građansku kontrolu rada policije, Podgorica 2008; dostupno na <http://www.kontrolapolicije.me/biblioteka/publikacije?page=1>

³⁶ <http://kontrolapolicije.me/blog/prebijanje-mladi%C4%87a-u-centru-podgorice-zatra%C5%BEene-provjere>

³⁷ Menadžment Uprave policije je donio odluku za njegovo ponovno angažovanje nakon sprovedenog postupka unutrašnje kontrole; http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Dokument_05_06_2018_01.pdf

Savjet za građansku kontrolu rada policije je konstatovao činjenicu da nijedan osumnjičeni službenik, ali nijedan drugi policijski službenik, nije imao lični, moralni i profesionalni motiv da reaguje i prijavi sopstveno i postupanje kolega koji su u kritičnom događaju neprimjereno postupali. To ukazuje na zatvorenost policijske organizacije i na stanje i kvalitet policijske kulture. Savjet je ocijenio da predmetni događaj treba i mora biti odlučujući trenutak da se započne proces razgradnje negativnog nasljeđa i prakse. Suštinski je potrebno uspostavljanje nove policijske kulture koja ne dozvoljava i ne toleriše zloupotrebe i nedopustivu, protivzakonitu solidarnost, odsustvo odgovornosti i ograničavanje bilo koje vrste nadzora i istraga. Cijeneći da je riječ o teškoj diskreditaciji Policije, Savjet je ocijenio da su se policijski službenici svojim neprofesionalnim i bahatim postupanjem trajno diskreditovali za dalje obavljanje odgovornog i u javnom interesu uspostavljenog, policijskog posla.³⁸

Tim GA ocjenjuje važnim što je Savjet odlučio da i dalje prati slučaj kako se ne bi dogodilo, usljed eventualne smanjene pažnje javnosti s protokom vremena, da ista lica, tj. akteri događaja, budu u prilici da noseći uniformu policijskog službenika, sa obilježjima države Crne Gore, svojim neprimjerenim ponašanjem ponovo naruše ugled policijske organizacije. Iz Uprave policije su saopštili da je nadležni Direktor MUP-a dostavio rješenja o suspenziji za četvoricu službenika dok je za petog pojašnjeno da je pripravnik. Imajući u vidu činjenicu da radni odnos za pripravnika ističe krajem 2018. Savjet je reafirmisao očekivanje da menadžment policije pokaže da je trajno usmjeren na punu zaštitu i obezbjeđenje integriteta Policije. Disciplinski postupak protiv policijskih službenika i policajca pripravnika je i dalje u toku. Tim GA će nastaviti da prati sve procesuirane postupke u ovom slučaju.

Neprofesionalno postupanje načelnika policije na Cetinju

Građani Cetinja, kojima je Savjet za građansku kontrolu rada policije garantovao zaštitu identiteta, su 21. februara 2017. godine dostavili snimak na kojem je dokumentovano postupanje načelnika i službenika Odjeljenja bezbjednosti (OB) Cetinje. Snimak je dostavljen MUP-u Crne Gore na dalje postupanje. Iz Uprave policije, 23. februara 2018. godine, javno je saopšteno da je direktor Uprave policije naložio načelniku CB Podgorica hitno utvrđivanje odgovornosti načelnika OB Cetinje, Miloša Vučinića, zbog nezakonite upotrebe sredstava prinude i neblagovremenog dostavljanja izvještaja o upotrebi sredstava prinude.³⁹ Iz Uprave policije je saopšteno da prilikom upotrebe sredstava prinude građanin M.I. nije zadobio povrede. Građanska kontrola policije je ocijenila da je izuzetno važno i korisno, po kredibilitet policije, što se Uprava policije oglasila prije nego je i taj snimak javno objavljen.

³⁸ Slučaj broj 29, "Pregled nezavisnog građanskog nadzora policije", broj 1, mart 2018. Autori mr A.S. Zeković i Zorana Baćović, dostupno na: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Pregled%20ogra%C4%91anskog%20nadzora%20policije%20za%20januar%20i%20februar%202018.pdf>

³⁹ <http://www.mup.gov.me/vijesti/182093/Direktor-Uprave-policije-nalozio-nacelniku-CB-Podgorica-hitno-utvrdivanje-odgovornosti-nacelnika-OB-Cetinje-zbog-nezakonite-upot.html>

Građanin, M.I, prema kojem je i primijenjena sila, nezavisnom dnevniku “Vijesti” je ispričao da je nakon prebijanja od strane policijskih službenika ostavljen tako na snijegu, pored automobila i da je sat vremena kasnije uhapšen u svojoj kući. Građanin je ovom mediju ispričao da mu je policajac P, sve vrijeme dok je ležao u snijegu, na ulici, držao nogu na ramenima. “Načelnik je držao pištolj uperen u mene. Nisam znao što me snašlo. Da sam se opirao, pa da kažeš, samo su me odjednom uhvatili, nasrnuli na mene i vikali. Načelnik me tukao i vikao: 'špijunčino jedna, umjesto nama da javljaš, ti javljaš kriminalcima i sakrivaš ih'. Prvo su me tu prebili, iscijepali su mi jaknu, pa me načelnik išklepao u stanici istog dana”, kazao je M.I. ND “Vijesti”.⁴⁰

Savjet je ocjenio da je postupak višeg policijskog inspektora I klase, Miloša Vučinića, neprofesionalan i suprotan standardima.

Prema mladiću upotrijebljena prekomjerna sila i povrijeđeno pravo privatnosti zdravstvenog pregleda

---

Građanka T.R. obratila se Savjetu za građansku kontrolu rada policije zbog postupanja službenika Interventnog voda Centra bezbjednosti (CB) Podgorica prema njenom sinu N.R. (26), 1. i 2. marta 2018. godine. Ona je ukazala na to i da javna saopštenja Uprave policije, tim povodom, ne navode sve bitne činjenice u vezi sa njegovim ponašanjem i postupanjem policije. Saopštila je da je njen sin greškom uhapšen kao mogući izvršilac krađe a da je policija, kasnije, njegovo privođenje i zadržavanje, opravdala drskim ponašanjem i napadom na službeno lice. U prilogu pritužbe građanka je dostavila ljekarsku dokumentaciju, fotografije i iznijela primjedbe na tok pregleda N.R. u Kliničkom centru Crne Gore (KCCG).

Kroz rad na predmetu, Savjet je registrovao i činjenice o kršenju standarda o privatnosti zdravstvenog pregleda. Uputio je preporuku direktorki KCCG da se prema svim jedinicima ove javne zdravstvene ustanove, i svim zdravstvenim radnicima, izda jasna instrukcija kako bi se obustavili dosadašnji negativni primjeri i uspostavila praksa punog poštovanja standarda o privatnosti zdravstvenog pregleda kako bi se zdravstveni pregled izvodio tako da ga ne mogu čuti niti vidjeti policijski službenici.⁴¹

Savjet je zvanično informisan da su unutar ove zdravstvene ustanove obavljani razgovori u cilju poboljšanja aspekta koji se odnosi na privatnost i povjerljivost a građaninu N.R. je upućeno odgovarajuće izvinjenje.

---

⁴⁰ <http://www.vijesti.me/vijesti/stojanovic-nalozio-postupak-protiv-nacelnika-ob-cetinje-977112>

⁴¹ *Ukoliko kod ljekara postoji strah da ga pacijent može napasti prisustvo policijskog službenika se može tolerisati, zaključio je Savjet;*
http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Dokument_27.03.2018.pdf

Uprava policije je informisala da je N.R. ometao službenu radnju legitimisanja odbijajući predaju ličnih dokumenta na uvid, ponašajući se grubo i uz upućivanje uvreda policijskim službenicima, a odbio je i da postupi po naređenju policijskih službenika da ustane sa stolice na kojoj je sjedio, u cilju izvršenja službene radnje pregleda, nastavljajući da upućuje uvrijedljive i prijetee riječi. "Obzirom da je N.R. ovom prilikom pokazivao i znake agresije, u cilju spriječavanja eventualnog napada i vršenja službene radnje privođenja i utvrđivanja identiteta kao i zbog ometanja, omalovažavanja i prijetnji, prema njemu su upotrijebljena sredstva prinude fizička snaga, a s obzirom da se i opirao i pružao jak aktivan otpor, upotrijebljena su i sredstva za vezivanje. Prilikom dovođenja do službenog vozila N.R. je odbijao da uđe, otimajući se i pokušavajući da se oslobodi iz zahvata policijskih službenika. Tom prilikom udario je glavom o vrata službenog vozila i zadobio povredu u predjelu nosa u vidu oguljotine, i nastavio sa uvredama i prijetnjama prema policijskim službenicima" pojasnili su iz Uprave policije.

Savjet je konstatovao da ishod policijskih aktivnosti i javna saopštenja Uprave policije građanina N.R. ne dovode u vezu sa izvršenjem krivičnog djela krađa već mu je na teret stavljeno krivično djelo napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti.

Savjet je ocjenio da je u Upravi policije, prilikom kreiranja javnog saopštenja, napravljen propust jer u istom nisu navedene sve činjenice vezane i relevantne za primjenu policijskih ovlašćenja prema građaninu N.R. kritičnom prilikom.

Savjet je konačno ocjenio da službenici Interventnog voda CB Podgorica nisu u potpunosti profesionalno postupili prema građaninu N.R. Kod istog je došlo do određenih povreda za koje Savjet ocjenjuje da su nastale usljed neminovne odgovornosti postupajućih policijskih službenika. Broj policijskih službenika je bio očigledno veći i oni su morali biti u stanju da obezbijede profesionalnu primjenu policijskih ovlašćenja, što podrazumijeva da se sudrže od prekomjerne upotrebe sile jer je građanin N.R. bio sam i on nije mogao predstavljati nikakvu opasnost za njih, odnosno kroz odgovarajuću i potpunu profesionalnu primjenu policijskih ovlašćenja da spriječe njegovo eventualno samopovređivanje.

Takođe, Savjet je kod Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore inicirao da ispita praksu poštovanja prava na privatnost u KCCG.

Neprofesionalno postupanje službenika policije ispred lokala „Zeppelin” u Podgorici

Građani su građanskoj kontroli policije dostavili dva snimka na kojima je dokumentovano postupanje policije u centru Podgorice, ispred ugostiteljskog objekta "Zeppelin". Savjet je odmah ostvario komunikaciju sa Upravom policije a snimke dostavio

na upoznavanje i dalje postupanje.⁴² Prvi postupak, guranje građanina, bez razloga, je na prvoj minuti, pa zatim na samom kraju, nakon minutaže 1.30 nadalje, udaranje drugog građanina kojeg službenici odvođe jer je lišen slobode. Na drugom snimku, a Policija je pozvana da dodatno provjeri, Savjet nije registrovao nepravilnosti.⁴³

Iz Uprave policije su saopštili da su građani sa snimka vrijeđali i psovali policijske službenike i zato su prema njima primijenjena sredstva prinude te da će, zbog toga što se na snimku vidi jedna radnja prilikom primjene sredstava prinude koja nije primjerena, prema tom policijskom službeniku biti preduzete zakonom propisane mjere i radnje.⁴⁴

Savjet je konstatovao da je Uprava policije saopštila identitet građana ali ne i postupajućeg policijskog službenika i ocijenio da je to propust i potvrda neravnopravnog tretmana.

U zaključku Savjeta se navodi da su građani V.Đ. i F.N. za TV "Vijesti" saopštili da su bili žrtve torture. Navedeno je da je F.N. u jednom trenutku udaralo deset policijskih službenika. "Izašao sam napolje i ruke u džepove sam imao. I na mene je skočilo desetorica. Bili su me (tukli) sve do marice", rekao je V.Đ. za TV "Vijesti". "Pitali su me zašto dižem ruke, da li im prijetim. Počeli su da me udaraju. Rekli su mi da ne smijem da kažem da me policija bila već da sam pao. Kad budeš išao kod doktora ako kažeš policija te izbila imaćeš problema", saopštio je za TV "Vijesti" građanin F.N.⁴⁵

Uprava policije je navela da je, takođe, postupajući po zahtjevu državnog tužioca u Podgorici, pored video snimka, tužilaštvu dostavljena prikupljena dokumentacija, kao i spisak policijskih službenika koji su učestvovali u akciji „Racija“, na ocjenu i dalje odlučivanje. Uprava policije nije dostavila informacije Savjetu ni javnosti o identitetu policijskog službenika za kog su sami utvrdili i javno saopštili da se neprimjereno ponašao. Savjet je javno iskazao nezadovoljstvo pruženim odgovorom, ocjenjujući da se u

---

⁴² Savjet za građansku kontrolu rada policije je preporučio direktoru Uprave policije da službenici policije posjete objekat i kroz ljubazan i povjerljiv razgovor sa menadžmentom i osobljem pokušaju doći do bližih podataka i posebno da zatraže pomoć i pozovu kako bi se ostvarila saradnja sa svim građanima koji žele ukazati na eventualno neprofesionalno postupanje. U tom kontekstu Savjet je podsjetio još jednom na, pozitivno ocijenjen, javni poziv tadašnjeg direktora Uprave policije građanima: "Ujedno ko ristim priliku da pozovem građane da policiji prijave svaki eventualni vid prekoračenja ovlašćenja od strane policijskih službenika jer policija prije svega služi građanima i zadatak joj je da preduzima aktivnosti u interesu građana. Saradnjom sa građanima jačamo međusobno povjerenje i doprinosimo identifikovanju pojedinačnih slučajeva neprofesionalnog ponašanja i njihovom iskorjenjivanju, što sveukupno doprinosi očuvanju ne samo imidža policijske organizacije već i bezbjednosti u cjelini".³⁵

⁴³ Snimci dostupni na <http://kontrolapolicije.me/blog/pojavili-se-i-novi-snimci-navodnog-neprofesionalnog-postupanja>

⁴⁴ <http://www.mup.gov.me/vijesti/182091/Dva-gradanina-sa-snimka-lisena-slobode-jer-su-prethodno-vrijedala-i-psovala-policijske-sluzbenike-zbog-neprofesionalne-radnje-sa.html>

⁴⁵ Više informacija dostupno na ovom linku: <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-vrijedali-i-psovali-nase-sluzbenike-977098>

bitnom razlikuje od javnog saopštenja Uprave policije. U Savjetu je i diskutovana mogućnost da li iza ćutanja Uprave policije, u vezi sa identitetom policijskih službenika, stoji namjera određenih starješinskih struktura da se ta lica ne dovedu javno u vezu i sa drugim javno problematizovanim postupanjima policije.

Savjet se ponovo obratio v.d. direktora Uprave policije ističući da ne vjeruje da je posrijedi relativizacija događaja. Nema potrebe da se Savjetu po koji zna koji put ponavljaju činjenice za koje i ne pokazuje interesovanje, niti je Savjet na bilo koji način osporio aktivnosti policije u vezi sa podnošenjem prekršajnih prijava protiv građana. Uprava policije je javno saopštila, po dostavljenom snimku, da je registrovano neprofesionalno postupanje policijskog službenika i da će isti adekvatno biti procesuiran. Od tada se Savjet interesuje za identitet tog službenika i informaciju o pokretanju disciplinskog postupka. Te aktivnosti su od strane Uprave policije i javno najavljene. Savjet je Upravi policije jasno ukazao da aktivnosti koje preduzima nadležni tužilac nemaju veze, ne utiču niti osporavaju potrebu i obavezu da se utvrdi identitet i pokrene disciplinski postupak.

Pošto je policijska administracija izbjegla da se izjasni, Savjet je odlučio da sa slučajem upozna resornog ministra.

Savjet je konačno ocjenio da su dvojica službenika Interventne jedinice Stanice policije (SP) za Javni red i mir CB Podgorica, nepoznatog identiteta a čije su radnje dokumentovane na snimku, neprimjereno i neprofesionalno postupali prema građanima.

Direktorat za poslove nadzora MUP Crne Gore obavijestio je Savjet da su dobili pojašnjenje iz Uprave policije. CB Podgorica, Odjeljenje bezbjednosti policije, Stanica za JRM je informisala da nisu uspjeli identifikovati policijskog službenika koji je neprofesionalno postupao prema građanima ispred ugostiteljskog objekta „Zeppelin“, kao i da su kritičnom prilikom bili angažovani policijski službenici Intervente jedinice CB Podgorica, tokom sprovođenja službene radnje „Racija“, T.M, M.Z, S.L, K.V, J.L, M.D, S.D, Š.D, Ć.S, Š.A, V.R, M.Ž, R.D, Đ.V, K.G, M.V. i S.L., kao i službenici PJP J.N, Š.A, J.Ž. i T.M, koji su negirali povezanost sa konkretnim događajem. Informacijom se u nastavku podsjeća da je sa događajem upoznat ODT u Podgorici, kod kojeg su policijski službenici dali izjave na okolnosti konkretnog događaja, dok je na okolnosti utvrđivanja odgovornosti policijskih službenika CB Podgorica uzeto 17 izjava iz kojih nije bilo moguće utvrditi odgovornost određenog službenika, kao ni uvidom u video zapis, naveli su u CB Podgorica.

Uprava policije povrijedila pretpostavku nevinosti i pravo na privatnost

Savjet za građansku kontrolu rada policije reagovao je kod direktora Uprave policije, Tima za odnose sa javnošću, zbog činjenice da su mediji uz informaciju da su službenici Uprave policije CB Bar uhapsili grupu lica zbog više krivičnih djela, objavili

njihova puna imena i starost, kao i njihove jasne fotografije (kako stoje u policijskoj stanici) te da je kao izvor fotografije navedena Uprava policije. Savjet je zatražio da informišu o pravnom osnovu za objavu identiteta i pratećih podataka za ova lica kao i fotografiju, i na osnovu kojih je propisa fotografija iz službene dokumentacija CB Bar dostavljena medijima tj. omogućena za distribuciju prema javnosti.

Portparolka Uprava policije je u odgovoru dostavila saopštenje i fotografiju Uprave policije o navedenom događaju, obavještavajući da, saglasno praksi, a što se vidi iz saopštenja i fotografije, Tim za odnose s javnošću Uprave policije nije dao u javnost odnosno medijima poslao saopštenje sa bilo kojim ličnim podatkom lica lišenih slobode, pa samim tim ni imena i prezimena, a na fotografiji koja je poslata medijima se nalaze otuđeni predmeti a ne lica koja su osumnjičena za ovo krivično djelo.

Savjet je, u kontekstu predmetnog slučaja, ostvario komunikaciju i sa redakcijom medija i Uprava policije je obaviještena da je, od strane urednika, naloženo uklanjanje fotografije što je ocijenjeno pozitivnim da medij brzo reaguje i otkloni svoj propust.

Savjet je uz konstataciju da su izvori medija i novinari nepovredivi, na šta je ukazala građanska kontrola policije kroz usvajanje posebnog zaključka u vezi sa postupanjem prema novinarki ND "Vijesti" J.J, konstatovao da prosljeđivanje fotografije iz službenih prostorija CB Bar ukazuje na očigledan nedostatak kapaciteta policijskog službenika odnosno nepoznavanja obaveze da je policija dužna da štiti pravo na privatnost i pravo na pretpostavku nevinosti i da je bilo sasvim nepotrebno da se informacije koje prate uspješno sprovedene aktivnosti, koje su rezultirale razriješenjem više krivičnih djela, dodatno potkrijepljuju fotografijama koje počionice tih djela jasno identifikuju.

Narušavanje bezbjednosne i profesionalne kulture u crnogorskoj policiji registrovali su Savjet za građansku kontrolu rada policije i Unutrašnja kontrola policije kada su, za sada nepoznati, službenici CB Podgorica podijelili na društvenim mrežama snimak ubistva M.K. u Podgorici.⁴⁶

Ćutanje policijskih vlasti u Pljevljima i nesaradnja sa nadzornim tijelima

Za istraživače GA bila je interesantna pritužba trojice građanskih aktivista iz Pljevalja, M.M, B.R. i Lj.L, koji su od Savjeta za građansku kontrolu rada policije zatražili provjeru policijskog postupanja prema njima.

Savjet se kod CB Pljevlja, povodom navoda trojice građana, interesovao za informacije vezane za pozivanje ovih građana na informativne razgovore u smislu da li su dobili

⁴⁶ <http://kontrolapolicije.me/blog/ubistvo-u-podgorici-pokrenut-postupak-provjere-postupanja-policije>;
<http://www.vijesti.me/vijesti/tragaju-za-policajcem-koji-je-podijelio-snimak-ubistva-kruscica-994025>

pisane pozive sa jasnom naznakom razloga pozivanja i informacije vezane za sprovedene radnje poligrafskog testiranja sa posebnim naglaskom da li su policijski službenici imenovanim građanima naveli sve zakonske mogućnosti u vezi te radnje kao i mogućnost da istu mogu i da odbiju.

Načelnik CB Pljevlja nije obezbijedio tražene odgovore koji su u bitnom trebali da rasvijetle policijsko postupanje. Savjet za građansku kontrolu rada policije, juna 2018. godine, ocijenio je da je takav odnos i pristup u CB Pljevlja “neprihvatljiv, neprofesionalan i potpuno izvan konteksta uspostavljenog partnerstva između Savjeta i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore”. Savjet ga je prepoznao i kao “opstrukciju rada građanske kontrole policije i Zakona o unutrašnjim poslovima”. Savjet je zato odlučio da uvaži primjedbe građana, M.M, B.R. i Lj.L, ocjenjujući da policijski službenici prema njima nisu postupili savjesno i profesionalno te da je došlo do povrede prava.

Savjet je ocjenio da su policijski službenici CB Pljevlja, kroz rad na ovom i povezanom predmetu,⁴⁷ pokazali odsustvo profesionalnosti, potrebnog i očekivanog senzibiliteta i povjerenja u postupanju, pa se u Savjetu stekao utisak da je postojala namjera da se dodatno pogoršaju međuljudski odnosi između građana i kompromituje građanska kontrola policije.

GA je registrovala da je Savjet konstatovao da u svom radu od 2005. nije zabilježena slična nesaradnja jednog centra bezbjednosti kako je to, u ovom i povezanom slučaju, pokazao CB Pljevlja. Savjet je pozvao v.d. direktora Uprave policije i ministra unutrašnjih poslova da se odgovorno postave prema toj činjenici i odlučno doprinesu uvažavanju građana Crne Gore u ime kojih Savjet obavlja svoju zakonsku obavezu.

Monitoring jedinica za boravak zadržanih lica

GA je u prethodne dvije godine vršila redovan monitoring policijskih stanica. posjete smo izvršili sledećim policijskim stanicama u sledećim gradovima: Podgorica, Nikšić, Budva, Bar, Bijelo Polje, Kotor i Ulcinj. Na osnovu naših podataka, u posmatranom periodu nije bilo radova na unaprijeđenju uslova pritvorskih prostorija. Najveći problemi ostaju prostorni kapaciteti u brojnim stanicama policije i ostvarivanje prava na šetnju i ishranu za lica koja su lišena slobode.

Uočili smo praksu da u svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti građani ostaju u policijskom pritvoru tokom noći i tek sutri dan budu sprovedeni državnom tužilaštvu na saslušanje. Iz policije nam je saopšteno da oni samo postupaju po nalogu tužilaštva.

---

⁴⁷ http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Dokument_03.April_.2018-Zaklju%C4%8Dak%20-%20Miroslav%20Drobnjak.pdf

Pojedine policijske stanice nemaju pokrivena sve prostorije i hodnike video nadzorom. Takođe, zbog brojnih propusta koje smo uočili u radu službenika Uprave policije neophodno je da se video nadzor uvede i kamere postave na automobilima i uniformama policijskih službenika. Na ovaj način bi se dodatno pratile sve situacije i pouzdanije provjeravale optužbe od strane građana. U gotovo ni jednoj policijskoj stanici nije bilo vidno istaknuto uputstvo i plan evakuacije u slučaju vanrednih situacija.

Takođe, službenici nijesu prolazili obuke za prvu pomoć, za rukovanje protiv požarnim aparatima, za postupanje sa ranjivim grupama i slično. Zadržana lica od strane policije na duže od 24 sata nemaju jedan potpuni, znatno veći od sendviča što je u skladu sa preporukama CPT. Niti je licima koja su lišena slobode u policijskom pritvoru 24 sata ili više omogućeno vježbanje i šetnja napolju svakog dana. Na kraju primijetili smo da gotovo ni u jednoj stanici policije koju smo posjetili nema prostorije za skladištenje predmeta koji se oduzimaju od građana. Na ovaj problem su ukazali i sami službenici jer su kazali da ne postoji prostorija za odlaganje predmeta i da im to pravi probleme u radu jer nemaju gdje da odlažu oduzete predmete. U nekoliko kancelarija su bili predmeti koji su oduzeti, poput bicikala, tehnike, garderobe i kišobrana.

Tokom 2017. godine, GA je registrovala i aktivnosti građanske kontrole policije u vezi sa monitoringom policijskih prostorija za boravak zadržanih lica u Herceg Novom, Kotoru, Tivtu i Budvi.

Savjet za građansku kontrolu rada policije je izdao uglavnom pozitivne i pohvalne ocjene o stanju u prostorijama za policijski pritvor. Konstatovano je da prostorije funkcionišu, uz ograničenje starosti objekta, u skladu sa CPT standardima.

U slučaju Herceg Novog utvrđeno je da stepenište koje vodi od ulaska u zgradu CB do prostorija za zadržavanje nije pokriveno video nadzorom. U Tivtu je utvrđeno da postoji problem pri upotrebi česme, tako što dolazi do manjeg sakupljanja vode na podu obije prostorije. Kada je riječ o policijskom pritvoru u Kotoru, Savjet je izdao preporuku da se pristupni hodnik kroz koji se dolazi do prostorija za zadržavanje i kroz koji se pristupa sanitarnim prostorijama pokrije video nadzorom jer kamera koja je postavljena u holu, kod dežurne službe, taj prostor ne može kvalitetno pokriti ukoliko se zatvore vrata od prostorija za zadržavanje. Realizacijom ove preporuke unaprijeđuje se bezbjednost zadržanih lica ali i štiti integritet policijskih službenika posebno u situacijama kada se dešavaju, ne tako rijetki, primjeri namjernog samopovređivanja građana kojima je donijeto rešenje o zadržavanju. Savjet nije imao nijednu primjedbu u vezi sa funkcionisanjem policijskog pritvora u CB Budva i poštovanjem CPT standarda.

Savjet je izdao preporuku Upravi policije i MUP-u Crne Gore da se u najkraćem roku otklone utvrđeni nedostaci. MUP Crne Gore je, što je pohvalno, relativno brzo odgovorilo na izdate preporuke uvažavajući većinu njih.⁴⁸

Preporuka: Zbog uočene prakse da tužilaštvo ne saslušava građane nakon 22:00 h preporučujemo da tužilaštvo promijeni praksu i da bez obzira u kom dijelu dana dođe do lišavanja slobode, građane saslušava bez odlaganja, kako bi se izbjeglo da građani provode cijelu noć u prostorijama policije.

Preporuka: Potrebno je da svi hodnici, stepeništa i druga mjesta kojima se sprovodi lice lišeno slobode budu pokrivena nadzornim kamerama. Konkretno Monitoring tim ponavlja preporuku da bude video nadzorom pokriveno stepenište koje vodi ka prostorijama za zadržavanje.

Preporuka: Neophodno je da se donese plan/uputstvo postupanja u slučaju požara i drugih vanrednih situacija i da se ono učini dostupni svima koji se mogu nalaziti u prostorijama stanice policije. Takođe, neophodno je da se nakon toga organizuje obuka za službenike iz oblasti zaštite od požara, prve pomoći i postupanja sa ranjivim kategorijama stanovništva.

Preporuka: Potrebno je da se obezbijedi najmanje jedan potpuni obrok svaki dan, znatno veći od sendviča što je u skladu sa preporukama CPT.

Preporuka: U skladu sa preporukama CPT licima koja su lišena slobode u policijskom pritvoru 24 sata ili više trebalo bi biti omogućeno vježbanje napolju svakog dana.

Preporuka: Potrebno je da se obezbijedi prostorija za skladištenje predmeta koji se oduzimaju od građana i da svi oduzeti predmeti budu označeni brojem predmeta.

Bolja zaštita od policijske torture: Inicirano uspostavljanje posebnog programa za poravnanja

---

Savjet za građansku kontrolu rada policije usvojio je, sredinom aprila 2018. godine, poziv i preporuku Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP) Crne Gore da se razmotri uspostavljanje posebnog programa za takozvana pravedna i prijateljska poravnanja iz kojeg bi se osigurala brža i kvalitetnija zaštita ljudskih prava građana ali i policijskog integriteta.

---

⁴⁸ Za detalje pogledati str.174-76 u knjizi, autora A.S.Zeković i Z.Baćović, "Građanski nadzor i jačanje integriteta crnogorske policije"; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/GRA%C4%90ANSKI%20NADZOR%20I%20JA%C4%8CANJE%20INTEGRITETA%20CRNOGORSKE%20POLICIJE.pdf>

Savjet je, usvajajući preporuku, ocijenio da bi to mogla da bude i konkretna aktivna mjera za ispravljanje povreda ljudskih prava i zaštitu i dalji razvoj policijskog integriteta. Poznato je da je naknada štete regulisana zakonom, ali je na Savjetu za građansku kontrolu rada policije često diskutovano koliko je važno da se posljedice kompromitovanog policijskog postupanja što prije zaustave i otklone, kako po integritet građanina tako i Policije u cjelini. Postupci u kojima žrtve pokušavaju ostvariti pravo na materijalnu odštetu i moralnu rehabilitaciju traju godinama. U toj borbi za svoja prava, žrtve se ponovo viktimizuju, a samo pravo obesmišljava i često odlukom suda bude i uskraćeno. Sve to vrijeme, ti predmeti su i javno eksponirani što kontinuirano podsjeća javnost na problematizovane policijske operacije i aktivnosti, ocijenila je građanska kontrola policije.⁴⁹ Program je važan zbog građana koji nijesu u prilici, iz različitih razloga i barijera da pokrenu postupak (siromaštvo i socijalni status, nepoznavanje pravnih procedura i sistema, strah od policijskih službenika koji su i dalje u aktivnoj službi, nedovoljno povjerenje u dostupnost pravde, ...).

Program osim što suštinski i na vrijeme čuva i štiti policijski integritet i potvrđuje riješenost države da efikasno štiti ljudska prava i slobode i otklanja posljedice povreda nastalih postupanjem policije on je i u ekonomskom interesu, jer je razumljivo da će one, izvan sudskog postupka, biti značajno niže i skromnije a na osnovu saglasnosti i zaključenog sporazuma predstavljace pravednu satisfakciju za povrede i pretrpljene patnje.⁵⁰ Sa usvojenim pozivom i preporukom MUP-a Crne Gore upoznati su parlamentarni odbor za ljudska prava i slobode, predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore i Predsjednik Crne Gore.⁵¹

Identifikacija službenika policije

Uprava policije godinama odbija da ispoštuje preporuke CPT-a u pogledu unaprijeđenja identifikacije svojih službenika, kako bi se konačno preduprijedile bro-

⁴⁹ Kroz uspostavljanje programa, rezervisanja određenog novčanog iznosa u državnom budžetu, pozicija MUP Crne Gore, pomoglo bi da se ne vode dugotrajni sudski postupci, koji i povećavaju troškove kako za žrtvu tako i za državu, a reakcija Vlade bila bi brža i djelotvornija a sporazum između MUP-a Crne Gore i građanina, kojem je policija povrijedila prava i slobode, zaključivao bi se na osnovu prethodnog mišljenja i nalaza nadzornih tijela MUP-a Crne Gore, Savjeta za građansku kontrolu rada policije i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Ukoliko ponuđena naknada za građanina nije zadovoljavajuća preostaje mu zaštita prava redovnim sudskim putem - navedeno je u preporuci Savjeta za građansku kontrolu rada policije: Pogledati na: <http://www.kontrolapolicije.me/blog/uspostaviti-poseban-program-za-poravnanja-kako-bi-se-efikasnije-otklonile-posljedice-povreda>

⁵⁰ Pravni osnov za obeštećenja postoji kroz naša ustavna i zakonska rješenja jer je odgovornost državnih organa za štetne posljedice nastale tokom vršenja svojih javnih funkcija. Slična rješenja u sistemu već na određeni način postoje. Recimo, građani koji su neosnovano lišeni slobode prije sudske zaštite svojih prava imaju mogućnost tj. pokušavaju da zaključe odgovarajući sporazum sa Ministarstvom pravde, pa u tom kontekstu, po istom principu, korisno bi bilo istu praksu uspostaviti i za Ministarstvo unutrašnjih poslova - pojasnili su u Savjetu; Ibid

⁵¹ Odbor za ljudska prava i slobode Crne Gore na svojoj 19. sjednici, od 15.05.2018, upoznao se sa preporukom koju je građanska kontrola policije uputila MUP Crne Gore.

jne situacije u kojima postupajući policijski službenici ostaju nekažnjeni zato što je nemoguće izvršiti identifikaciju.⁵²

Problem je naročito postao eksponiran tokom i nakon opozicionih i građanskih protesta 2015. godine kada je više desetina slučajeva policijske brutalnosti ostalo nerasvijetljeno. S tim u vezi, preporuke Upravi policije izdali su i Ombudsman i Savjet za građansku kontrolu rada policije.

Krajem marta 2018. godine, NVO "Akcija za ljudska prava" (HRA) uputila je pismo ministru unutrašnjih poslova ukazujući na to da "važeci zakon i novi podzakonski akti još uvijek ne garantuju da će policijski službenici koji zadatke mogu izvršavati prikrivenog lica (sa maskama ili kapama "fantomkama") nositi odgovarajuće oznake koje će omogućiti njihovu laku identifikaciju.

Iz MUP-a Crne Gore je najavljeno da će novim Pravilnikom biti propisano da se na uniformi službenika SAJ i PJP mora naći odgovarajuća identifikacija - natpis sačinjen od slovne i brojne kombinacije koja će omogućiti kasniju identifikaciju policijskog službenika. Savjet za građansku kontrolu rada policije je ocijenio da je to istorijski važan korak prema građanima Crne Gore koji ruši policijsku kulturu koja je do sada potpuno ograničavala demokratski nadzor i tužilačke istrage i generisala negativna raspoloženja u javnosti prema policiji.

Tim GA takođe podržava ovu najavu iz MUP-a Crne Gore cijeneći važnim da, u nastavku, podsjeti na najreprezentativne slučajeve potpunog odsustva djelotvornih istraga policijske brutalnosti i zlostavljanja. U tom cilju, GA posebno preporučuje da se konsultuje dokument „Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: Oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja“ koji su zajednički publikovali državne institucije, organi i NVO.⁵³

Slučajevi u kojima je izostala djelotvorna istraga prekoračenja ovlašćenja uglavnom zbog nemogućnosti identifikacije postupajućih policijskih službenika

Slučaj Milorada Martinovića - Prebijanje Milorada Martinovića dokumentovano je na video zapisu i na njemu je vidljivo da više od 15 policijskih službenika učestvuje u incidentu.⁵⁴ Martinović je zadobio teške tjelesne povrede a njegovo motorno vozilo je potpuno uništeno. Državno tužilaštvo pokrenulo je istragu i lišilo slobode dva policijska službenika. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore konstatovao je da su postupanjem službenika Uprave policije u konkretnom slučaju, povrijeđena prava

⁵² [https://www.hraction.org/wp-content/uploads/2018/03/Pismo.pdf](https://www.hrraction.org/wp-content/uploads/2018/03/Pismo.pdf)

⁵³ Knjiga "Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja", grupa autora i izdavača, urednik mr Aleksandar Saša Zeković, dostupna na ovom linku: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizicki%20integritet.pdf>

⁵⁴ Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=hmRQ4lTYz6g>

građanina Martinovića. „Naime, više službenika Uprave policije je dana 24. oktobra 2015. godine, oko 23 sata, u ulici Jovana Tomaševića u Podgorici primijenilo prekomjernu fizičku silu i gumenu palicu prema građaninu Miloradu Martinoviću dok je ležao na asfaltu u bespomoćnom položaju, nemoćan za bilo koju vrstu otpora, udarajući ga po čitavom tijelu. Tom prilikom građanin je zadobio veliki broj udaraca i nanijete su mu teške tjelesne povrede. U postupanju službenih lica Uprave policije prema građaninu M. Martinoviću, sadržani su svi elementi nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: učešće službenih lica, namjera kažnjavanja (za pretpostavljeno učešće u incidentima na javnom okupljanju koje je prethodilo), bespomoćnost žrtve i intenzitet nanijetog bola“.⁵⁵ Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da je došlo do očigledno prekomjerene upotrebe sile policijskih službenika u konkretnoj intervenciji, da su policijski službenici prema građaninu Martinoviću postupali neprofesionalno, da su prekoračili službena ovlašćenja i da je isti podvrgnut mučenju, nečovječnom i ponižavajućem tretmanu, pa je tom prilikom došlo do teškog povređivanja i uništavanja njegovog motornog vozila.

Tužilaštvo je samoinicijativno formiralo predmet na osnovu objavljenih snimaka na portalima. Rezultat aktivnosti tužioca u konkretnom slučaju je pokretanje postupka protiv dvojice policijskih službenika koji su priznali da su primijenili silu prema Martinoviću. Tužilac je dvojicu policijskih službenika, B.G. i G.Z, optužio za izvršenje krivičnog djela mučenje iz člana 167 st. 2 u vezi sa st. 1 Krivičnog zakonika. Optuženi se terete i zbog nanošenja teške tjelesne povrede i uništenja automobila građanina Martinovića.

Prvostepenom presudom Osnovnog suda u Podgorici službenici policije B.G. i G.Z. su osuđeni na po godinu i pet mjeseci zatvora za prebijanje Martinovića ali su oslobođeni optužbe da su, nakon prebijanja, oštetili Martinovićevo vozilo.

ODT u Podgorici se, maja 2018. godine, žalilo na presudu, ocjenjujući da “odmjerene kazne promovisu nekažnjivost učinilaca, ohrabruju mučenje i zlostavljanje, krše međunarodne standarde ljudskih prava i ozbiljno dovode u sumnju kapacitet pravosuđa da se uspostavi vladavina prava”.

Ombudsman je u konkretnom slučaju utvrdio da je došlo do nedozvoljene, neopravdane i nesrazmjerne upotrebe sredstava prinude od strane policijskih službenika nad građaninom Martinovićem u obimu koji nema zakonskog opravdanja. Zaštitnik je dao preporuke: (1) da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Uprava policije preduzmu mjere za identifikaciju i utvrđivanje odgovornosti svih policijskih službenika koji su dana 24. oktobra 2015. godine prema građaninu Martinoviću primijenili prekomjernu fizičku snagu i gumenu palicu, nanijeli teške tjelesne povrede i oštetili njegovu imovinu i (2)

da Ministarstvo unutrašnjih poslova preduzme potrebne mjere da se obezbijede preduслови za identifikaciju policijskih službenika, u skladu sa preporukama CPT-a.⁵⁶

Po preporuci se nije postupilo u ostavljenom roku, a ni nakon pet mjeseci po isteku roka, pa je Zaštitnik 31. maja 2016. godine podnio krivičnu prijavu Vrhovnom državnom tužiocu protiv Radosava Lješkovića, službenog lica - komandanta SAJ-a - zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo zloupotrebljavajući službeni položaj nevršenjem svoje službene dužnosti i ometanjem sprovođenja pravde.⁵⁷

Osnovni sud u Podgorici osudio je Lješkovića 24. januara 2017. godine na kaznu zatvora od pet mjeseci zbog prikrivanja pripadnika SAJ-a koji su pretukli više građana tokom protesta u oktobru 2015. u Podgorici. kako se u medijima navodilo, Lješković je kaznu izdržavao u bolnici.⁵⁸

Ustavni sud Crne Gore usvojio je ustavnu žalbu građanina Martinovića, podnijetu preko NVO "Akcija za ljudska prava" (HRA), i utvrdio da je žrtva kršenja Ustava Crne Gore i Evropske konvencije o ljudskim pravima, kako zbog samog mučenja koje je preživio od policije, tako i zbog toga što državno tužilaštvo nije djelotvorno istražilo taj događaj od 24. oktobra 2015. godine.⁵⁹

Slučaj Gojka Raičevića - Nakon protesta 24. oktobra 2015, novinara Gojka Raičevića udario je policijski službenik što je dokumentovano i na video zapisu. Napad na Raičevića osudio je i Savjet Evrope koji je podsjetio da je isti bio meta napada, prebijanja i hapšenja od strane crnogorske policije i dva dana ranije. U izvještaju se navodi da je u prvom slučaju, 17. oktobra, policija fizički napala Raičevića koji je bio uhapšen u ranim jutarnjim satima dok je pratio privođenje opozicionih poslanika. Zatim, napad na Raičevića desio se 18. oktobra kada mu je jedan policijski službenik prijetio iz vozila u prolazu. Treći napad na Raičevića dogodio se 24. oktobra, kada je izvještavao o policijskom razbijanju opozicionog skupa ispred Skupštine Crne Gore. Raičevića je tada s leđa, pendrekom udario policajac. Desetak minuta kasnije iz jednog policijskog vozila, kom su se na video snimku vidjele tablice, izašao je maskirani pripadnik specijalnih jedinica i zadao više udaraca Raičeviću.⁵⁹ Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da je došlo do neprimjerene upotrebe sile nad građaninom Gojkom Raičevićem koji nije pružao otpor. Savjet je zahtijevao od Uprave policije da se objavi identitet postupajućeg policijskog službenika, kao i informacije o njegovom proce-

⁵⁶ *Strane 33-39, knjiga "Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja", grupa autora i izdavača, urednik mr Aleksandar Saša Zeković, Podgorica, 2016, dostupna na ovom linku: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizički%20integritet.pdf>*

⁵⁷ *Ibid*

⁵⁸ *Za pojediniosti i detalje konsultovati stranice 39-44, <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizički%20integritet.pdf>*

⁵⁹ *Saopštenje HRA povodom odluke Ustavnog suda dostupno na ovom linku: <http://www.hracion.org/?p=13993>*

suiranju. Tužilaštvo je pokrenulo istragu u konkretnom slučaju. Međutim, još uvijek nije identifikovan policijski službenik koji je nezakonito upotrijebio silu.⁶⁰

Slučaj M.R. - Građanin M.R. iz Igala, Herceg Novi, penzionisani službenik MUP-a Crne Gore, preko NVO "Građanska alijansa", podnio je pritužbu Savjetu za građansku kontrolu policije. Građanin M.R. (1949) prijavio je da su ga policijski službenici izudarali nakon protesta, 24. oktobra 2015, pendrekom po cijelom tijelu i pri tom mu nanijeli povrede na ruci. Iz Uprave policije su kazali da nemaju informacije o tome da su službenici policije prema građaninu M.R. primjenjivali sredstva prinude, niti da je isti zadobio povrede. Savjet za građansku kontrolu rada policije je zaključio da postupanje prema M.R. nije bilo profesionalno. Na osnovu saznanja GA, tužilaštvo je formiralo predmet po ovim navodima i izviđaj je u toku.⁶¹

Slučaj V.D. - Građanin V.D. (1938) prijavio je da je tokom protesta zadobio povrede koje su mu nanijeli policijski službenici. Naime, izabrani doktor mu je kazao da su povrede koje je zadobio na nogama od gumenih metaka. U medicinskom izvještaju konstatovano je da se sa unutrašnje strane desne natkoljenice vidi nagnječenje dimenzija 3x8 cm, plavičaste sredine sa zelenim haolom u čijem se centru vide dva kružna defekta epiderma u prečniku oko 1 cm. Uprava policije je demantovala da je upotrebljavala gumene metke. Međutim, u dopisu Savjetu Evrope MUP je naveo da su gumeni meci ipak korišteni, u slučaju da se izbjegne direktan kontakt i fizički sukob sa demonstrantima. V.D. je penzioner i povrede je zadobio prilikom napuštanja mjesta protesta, dok je leđima bio okrenut policiji. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je u konkretnom slučaju došlo do neprofesionalnog postupanja službenika policije i povrede prava. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice formiralo je predmet po krivičnoj prijavi koju je podnio oštećeni, gdje je GA pružila besplatnu pravnu pomoć. Po naredbi tužilaštva, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje i dat je nalog policiji da preduzima mjere i radnje na identifikovanju izvršilaca ovog djela. Do danas, izvršilac nije identifikovan.⁶²

Slučaj Ž.L. - GA podnijela je Savjetu za građansku kontrolu policije pritužbu povodom postupanja policije prema građaninu Ž.L. iz Podgorice tokom građanskih političkih protesta, u oktobru 2015. godine, u Podgorici. Građanin Ž.L. (1969) je istakao da je bio u lokalnu zajedno sa građanima V.P. i I.P. u noći protesta na Pobrežju. U intervalu

⁶⁰ Strana 30, "Ljudska prava lica lišenih slobode u Crnoj Gori", ur. Milan Radović; GA, 2017, <http://www.gamn.org/images/docs/cg/ljudska-prava-lica-lisenih-slobode.pdf>

⁶¹ Postupanje policije prema novinaru Raičeviću detaljno je predstavljeno na stranama 11, 14-15 i 45-47- u knjizi "Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja", grupa autora i izdavača, urednik mr Aleksandar Saša Zeković, Podgorica, 2016, dostupna na ovom linku: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizicki%20integritet.pdf>

⁶² Za detalje konsultovati strane 101-04; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizicki%20integritet.pdf>

između 22:45 i 23:00 časa, grupa policijskih službenika (najmanje deset pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ)) su ih pretukli ispred jednog kafića, pošto su policajci od njih tražili da izađu. Ž.L. je kazao da nije pružao otpor i da je ispoštovao sva naređenja koja je dobio od policijskih službenika. Na kraju, policijski službenici ih nijesu priveli nego su ih ostavili povrijeđene, što jasno ukazuje na sumnjivu upotrebu policijskih ovlašćenja u ovom slučaju. U medicinskoj dokumentaciji koju je Ž.L. dostavio GA, piše da je Ž.L. saopštio da je u noći protesta zadobio više udaraca od članova SAJ-a po glavi, rukama, desnoj nozi i leđima. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da su pripadnici SAJ-a u konkretnom slučaju prema Ž.L. postupali degradirajuće, na neprofesionalan i nezakonit način, ozbiljno povređujući njegovo ljudsko dostojanstvo i fizički integritet. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika, u kafe baru "Rio". Dana 27. novembra 2015. godine, tužilac je saslušao oštećenog Ž.L. Po naredbi tužioca, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje. Policiji je dat nalog da preduzima mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela. Do danas, izvršilac nije identifikovan.⁶³

Slučaj R.P. - Građanin R.P. je preko GA podnio Savjetu za građansku kontrolu policije pritužbu zbog postupanja policije. Građanin R.P. (1978) učesnik je demonstracija održanih u Podgorici 24. oktobra 2015. godine. Pošto je, kao sredstvo prinude, upotrijebljen suzavac razbježao se sa ostalim građanima. Dok je bježao, na početku ulice Slobode, sustiglo ga je i oborilo policijsko vozilo (džip). Potom su ga pretukli policijski službenici koji su izašli iz drugog policijskog vozila (kombija) usled čega su nastale određene povrede koje su potvrđene priloženim fotografijama i medicinskom dokumentacijom. Savjet za građansku kontrolu rada policije konstatovao je zabrinjavajuće postupanje policijskih službenika i grubu povredu ličnog dostojanstva građanina R.P.

Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet po krivičnoj prijavi koju je GA podnijela u okviru besplatne pravne pomoći zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika. Dana 25. decembra 2015. godine, tužilac je saslušao oštećenog građanina. Po naredbi tužioca, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje.

Policiji je dat nalog da preduzima mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela. Do danas izvršilac nije identifikovan.⁶⁴

Slučaj građanke B.R. - Građanka B.R. (1943), prijavila je da je zadobila povrede koje su joj nanijeli policijski službenici. Naime, B.R. je saopštila da je krenula kući prije nereda zbog toga što više nije mogla da stoji na protestima. Kada je stigla do „T-com“ zgrade

---

⁶³ Konsultovati strane 85-90;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20ofizicki%20integritet.pdf>

⁶⁴ Konsultovati strane 57-59;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20ofizicki%20integritet.pdf>

bila je sama. Htjela je da pozove taksi da ide kući. Tada joj je iz pravca stare zgrade Vlade doletjela „bomba“ od koje je zadobila povrede. Povrede su registrovane u nalazima. Nakon toga joj je pomogao njoj nepoznati građanin. Medicinskim nalazom registrovano je sljedeće: povreda lijeve potkoljenice nepoznatim predmetom. Vidljive dvije ekskorijacije na prednjoj strani srednje trećine lijeve potkoljenice, dimenzije oko 3 cm u prečniku, u krustoznom stadijumu, sa okolnim hematomom. Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da postoje elementi povrede prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Osnovno državno tužilaštvo formiralo je predmet i izviđaj je i dalje, od 2015. godine u toku.⁶⁵

Slučaj građanke R.P. - Građanka R.P. (1948) bila na protestima, 17. oktobra 2015. godine ispred Skupštine Crne Gore. U jednom trenutku, grupa policijskih službenika primijenila je sredstva prinude i to snagu, a jedan policijski službenik ju je udario štitom, nakon čega je pala i zadobila povrede. Medicinski nalaz je sljedeći: povreda oba koljena, desnog lakta, desne šake i grudnog koša. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je policijski službenik postupio prema građanki R.P. bez obazrivosti i poštovanja dostojanstva ličnosti i primijenio mjere koje nijesu bile neophodne za profesionalno obavljanje policijskog posla. Tužilaštvo je ovaj slučaj ispitivalo ali nijesu poznate informacije o rezultatima istrage.⁶⁶

Slučaj nezakonitog lišavanje slobode M.P, Ž.B, F.P. i malodobnog M.B. - Četvorica građana su, po obraćanju GA, saopštili da su nezakonito lišeni slobode u noći između 24. i 25. oktobra 2015. godine. Službenici policije su ih lišili slobode ispred porodičnih kuća i isti nisu ni bili učesnici protesta. GA je u konkretnom slučaju pružala besplatnu pravnu pomoć. Sud za prekršaje u Podgorici donio je rješenje i oslobodio četvoricu građana optužbi da su ometali i omalovažavali službenike policije.⁶² Savjet za građansku kontrolu rada policije je u konkretnom slučaju utvrdio, usvajajući grupno mišljenje na sjednici od 9. februaru 2016. godine da u najvećem broju slučajeva, postoje elementi povrede prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Savjet je posebno prepoznao neprofesionalno postupanje pojedinih policijskih službenika iz Centra bezbjednosti Bijelo Polje zbog čega je pozvao Upravu policije da pristupi njihovoj dodatnoj edukaciji i senzibilizaciji za profesionalno postupanje i senzibilisaniji pristup prema građanima. Tužilaštvo je ovaj slučaj ispitivalo ali nijesu poznate informacije o rezultatima istrage.

Slučaj prebijanja građana D.Š, M.R. i A.R. iz Kolašina - Građani D.Š, M.R. i A.R. iz Kolašina, učestvovali su na protestu 24. oktobra 2015. Kada su krenuli vozilom za Kolašin,

⁶⁵ Strane 68-70, knjiga "Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlašćenja", grupa autora i izdavača, urednik mr Aleksandar Saša Zeković, Podgorica, 2016, dostupna na ovom linku: <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizički%20integritet.pdf>

⁶⁶ Konsultovati strane 79-82;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizički%20integritet.pdf>

pripadnici SAJ-a su ih presreli automobilom „Hamer“. Iz vozila je izašlo više policijskih službenika koji su ih pretukli i demolirali njihov automobil. Građani su pretrpjeli povrede koje su navedene u medicinskoj dokumentaciji i fotografijama. GA je pružila besplatnu pravnu pomoć. Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da su policijski službenici u konkretnom slučaju grubo povrijedili lično dostojanstvo ovih građana, te da su silu upotrijebili nezakonito i bez opravdanog osnova prema građanima koji nijesu pružali nikakav otpor. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice formiralo je predmet i pokrenulo istragu. Po naredbi tužioca, izvršena su sudsko medicinska vještačenja. Na osnovu naših informacija do danas izvršioci nijesu identifikovani.⁶⁷

Slučaj nezakonitog hapšenja građanina M.M. - Građanin M.M. (1988) prijavio je GA da su ga policijski službenici nezakonito lišili slobode u noći protesta 24. oktobra 2015. godine. On je kazao istraživaču GA da nije bio na protestima, ali da ga je policija lišila slobode kada je nosio vodu svom prijatelju. Prema njegovim riječima, ni na koji način nije remetio javni red i mir. S druge strane, policija ga je optužila za omalovažavanje policijskih službenika. Sud za prekršaje, oslobodio je M.M. krivice jer nije dokazano da je učinio prekršaj za koji je protiv njega policija podnijela zahtjev za vođenje prekršajnog postupka. Savjet je u grupnom mišljenju, usvojenom 9. februara 2016. godine, utvrdio da, u najvećem broju slučajeva, postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice je istraživalo ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.⁶⁸

Slučaj građanke Lj.S. - Građanka Lj.S. (1976) iz Podgorice prijavila je da su joj nanijete povrede tokom protesta, od strane nepoznatih lica koja su imala crne uniforme, a da je u neposrednoj blizini na udaljenosti od samo nekoliko metara bila policija koja nije intervenisala, spriječila ih ili joj kasnije ukazala pomoć. Jedno lice iz ove grupe uperilo je pušku i pogodilo je u nogu, a drugo lice je ispalilo suzavac iz istog pravca. Nakon toga je osjetila gušenje i zamaglio joj se vid. Povreda na nozi je registrovana u medicinskoj dokumentaciji i priložene fotografije povrede. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je u konkretnom slučaju došlo do neprofesionalnog postupanja i povrede prava. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.⁶⁹

Slučaj građanina V.L. - Građanin V.L. (1956), podnio je pritužbu GA da je, 24. oktobra 2015. godine, zadobio povrede od strane policije tokom protesta ispred Skupštine Crne Gore, iako nije pružao nikakav otpor. On je istakao da je zadobio povrede lijeve ruke i lijeve noge. Kazao je da su ga nakon što je pogođen i pošto je pao na zemlju, nekoliko

⁶⁷ Konsultovati strane 82-85;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

⁶⁸ Konsultovati strane 116-119;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

⁶⁹ Pogledati strane 71-74; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

momaka povukli i pomogli mu da napusti mjesto incidenta. Bilo mu je muka i nije znao da li je gubio svijest. On je iz Sutomora i na protestu je bio sa porodicom. Kada su se svi okupili kod automobila pošli su kući. Krv mu je točila iz ruke i noge i iste noći je pošao u hitnu pomoć, gdje su konstatovane povrede a pružena mu je i ljekarska pomoć. Tom prilikom izvađena su dva strana tijela iz njegove ruke. U nozi i ruci još uvijek ima stranih tijela i čeka hirušku intervenciju. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da u konkretnom slučaju postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.⁷⁰

Slučaj građanina Đ.Š. - Građanin Đ.Š. (1992) iz Podgorice saopštio je da su ga policijski službenici pretukli 17. oktobra 2015. Naime, Đ.Š. je kazao da ga je više policijskih službenika tuklo a da je sve počeo jedan policijski službenik, koji nije prije toga ostvario nikavu komunikaciju s njim, već ga je odmah počeo udarati. Zatim ga je tuklo više policijskih službenika. Đ.Š. je pretrpio teške tjelesne povrede. U medicinskim nalazima piše da je dobio udarac u predjelu glave, hematom 4x4 cm, otok i bolnu osjetljivost desnog ramena, otok i bolnu osjetljivost desnog lakta, hematom i ekzorijaciju u predjelu zadnje strane zgloba lakta 5x3cm, ekzorijaciju u predjelu lijevog lakta 2x2 cm, u predjelu epigastrijuma 3 paralelne trakaste ekzorijacije dužine po 4 cm, u predjelu srednje trećine desne natkoljenice hematom i ekzorijaciju 3x2 cm, ekzorijaciju u predjelu desne zatkoljene jame 6x2 cm, bol i otok desnog koljena, desno paravertebralno u visini lopatice hematom 30x7 cm, a lijevo u lopatičnoj regiji hematom 20x4 cm, ekzorijaciju 2x2 cm u predjelu lijevog koljena. Građanin Đ.Š. podnio je krivičnu prijavu. GA nijesu poznati rezultati istrage.

Slučaj građanina D.D. - Građanin D.D. kazao je istraživaču GA da su mu 24. oktobra 2015. godine u kasnim večernjim časovima, neposredno nakon okončanja građanskih protesta u centru Podgorice, prilikom vršenja službenih ovlašćenja-obezbjeđivanja skupa, NN lica pripadnici SAJ-a u Kraljevom parku u centru Podgorice prišli dok se mirno kretao kroz park, vraćajući se kući. Tom prilikom pripadnici SAJ-a su upotrijebili fizičku silu i palicu ne dajući mu nikakvo upozorenje. Poslije prvog udarca u predjelu glave, pao je na zemlju naslanajući se desnom stranom na ogradu parka, nakon toga pripadnici policije nastavljaju da ga udaraju palicom i nogama po lijevoj ruci, leđima i glavi. Sve do trenutka dok ga jedan od pripadnika SAJ-a nije povukao za ruku i izvukao iz grupe policajaca, nakon čega mu je pomogao da se udalji na bezbjednije mjesto. D.D. je tom prilikom zadobio povrede ruke, nogu i leđa. Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da je došlo do prekoračenja ovlašćenja. GA je u konkretnom slučaju pružila besplatnu pravnu pomoć. ODT Podgorica formiralo je predmet po krivičnoj prijavi zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika - pripadnika SAJ-a. Iz tužilaštva je saopšteno da je dat nalog da preduzima

⁷⁰ Detaljnije na stranama 94-97;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20zona%20fizicki%20integritet.pdf>

mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela i da je po tom nalogu urgirano. Međutim, izvršilac nije identifikovan.⁷¹

Slučaj građanina B.R. - Građanin B.R. (1972) iz Nikšića obratio se GA sa navodima da su ga službenici policije pretukli nakon protesta 24. oktobra 2015. B.R. je zadobio povrede glave, a kako je kazao od udaraca nogama pukla mu je desna arkada. Uprava policije optužila je B.R. za ometanje i omalovažavanje službenika policije. Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da ponašanje policije u konkretnom slučaju nije bilo profesionalno. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.⁷²

Slučaj Nikole Bajčetića - Nikola Bajčetić, tadašnji odbornik DF-a u Skupštini Glavnog grada Podgorica, osuđen je na tri mjeseca zatvora zbog pokušaja da spriječi policiju da ukloni šatore ispred Skupštine 17. oktobra 2015. Bajčetić je kaznu izdržao u ZIKS-u. Naime, Bajčetić je osuđen jer je vozilom "Reno" probio policijsku patrolu i kordon u Bulevaru Stanka Dragojevića i Bulevaru Svetog Petra Cetinjskog. Bajčetić je saopštio da je to uradio kako bi spasio kolege koje su tukli organi reda. Bajčetić je optužio policijske službenike da su ga nakon toga pretukli, nanijeli mu povrede i demolirali njegov automobil.⁷³ Bajčetić je tom prilikom zadobio povrede po cijelom tijelu, što je registrovano u medicinskim nalazima. Savjet za građansku kontrolu rada policije ustanovio je da je došlo do prekoračenja policijskih ovlašćenja u trenutku kada je putničko motorno vozilo zaustavljeno a građanin Nikola Bajčetić lišen slobode. Savjet je to ustanovio na osnovu video snimka na kom se jasno vidi policijski službenik koji se kretao oko vozila, s lijeva na desno, i po istom, više puta, udario službenom palicom. Na insistiranje Savjeta u odgovoru Uprave policije nije saopšten identitet policijskog službenika koji vrši nedozvoljene radnje. Ombudsman je ocijenio da je postojao zakonski osnov za postupanje policije u pogledu zaustavljanja vozila, njegovog lišenja slobode i privođenja ali da je N.B. bio žrtva lošeg postupanja policijskih službenika i da su policijski službenici prekomjerno primijenili fizičku silu prema njemu, prilikom lišenja slobode i zlostavljali ga - nečovječnim i ponižavajućim postupanjem. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu GA istraga nije dovela do identifikovanja počinitelja.⁷⁴ U građanskoj parnici koju je Bajčetić vodio zbog povreda Osnovni sud u Podgorici dosudio je 3.500 eura Bajčetiću zbog povreda koje je zadobio od pripadnika policije, 17. oktobra 2015, na ovaj način djelimično je usvojen tužbeni zahtjev, koji je iznosio 6300 eura. U obrazloženju presude se navodi da su policijski službenici prekoračili ovlašćenja, te da su Bajčetića

⁷¹ Pogledati strane 75-77; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

⁷² Pogledati strane 112-116; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

⁷³ Snimak dostupan na ovom linku: https://www.youtube.com/watch?v=S_dEc3sXozo.

⁷⁴ Konsultovati strane 21-25 i 131;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20fizicki%20integritet.pdf>

zlostavljali i nehumano postupali. Bajčetić je preko advokata uložio žalbu Višem sudu, jer smatra da je ovaj slučaj jasan, s obzirom na činjenice da sve potkrepljuje ozbiljna i obimna medicinska dokumentacija, snimak na kojem se jasno vidi njegovo prebijanje, izvještaj Zaštitnika ljudskih prava, kao i nalaz i mišljenje sudskog vještaka neuropsihijatra i izvještaj Savjeta za građansku kontrolu rada policije. Bajčetić je pokrenuo i postupak za naknadu materijalne štete. Suđenje za naknadu materijalne štete zakazano je za 11. jun 2018. godine kada će se izvoditi dokazi. Bajčetić je predao i Ustavnu žalbu za nedjelotvornu istragu, u kojoj se navodi da tužilaštvo za skoro tri godine nije uradilo ništa kako bi procesuiralo policijske službenike koji su ga zlostavljali. GA nastavlja da prati slučaj.

Slučaj građanina S.R. - Građanin S.R. (1985) obratio se GA i prijavio da je tokom protesta zadobio povrede koje su mu u Urgentnom centru od strane hirurga konstatovane u vidu osam rana zadobijenih od gelera, od čega su dva strana tijela ostala u lijevoj potkoljenici. Savjet je, u grupnom mišljenju, od 9. februara 2016. godine, utvrdio da postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika.⁷⁵ Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu GA istraga nije dovela do identifikovanja počilaca.

Slučaj građanke V.V. - Građanka V.V. (1942), obratila se GA i saopštila da su je u noći protesta pogodili gumeni meci u nogu i ruku. Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da je došlo do neprofesionalnog postupanja i povrede prava. Savjet je ovaj predmet razmatrao po drugi put nakon što je nezavisni dnevnik „Vijesti“ objavio tekst „Policija gumenim mecima pucala na građane“, u kom je predstavljen dokument MUP-a upućen Savjetu Evrope, povodom slučaja novinara Gojka Raičevića. Tužilaštvo je obaviješteno i o ovom slučaju. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu informacija GA istraga nije dovela do utvrđivanja odgovornosti zbog nezakonitog korišćenja gumenih metaka.⁷⁶

Slučaj u Zlatarskoj ulici - Građani B.V. i M.B. Iz Podgorice prijavili su GA da su prebijeni od strane policijskih službenika nakon protesta 24. oktobra 2015. Građani su zadobili brojne povrede po cijelom tijelu što je registrovano u medicinskoj dokumentaciji. Novinari „Vijesti“ zabilježili su ovaj incident videom koji možete pogledati na ovom linku: <https://www.youtube.com/watch?v=DCeZNEfSdDw>. Savjet za građansku kontrolu rada policije je na sjednici 26. oktobra 2015. godine, zaključio da su postupajući, službenici grubo povrijedili lično dostojanstvo ovih građana. Ombudsman je u mišljenju, od 28. decembra 2015. godine, zaključio na osnovu izjava podnosilaca pritužbe, uvida u izvještaje ljekara, video snimka i svih utvrđenih činjenica i okolnosti, da su

⁷⁵ Konsultovati strane 105-07;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizicki%20integritet.pdf>

⁷⁶ Detaljnije o slučaju pogledati na stranama 91-93; <http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20na%20fizicki%20integritet.pdf>

policijski službenici neopravdano upotrijebili fizičku silu prema ovoj dvojici građana - nečovječnim i ponižavajućim postupanjem i time povrijedili njihova ljudska prava.

Ombudsman je preporučio da Uprava policije bez odlaganja, preduzme mjere za identifikaciju i utvrđivanje odgovornosti svih policijskih službenika koji su primijenili fizičku silu prema ovim građanima. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu informacija GA, istraga nije dovela do identifikovanja i utvrđivanja odgovornosti policijskih službenika.⁷⁷ Ustavni sud je 21. juna 2017. godine usvojio ustavne žalbe i utvrdio da državno tužilaštvo nije djelotvorno istražilo torturu nad građanima B.V. i M.B. Ustavne žalbe u ovom slučaju podnijela je NVO „Akcija za ljudska prava“ (HRA). HRA je obavijestila javnost da je većina sudija Ustavnog suda odbila predlog sudije izvjestioca da Ustavni sud utvrdi da odluka nije izvršena i obaveže Vladu da obezbijedi da Uprava policije saraduje sa državnim tužilaštvom u identifikaciji policijskih službenika koji su odgovorni za torturu nad građanima.⁷⁸

Slučaj građanina D.B. - Građanin D.B. prijavio je da je tokom protesta pogođen nekim predmetom u predjelu noge. Prema njegovom mišljenju, u pitanju je bio suzavac koji se tom prilikom rasprsnuo, jer je osjetio jak nadražaj, kihanje i suzenje očiju. Ostao je da leži na tom mjestu. Pored njega su bila još dva starija čovjeka i jedno lice koje je imalo prsluk sa natpisom „PRESS“. Policija je naišla i privela njega i dvojicu starijih ljudi. U medicinskoj dokumentaciji registrovane su brojne povrede. Protiv građanina D.B. Uprava policije pokrenula je prekršajni postupak pred Sudom za prekršaje u Pogorici, optuživši ga da je zajedno sa dvije starije osobe bacaio kamenice na policijski automobil (marica). GA nema informacije o ishodu ovog postupka kao ni o tome da li je tužilaštvo formiralo predmet u konkretnom slučaju.

Tortura nad građanima X i Y - Naime, građani X i Y prijavili su GA torturu, koju su doživjeli od strane pripadnika SAJ-a. Oni su saopštili istraživaču GA da su u noći protesta sjedjeli u kaficu u Podgorici. Kako su kazali, između 22:45 i 23:00 sata grupa policijskih službenika (najmanje deset pripadnika SAJ-a) su ih pretukli ispred samog kafića, pošto su policajci od njih tražili da izađu. X i Y naveli su da nijesu pružali otpor i da su ispoštovali sva naređenja koja su dobili od strane policijskih službenika. Na kraju, policijski službenici ih nijesu priveli već su ih ostavili povrijeđene, što jasno ukazuje na sumnjivu upotrebu policijskih ovlašćenja u ovom slučaju. X i Y zadobili su teške tjelesne povrede, koje su registrovane u medicinskoj dokumentaciji i fotografijama koje su u arhivi GA. Povrede koje je zadobio X su fraktura nosa, podlivi i modrice u predjelu leđa i gluteusa, a povrede koje je zadobio Y su slomljen prst na četiri mjesta, nagnječenje rebara i hematomi po tijelu i glavi. GA je o ovom slučaju obavijestila sve

---

⁷⁷ Detaljnije o slučaju na stranicama 48-52;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20ofizicki%20integritet.pdf>

⁷⁸ [https://www.hraction.org/2018/01/31/31-1-2018-povodom-poslednje-odluke-ustavnog-suda-u-slucaju-vukcevic-zlatarska-ulica/](https://www.hrraction.org/2018/01/31/31-1-2018-povodom-poslednje-odluke-ustavnog-suda-u-slucaju-vukcevic-zlatarska-ulica/)

institucije. Međutim, građani X i Y su odustali od prijave i zatražili od GA da obustavi sve radnje. Savjet za građansku kontrolu rada policije je ipak nastavio postupak i utvrdio da su prava građana X i Y grubo povrijeđena. Tužilaštvo je upoznato sa ovim slučajem i na osnovu podataka GA pokrenuta je istraga, ali se nije došlo do identifikovanja policijskih službenika i njihovog sudskog procesuiranja.⁷⁹

Preporuke:

- ◆ GA i ovom prilikom ukazuje na višedecenijski problem nemogućnosti identifikacije policijskih službenika koji su maskirani obavljali određene zadatke a pri tome su nezakonito postupali. Komitet porotiv torture Savjeta Evrope (CPT) više je puta ukazao zvaničnoj Crnoj Gori na ovu situaciju ali preporuke, i pored najava, do danas nisu realizovane. Potrebno je bez daljeg odlaganja uvesti odgovarajuće individualne oznake za sve policijske službenika kako bi se omogućila njihova identifikacija.
- ◆ U većini slučajeva, u kojima se registruje ozbilnije prekoračenje policijskih ovlašćenja, koji su prijavljeni državnom tužilaštvu, izostaje djelotvorna istraga što je rezultiralo činjenicom da su počinioci tih krivičnih djela ostali neidentifikovani. GA pozdravlja odluke Ustavnog suda i ocjenjuje ih važnim doprinosom diskusiji o vladavini prava u Crnoj Gori i daljem profesionalnom razvoju policije. Međutim, odluke Ustavnog suda su u priličnoj mjeri relativizovane kod nadležnih tužilaca. ODT u Podgorici je čak i opstruiralo realizaciju odluke Ustavnog suda kroz kašnjenje u podnošenju izvještaja o preduzetim radnjama (primjer odluka u slučaju M. Martinović). Ustavni sud treba pokazati odlučniji i proaktivniji pristup prema poštovanju svojih odluka. Neophodno je dodatno podstaći pristupe unutar državnotužilačke organizacije koji prepoznaju utvrđivanje objektivne i personalne odgovornosti tužilaca za koje je sudskim odlukama utvrđeno da su sproveli nedjelotvornu istragu.
- ◆ Zbog uočene prakse da tužilaštvo ne saslušava građane nakon 22 sata, preporučuje se izmjena te prakse i da tužilac, bez obzira na to u koje doba dana dođe do lišavanja slobode, građanina sasluša bez odlaganja, kako bi se izbjeglo da građani provode cijelu noć u prostorijama policije.
- ◆ Potrebno je poboljšati obrazovanje policijskog službenika o svim aspektima ljudskih prava i za kvalitetniju komunikaciju sa građanima, što se posebno odnosi na saobraćajnu policiju, službenike po javnom redu i miru i one koji su angažovani u jedinici za zadržavanje. Praksa koja se registruje u posljednje tri godine govori da su potrebne konkretne obuke policije o poštovanju dostojanstva, privatnosti i

⁷⁹ Detaljnije o slučaju na stranicama 52-56;

<http://kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20ona%20ofizicki%20integritet.pdf>

integriteta ličnosti, lišavanju slobode, o boljoj pripremi službenika kako ne bi kršili zagarantovana prava građanina na adekvatnu zaštitu kroz aktivno angažovanje advokata od momenta lišenja slobode pa sve do momenta njihovog dovođenja na sud.

- ◆ GA preporučuje Upravi policije da edukaciju svojih službenika sprovodi i kroz pozivanje na praksu prekršajnih sudova i kroz neposredno angažovanje sudija. MUP Crne Gore već je podržalo preporuke Savjeta za građansku kontrolu rada policije s tim u vezi, ali nije poznato zašto se nije pristupilo daljoj realizaciji.
- ◆ GA cijeni da treba podstaći stručnu i političko-parlamentarnu debatu o svrsishodnosti i osnovanosti angažovanja SAJ-a izvan nadležnosti definisanih Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MUP-a Crne Gore.
- ◆ GA je registrovala da je u nekoliko primorskih opština bilo određenih, manjih, aktivnosti na unaprijeđenju uslova u policijskim prostorijama za zadržavanje. MUP Crne Gore najavio je i ozbiljnije rekonstrukcije tih prostorija, poput onih u OB Kotor. Uslovi za boravak zadržanih lica u policijskom pritvoru naročito su poboljšani i unaprijeđeni nakon preporuka CPT-a iz 2008. ali u pojedinih stanicama policije dalja poboljšanja su uslovljena starošću i tehničkim ograničenjima takvih objekata. I pored tih ograničenja potrebno je da svi hodnici, stepeništa i druga mjesta kojima se sprovodi lice lišeno slobode budu pokrivena nadzornim kamerama. GA u praksi registruje i dalje nerazumijevanje CPT standarda u pogledu prava na kvalitetan obrok i šetnju za lica koja su u dužem zadržavanju. To je potrebno poboljšati. GA ocjenjuje da je od posebne važnosti da Ombudsman, Savjet za građansku kontrolu policije, Direktorat za poslove nadzora MUP Crne Gore i NVO nastave sa kontinuiranim nadzorom policijskog pritvora kako bi se garantovala i stalno unaprijeđivala bezbjednost zadržanih lica i integritet policijskih službenika.
- ◆ Potrebno je da se u svim stanicama policije obezbijedi prostorija za skladištenje predmeta koji se oduzimaju od građana. Potrebno je da svi oduzeti predmeti budu uredno označeni brojem. Na ovaj problem su ukazali sami službenici jer su kazali da ne postoji prostorija za odlaganje predmeta i da im to pravi probleme u radu jer nemaju gdje da odlažu oduzete stvari.⁸⁰

---

⁸⁰ U nekoliko kancelarija su bili predmeti koji su oduzeti poput bicikala, tehnike, garderobe i kišobrana; Izvještaji sa monitoring posjeta stanicama policije; GA dokumentacija

- ◆ Neophodno je da se donese plan/uputstvo postupanja u slučaju požara i drugih vanrednih situacija i da se ono učini dostupnim svima koji se mogu nalaziti u prostorijama stanice policije. Takođe, neophodno je da se nakon toga organizuje obuka za službenike iz oblasti zaštite od požara, prve pomoći i postupanja sa ranjivim kategorijama stanovništva.
- ◆ Imajući u vidu tekovine i iskustva građanske kontrole policije, GA ukazuje da je svim građanima neophodno jasno predočiti da imaju pravo na primjerak Zapisnika o obavještenju prikupljenom od građanina a da kopiju tog zapisnika treba izdati i onima koji ga nisu potpisali. GA ocjenjuje da to doprinosi profesionalnom i demokratskom karakteru policije.
- ◆ GA podržava napore nadzornih tijela u vezi sa uspostavljanjem posebnog programa koji bi obezbijedio efikasniju zaštitu ljudskih prava građana i policijskog integriteta. Kroz poseban program manifestovala bi se potpuna riješenost države Crne Gore da efikasno štiti ljudska prava i slobode i otklanja posljedice povreda prava usljed postupanja policije.
- ◆ Evidentiran je nedostatak bezbjednosne kulture kod policijskih službenika i njihovih kapaciteta da se odgovorno i profesionalno odnose prema ličnim podacima građana, posebno onih koji potiču iz manjinskih zajednica. Potrebno je osnažiti poznavanje obaveze da je policija dužna da štiti pravo na privatnost i pravo na pretpostavku nevinosti svakog građanina.
- ◆ Potrebno je da MUP Crne Gore, Ombudsman i Savjet za građansku kontrolu rada policije pripreme i zajednički organizuju, široku distribuciju, prema građanima, odgovarajuće štampane forme, kako bi se građanima približila njihova prava u kontaktu sa policijom i kod istih (re)afirmisale demokratske i profesionalne vrijednosti policije.

VII KOMUNALNA POLICIJA

Uvod

Crna Gora je ulazeći u proces cjelokupnih društvenih promjena, a u skladu sa pristupanjem Evropskoj uniji, 16. decembra 2014. godine usvojila Zakon o Komunalnoj policiji (Sl.list br.57/2014). Razlozi donošenja ovog zakona leže prije svega u teškoći održavanja komunalnog reda i efikasnijem izvršavanju propisa u oblastima iz nadležnosti lokalne samouprave. Komunalna policija obavlja širok spektar poslova i u svom radu primjenjuje 47 propisa pa uvođenje komunalne policije shvatamo kao širenje kontrolno nadzornih ovlašćenja lokalnih samouprava i jačanje njihovih kapaciteta kako u oblasti nadzora tako i u oblasti izvršenja samih propisa.

Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je Pravilnik o bližem načinu vršenja poslova i primjene ovlašćenja komunalne policije 12. aprila 2015. godine.

Ovlašćenja i način rada

Poslovi komunalne policije obuhvataju komunalni nadzor i obezbjeđivanje komunalnog reda u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast komunalnih djelatnosti i druge oblasti u kojima opština vrši sopstvene poslove ili poslove iz nadležnosti državne uprave koji su joj preneseni zakonom ili povjereni na osnovu zakona.

U vršenju poslova iz svoje nadležnosti, komunalna policija je, u skladu sa ovim zakonom, ovlašćena da:

- ◆ daje upozorenja;
- ◆ izdaje usmena naređenja;
- ◆ utvrđuje identitet;
- ◆ liši slobode učinioca prekršaja ili drugog kažnjivog djela;
- ◆ zaustavi i privremeno isključi vozilo iz saobraćaja;
- ◆ pregleda predmete;
- ◆ privremeno oduzima predmete;
- ◆ primijeni video nadzor; i
- ◆ upotrijebi fizičku snagu, palicu i sredstva za vezivanje (u daljem tekstu: sredstva prinude).

Pored ovlašćenja iz stava 1 ovog člana, komunalna policija može izdati prekršajni nalog, podnijeti zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka ili krivičnu prijavu i, kad utvrdi da nije nadležna za postupanje, obavijestiti drugi nadležni organ radi preduzimanja mjera iz svoje nadležnosti.

Uz prekršajni nalog, odnosno zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, prilaže se zapisnik, odnosno službena zabilješka ili drugi dokaz o učinjenom prekršaju (video ili foto zapis na kojem se jasno može vidjeti radnja iz koje proizilazi obilježje prekršaja i dr.).

a) Broj komunalnih policajaca

Broj komunalnih policajaca u službi komunalne policije utvrđuje se prema broju stanovnika po posljednjem popisu, tako što se, pored broja komunalnih policajaca, na svakih 5000 stanovnika određuje još po jedan komunalni policajac.

b) Razlike između komunalne policije i komunalne inspekcije

Nadležnost komunalne policije se preklapa sa nadležnostima mnogih drugih inspekcija ali prije svega sa nadležnostima komunalne inspekcije. Osnovna razlika između ove dvije službe je da komunalna inspekcija ima ovlaštenje da ukaže na utvrđene nepravilnosti i odredi rok za njihovo otklanjanje i naredi preduzimanje odgovarajućih mjera i radnji, u roku koji odredi samo za fizička i pravna lica u vršenju komunalnih djelatnosti a komunalna policija može prema bilo kom licu ukoliko smatra da je to neophodno. Takođe komunalna inspekcija ne može fizički da spriječi prekršioca da nastavi da čini prekršaj tj. ne može da primijeni fizičku silu a komunalna policija može.

c) Razlika između komunalne i redovne policije

Osnovna razlika između komunalne i redovne policije je u nadležnostima. Komunalna policija se brine o komunalnom redu i problemima za koje je nadležna lokalna samouprava. Redovna policija između ostalog čuva javni red i mir, bezbjednost i imovinu građana, pronalaženje učinilaca i sprečava krivična djela. Druga značajna razlika je u tome da komunalni policajci nemaju ovlaštenje da nose pištolj i peper sprej. Treća značajna razlika je da komunalna policija ima ovlaštenje da ukoliko se ispune zakonske pretpostavke lice liši slobode ali ne i da zadrži. Shodno tome, lice koje komunalni policajac liši slobode predaje se "običnoj" policiji na dalje postupanje i zadržavanje u policijske prostorije za zadržavanje.

Ovim zakonom se komunalnoj policiji daju ovlaštenja da mogu da primijene silu i liše slobode građanina shodno zakonskoj pretpostavci. Međutim, ovaj zakon ima određenje manjkavosti a koje značajno ometaju komunalnu policiju u svom radu. Zakon u članu 23 kaže da lice zatečeno u narušavanju komunalnog reda koje predstavlja prekršaj, komunalni policajac može lišiti slobode u skladu sa zakonom kojim se uređuje prekršajni postupak. Shodno ovim zakonskim rješenjima komunalna policija treba da ima i prostorije gdje će se lica lišena slobode zadržati najduže 12 sati do dovođenja pred nadležni sud. Pošto Zakon o komunalnoj policiji kaže da komunalna policija ima pravo da liši slobode ali ne i zadrži, oni lice koje liše slobode predaju redovnoj policiji na dalje postupanje.

Takođe, kod utvrđivanja identiteta komunalni policajac, u vršenju svojih ovlašćenja, utvrđuje identitet lica čije ponašanje ili djelovanje predstavlja narušavanje komunalnog reda i u drugim slučajevima kad to nalaže vršenje poslova komunalne policije. Prije utvrđivanja identiteta, komunalni policajac dužan je da upozna lice sa razlozima utvrđivanja njegovog identiteta. Utvrđivanje identiteta vrši se uvidom u ličnu ispravu (lična karta, vozačka dozvola i putna isprava) ili na osnovu izjave lica čiji se identitet utvrđuje. Međutim, u slučaju da lice odbije da stavi na uvid komunalnoj policiji dokumenta na osnovu kojih se utvrđuje identitet Zakonom o komunalnoj policiji nije predviđena sankcija za takvo postupanje.

Primjena video nadzora predviđa da zbog sprječavanja narušavanja komunalnog reda, komunalna policija može vršiti video nadzor određenog prostora, odnosno objekta ako se narušavanje komunalnog reda ne može spriječiti na drugi način. Međutim, video nadzor je potreban u radu svakog komunalnog policajca koja bi bila zakačena na grudima ili ramenu čime bi se spriječile eventualne zloupotrebe i podigao stepen profesionalnosti u radu.

Monitoring posjete

GA tim je izvršio posjete komunalnoj policiji u Bijelom Polju i Podgorici. Pozive smo bili uputili i Komunalnoj policiji Bar, Komunalnoj policiji Ulcinj, Komunalnoj policiji Budva međutim, posle poslata dva mejla i više telefonskih poziva nismo dobili odgovore. Poziv je upućen i Komunalnoj policiji Kotor, međutim, načelnik nas informisao da nas neće primiti.

Posjeta Komunalnoj policiji Bijelo Polje 18. aprila 2018.godine

---

Tokom posjete obavljen je razgovor sa Muzaferom Badžićem, načelnikom Komunalne policije Bijelo Polje. Načelnik nas je informisao da još uvijek nisu počeli sa primjenom novog Zakona o komunalnoj policiji već da su prethodni period iskoristili za pripremu. On očekuje da će primjena zakona početi za dva mjeseca. Jedan od mogućih razloga što još uvijek nisu počeli sa primjenom je i taj što je u jednom vremenskom periodu bila blokada budžeta Opštine Bijelo Polje. U komunalnoj policiji zajedno sa inspekcijom radi 31 zaposleni. U samoj Komunalnoj policiji je 17 zaposlenih. Obuke su prošli devet policajaca i načelnik. Trenutno je u pripremi realizacija obrasca za pisanje izvještaja o primjeni sredstava prinude. Kako nisu počeli sa primjenom novih zakonskih rješenja u prethodnom periodu je samo jedan policajac disciplinski kažnjen a vezano za radne obaveze. Nije bilo pritužbi građana na rad komunalnih policajaca. Prostorije za zadržavanje nemaju.

Posjeta Komunalnoj policiji Podgorica 17. maja 2018.godine

Tokom posjete obavljen je razgovor sa Goranom Jankovićem, načelnikom Komunalne policije Glavnog grada-Podgorica. Zaposleno je 66 službenika, od kojih su 40 komunalni policajci. U toku 2017. godine, komunalni policajci Komunalne policije Glavnog grada nijesu primjenjivali ovlašćenja iz člana 23 Zakona o komunalnoj policiji, jer nije bilo osnovanih razloga za isto. Istakli su da je u navedenom periodu, prilikom vršenja komunalnog nadzora na obezbjeđivanju komunalnog reda, došlo do sprječavanja, omalovažavanja ili napada na službena lica. Zbog navedenih radnji u sedam slučajeva su podnešene prijave MUP-u. U jednom slučaju komunalni policajac je lakše a u drugom teže povrijeđen. Protiv lica koja su nanijela povrede podnijete su dvije krivične prijave nadležnog organa po službenoj dužnosti. Protiv navedenih lica postupci se vode u tužilaštvu. U dva predmeta se vodi postupak po krivičnim prijavama podnijetim od strane Komunalne policije. U tri slučaja je komunalna policija prosljedila zahtjeve za vođenje prekršajnih postupaka MUP-u radi ometanja komunalnih policajaca u vršenju poslova. Prema navodima g. Jankovića, u toku 2016. godine, u vršenju komunalnog nadzora nad održavanjem komunalnog reda, komunalni policajci zatekli su lica u narušavanju komunalnog reda, što predstavlja prekršaj. U pet slučajeva lišili su slobode ta lica, u skladu sa zakonom kojim se uređuje prekršajni postupak. U jednom slučaju su upotrijebili sredstva prinude (fizičku snagu), zato što objektivno nije postojao način da od sebe ili drugog odbiju istovremeni protivpravni napad. U prethodno navedenom periodu nije bilo pritužbi na rad komunalnih policajaca Komunalne policije Glavnog grada-Podgorica.

Prilikom upotrebe sredstava prinude od strane komunalnih policajaca Komunalne policije Glavnog grada-Podgorica, nije bilo slučajeva u kojima su lica zadobila povrede, pa shodno tome nije ni bila formirana Komisija radi kontrole zakonitosti primjene sredstava prinude.

Preporuke:

- ◆ Sve stanice komunalne policije u Crnoj Gori bi trebalo da izgrade prostorije za zadržavanje u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima poštovanja ljudskih prava.
- ◆ Svi obrasci koje koristi komunalna policija u Crnoj Gori bi trebalo da budu jednobrazni na nivou Crne Gore.

Kingdom of the Netherlands

